

94

2025/1

irodalom – művészet

ELIS

TARTALOM

Opus – 35 éves az SZMÍT

Tóth László: <i>Irodalom és emlékezet</i> (esszé)	3
Hogya György: „ <i>A mi dolgunk az emberi- erkölcsi magasságok felé való irányulás.</i> ” (esszé)	6
Csáky Pál: <i>Hány arca van Dobos Lászlónak?</i> (esszé)	10
Kövesdi Károly: <i>A balladás ember (Dobos Lászlóról tíz év távlatából)</i>	15
Tóth László: <i>(ki)Útkeresés és hitvallás (Sorok Csáky Pál Talamon Alfonz-díjához)</i>	18
Kovács Balázs: <i>Visszakapott szavak, elveszett világok (Kövesdi Károly Forbáth Imre-díja elé)</i>	21
Csapody Kinga: <i>Úristen, ki ez a lány? (Király Anikó Simkó-díja elé)</i>	23
Kolek Zsolt: <i>Egykoron arról is álmódzott, hogy tanítani fog... (Gondolatok Lacza Tihamér Turczel-díjához)</i>	25
Tamási Orosz János: „ <i>...élő testek a könyvek, lélegeznek...</i> ” (Tóth Lászlót köszöntve Dobos-díja kapcsán)	28

Szépírás

Tüske László: <i>Tea, Vigasz, Pálmák, Részeseül</i> (versek)	33
Z. Németh István: <i>Eltszásások</i> (részletek egy készülő novellafüzérből)	36
Fehér Kinga: <i>screen, folder, streetwise</i> (versek)	46
Harmatos Mária: <i>Kegyelem</i> (novella)	48
Seres Rebeka: <i>a szomszéd macskája, Átázik</i> (versek)	52
Jakubecz Márta: <i>Az utód reménysége</i> (novella)	54
Rózsa Boglárka: <i>elhagyott, este</i> (versek)	57
Csató Anita: <i>nagyanyám rémálmai, csak a madarak visznek tovább minket</i> (versek) ...	59
Hajdú László: <i>Bevégeztetett</i> (novella)	61
Farkas Arnold Levente: <i>csak látszatként</i> (vers)	63

Láthatár

Kovács Balázs: <i>Szerkesztői jegyzet és a szerzők életrajza</i>	65
Ján Marton: <i>Vers Svetlánának, (Mo)mentális súlytalanság állapota, Tömeg blues</i> (versek, Durec Valéria fordításai)	66
Milan Lasica: <i>Godot nem jön</i> (vers, Balogh Ildikó fordítása)	68
Ján Štrasser: <i>Email rispet</i> (vers, Balogh Ildikó fordítása)	69
Boris Filan: <i>Az Élet vize, Van Gogh füle, Pisztoly</i> (versek, Balogh Ildikó fordításai)	70

Opus-esszé

Lévai Katalin: <i>Sorsválasztások (Gondolatok Krúdy Gyuláról és Victor Frankl osztrák pszichiáterről)</i>	73
---	----

Opus-tanulmány

Hörcher Eszter: <i>Párhuzamos kitekintések (Olga Tokarczuk: Bizarrr történetek és Buvári Tamás: Nekem te vagy című műveinek összehasonlító elemzése)</i>	76
--	----

Könyvek között

Nagy Dorottya: <i>Visszatérés elfeledett ártatlanságunkhoz (Hajnal Éva az a nap című verseskötetéről)</i>	89
Bakonyi István: <i>Szolláth Mihály: Tűznehéz</i> (Fekete Sas Kiadó, 2024)	91

Küszöb

Kiss Bálint Béla: <i>A nápolyi éjjeleken, A gyönyör nyomában</i> (versek)	93
Bukor Lilianna: <i>Üres tekintet</i> (novella)	97
Juhos Rebeka: <i>Én és Ikarosz</i> (vers)	98

A SZMÍT és a szerkesztőség hírei	99
Lapszámunk szerzői	100

KÖVETKEZŐ SZÁMAINK TARTALMÁBÓL:

Az Arany Opus díjazottjai: HOGYA György esszéje és FELLINGER Károly versei, KÖVESDI Károly laudációja – BAKONYI István, BALIZS Dániel, RÁSÓ Attila és SZEGEDI Csilla versei – CSIBRÁNYI Zoltán könyvkritikái – DR. KISS László: *A szlovák–magyar kulturális kapcsolatok elfeledett úttörője: Farkas István (1900–1975)* című tanulmánya – Újabb válogatás a szlovák költők műveire meghirdetett fordítópályázat beérkezett munkáiból – MORVA MÁTYÁS novellája – KERESZSI Katalin: *Műfenyő* című elbeszélése – DARÁZS ENIKŐ festményei

A lap elérhető a következő helyszíneken:

Budapest: Írók Boltja, Andrásy út 45.
Dunaszerdahely: Molnár Könyv, Vámbéry tér 14/55
Érsekújvár: Kultúra Könyvesbolt, Mihály bástya 4.
Fülek: Városi könyvtár, Fő u. 14.
Galánta: Molnár Könyv, Fő u. 918/2
Ipolyság: Litera Könyvesbolt, Janko Král' utca 46/27
Kassa: Rovás Művészetek Háza, Kmeťova 34.

Királyhelmec: Regionális könyvtár, Fő utca 72.
Komárom: Diderot Könyvesbolt, Lúdpiac tér 4810.
Nagykapos: Magyar Közösségi Ház, Csepely 64.
Pozsony: ArtForum, Kozia 611/20
Vágsellye: Molnár Könyv, Dolná 524/1
Zselíz: Magyar Ház, Schubert u. 26.

17. évfolyam, 1. szám (február)

Felelős kiadó: **Hodossy Gyula**

Főszerkesztő: **Petőcz András**

(szerkesztoseg.opus@gmail.com)

Vezető szerkesztő: **Angyal Sándor**

(angyal.opus@gmail.com)

Szerkesztő, olvasószerkesztő: **Kovács Balázs**

(kovacs.balazs.opus@gmail.com)

Tanácsadó testület: **Balázs F. Attila,**

HOGYA György, Lackfi János

Tördelés és nyomdai előkészítés: **Rácz Éva**

Szerkesztőség: Duna Palota, Galantská c. 658/2F, 1. e. 5,

92901 Dunajská Streda, www.szmit.sk,

E-mail: szerkesztoseg.opus@gmail.com

Nyomta: **PRESS GROUP, Kft., Besztercebánya**

Megjelent 2025 februárjában 700 példányban.

Regisztrációs szám: EV 5895/20

Dvojmesačník. 17. ročník, 1. číslo (február)

Vydavateľ: Spoločnosť maďarských spisovateľov
na Slovensku

Tel/fax: +421/315527964, +421/911239479, IČO 30806372

Sídlo spoločnosti: Palác Duna, Galantská c. 658/2F, 92901

Dunajská Streda, www.szmit.sk,

E-mail: szerkesztoseg.opus@gmail.com

Vydavateľ: **Gyula Hodossy**

Šéfredaktor: **András Petőcz**

(szerkesztoseg.opus@gmail.com)

Hlavný editor: **Sándor Angyal** (angyal.opus@gmail.com)

Redaktor, korektúra: **Balázs Kovács**

(kovacs.balazs.opus@gmail.com)

Poradný zbor: **Attila F. Balázs,**

György HOGYA, János Lackfi

Sadzbá a predtlačová príprava: **Éva Rácz**

Tlač: **PRESS GROUP, s.r.o., Banská Bystrica**

Vyšlo vo februári 2025. Náklad 700 ks.

Registračné číslo: EV 5895/20

ISSN: 1338-0265

www.opus-folyoirat.sk

www.facebook.com/Opus.irodalmi.folyoirat

Ingyenes / Nепredajné

i r o d a l m - m ű v é s z e t

OPUS

M E G J E L E N I K K É T H A V O N T A

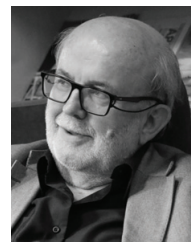
Kiadja a Szlovákiai Magyar Írók Társasága
Tel: +421/911 239 479

Megjelent a Szlovák
Köztársaság Kisebbségi
Kulturális Alapja támogatásával – Realizované s
finančnou podporou Fondu
na podporu kultúry
národnostných menšín

Megjelent a
Méhes György – Nagy Elek
Alapítvány támogatásával

Irodalom és emlékezet¹

Ha jól emlékszem, a szlovákiai magyar irodalomban első ízben – vagy elsők között – Mészáros Károly vetette föl az írói-irodalmi hagyatékok megőrzésének, feltárásának-feldolgozásának-gondozásának kérdését a Szabad Földművesben még 1989-ben megjelent, *Irodalmunk halottai* című, ám a novemberi fordulat miatt torzóban maradt sorozatában. Őt idézném most: „Irodalmunk nagykorúságát a halottai is jelzik. Az élőknek kötelességeik vannak a halottakkal szemben. Tőlünk és adott lehetőségeinktől függ, milyen helyet foglalnak el irodalmunkban. [...] Tapasztalatom, hogy nálunk nem alakultak ki azok a formák, melyek az irodalmi hagyatékok tudatos feldolgozására volnának hivatottak, így esetleges minden.” Nos, el kell mondanunk, hogy azóta történt egy s más – és lehet, nem is kevés – ezen a téren, melyek részben ugyan ismertek, így nem kell sorolnom őket, de, meg kell mondjam, az „esetlegesség” továbbra is maradt. Mindenesetre tény, hogy hosszan beszélhetnénk arról, ami már van. Igaz, arról is, ami még nincs. Meg arról, hogy mi nincs mindabból, ami már lehetne. Meg például, hogy a somorjai Fórum Kisebbségkutató Intézet – mindaz mellett, amit e tárgykörben tesz és tett, mit tehetne még ezen a téren is, hiszen bizonyos értelemben, ha nem is szorosán véve, az irodalomtörténet-írás is, esetünkben, kisebbségkutatás és történetírás. Néhány évvel ezelőtt az erdélyi Balázs Imre József vetette fel, hogy – jóllehet náluk az irodalmihagyatékok-őrzésben is előbbre tartanak, mint mi – szükség lenne egy erdélyi magyar irodalmi múzeumra. Tegyem fel a kérdést: minálunk nem? Vagy legalább egy olyan programra, mely nyilvántarthatná egyes íróink irodalmi hagyatékának (könyvtárának, kéziratának, levelezésének stb.) hollétét, lépéseket tehetne azok digitális emlékezet számára történő feldolgozásának érdekében, összefoghatná az e téren már elvégzetteket, és koordinálhatná a mielőbb megteendő lépéseket, útmutatásokat adhatna a szlovákiai magyar irodalom emlékhelyeiről, elhunyt íróink sírjáról, emlékszobáiról, emléktábláiról, emléknapjairól, a nevüket viselő intézményekről stb., stb. – s hosszan sorolhatnám még...

Mindennek jegyében is örömmel vállaltam most, hogy Dobos László királyhelmeci emlékszobájának megnyitása alkalmából mondjak itt, a szülővárosában, a szülőtáj színe előtt a fentiekről néhány s magáról Kossuth-díjas írónk-

¹ Elhangzott 2024. október 28-án, A Felvidéki Magyar Irodalom Napján, Királyhelmecen, Dobos László Kossuth-díjas író emlékszobájának megnyitása alkalmából.

ról is pár keresett szót. Mindenekelőtt pedig arról, amit írónk tíz évvel ezelőtti halálakor is elmondtam már: a szlovákiai magyarság kultúrájában, s ezen belül irodalmában véleményem szerint az 1989 utáni változásokkal ért véget az a korszak, amit az ún. alapozás – az intézményteremtés, a szervezeti és infrastrukturális keretek kiépítése, valamint a személyi feltételek létrejötte – 1948 utáni egy-másfél évtizedére, illetve az értékalapú építkezés, a mind tudatosabb és differenciáltabb önépítés, a magyar kultúra (irodalom) egészébe való betagolódás és annak fősodraihoz való felzárkózás negyedszázadára osztanék. Dobos László ennek a két korszaknak volt meghatározó, intézmény- és minőségteremtő – és személyében is intézménynek számító és magas minőséget hordozó –, egységesítő alakja (annak ellenére, hogy 1968 után, a szóban forgó négy évtized közel felét háttérbe szorítva kellett töltenie). Személyes tragédiája viszont, hogy 1989 után lényegében meg kellett érnie a nevéhez is köthető korábbi értékek devalválódását és marginizálódását, melyek helyébe nem mindig léptek azokkal egyenrangú újak; meg kellett érnie a korábbi építmények részleges pusztulását, illetve a korábbi értékrendeknek és közösségi értékeknek nem mindig kedvező átalakulását, s ez ellen ő maga már keveset tudott tenni.

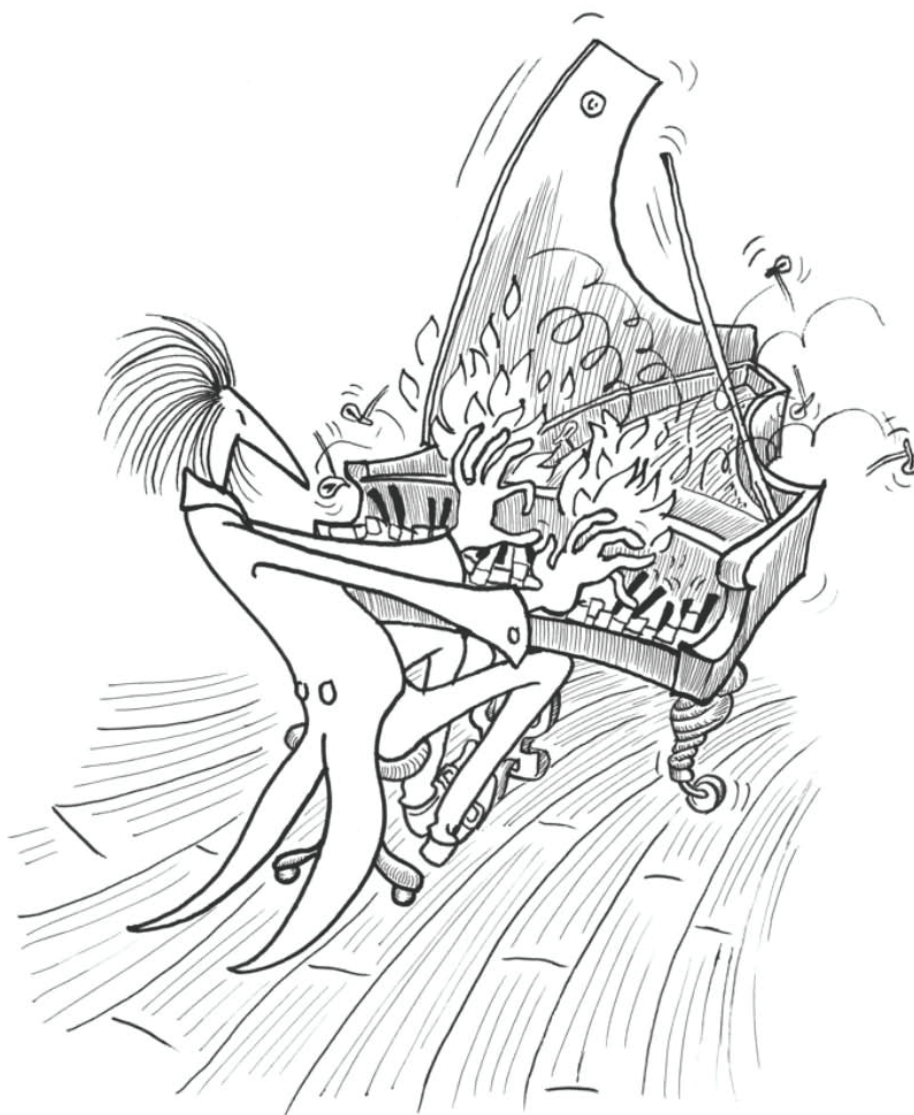
Ha pedig szorosán az írot nézem, el kell róla mondjam, hogy Dobos László nem egyszerűen – ahogy mondani szoktuk – a csehszlovákiai magyar irodalom „alapozó nemzedékének”, hanem egészében az 1960-as évek magyar szépprózájának a szlovákiai magyar „alapozók nemzedékéhez” tartozó figyelemreméltó alakja. Akinek első két regénye, a *Messze voltak a csillagok* és a *Földönfutók* az 1960-as évek összmagyar szépprózájának progresszív, annak megújítását, megújulását kereső vonulatához tartozik, akár tartalmi (illetve világ-, történelem- és önszemléleti), akár formai oldalról – prózapoétikai és prózanyelvi novumai, regénytechnikai eljárásai felől – nézem azokat. (Harmadik fontos regénye, az *Egy szál ingben* az első kettő tartalmi és formai elemeinek sikeres összegezése, szintézise.)

Legfőbb érdemének most mégis ezt tekintem, hogy – ami napjainkban egyre nagyobb ritkaságnak számít – volt víziója a világról, s ezen belül szűkebb és tágabb környezete, közössége jelenéről és jövőjéről, s hogy mert és tudott struktúrákban, építményekben gondolkodni, és összefüggéseiben merte és tudta látni és átfogni az egészet (egy olyan korban és olyan társadalomban, amikor ez nem is mindig volt veszélytelen), és ezek az építmények évtizedekre működőképeseknek bizonyultak. Ma azonban már egyre nyilvánvalóbb, hogy 1989 nem csupán, sőt talán nem is elsősorban a rendszerváltás kezdete, hanem korforduló – kor- és értékváltás (paradigmaváltás) – is volt, annak minden hozadékával és átláthatatlanságával együtt, ami nemcsak térségünkben, hanem talán a világon mindenütt sok mindent zárójelbe tett az egészen a 20. század végéig ismert és érvényes világrendekből.

Ezért is van oly nagy szükség irodalmi s írói hagyatékának – s a hozzá hasonlóknak – a megőrzésére és továbbéltetésére, mert az nemcsak egy letűnt világ értelmezéséhez szolgáltathat nélkülözhetetlen adalékokat, hanem az általuk

hordozott, megtestesített értékek továbbélésének szükségességéhez is nélkülözhetetlen érveket. Annak megértéséhez és megértetéséhez, hogy ha a múlttól lemondunk, ha a múltat végképp eltöröljük, a jövőben is sérülékenyebbek és kiszolgáltatottabbak leszünk. Vagyis tulajdonképpen előretekintünk azzal, ha visszanezünk... Mert azt, hogy hová tartunk, igazából csak abból érthetjük meg, ha tudjuk, honnan jöttünk...

És erre figyelmeztet bennünket Dobos László egész élete, életműve és írói-emberi (maga)tartása is... Akinek emlékszobáját ezennel megnyitottnak tekintem.

Práczky István 2023

Práczky István: Liszt Ferenc emlékére – Lisztománia-sorozat (2023)

„A mi dolgunk az emberi-erkölcsi magasságok felé való irányulás.”¹

Nehéz egy ilyen hitvallással, kinyilatkoztatással lépést tartani. De hát semmi sem volt könnyű és egyszerű mindabból, amit Dobos László élete során elvégzett. Sőt, tovább megyek, a ma emberének egy ilyen örökérvényű revelációt még értelmezni is komoly kihívás. Egyrészt az általános erkölcsi értékek megítélésének sokfélesége miatt, másrészt pedig mintha a fogalmi rendszereink fokozatos devalválása is a tisztánlátás ellen dolgozna.

Amikor Dobos László neve kapcsán, ennek a mai emléknaphoz a terve felvetődött, magamban csendesen megpróbáltam a lehető legtömörebben összefoglalni mindazt, ami egyértelműen meghatározná a személyét. Természetesen a vele kapcsolatos személyes élmények mozaikjai merültek fel, így azok az emlékezetembe örökre beégetett emlékképek tolultak elém, amelyek meglehetősen ritka találkozásaink alkalmával születtek. A pesti könyvvásáron egyik – a Madách kiadó által kiadott – könyvem bemutatása alkalmával zajlott beszélgetés, vagy amikor beállított a Csemadok titkárságára, és bejelentette, hogy: Na, most akkor kimegyünk Tiszacsérnyőbe, és bejelentjük, hogy ott is lesz magyar iskola. És a történetei, ahogy a határon szöknie kellett, hogy Patakra eljusson, a „két” doboz gyufa története és hasonlók.

Ezek – a dobosi életmű viszonyában – valóban csak mozaik-emlékdarabok, de számomra a szülőföldhöz, a régi barátaihoz, ismerősökhöz való feltétlen kötődést igazolták.

Az egész életművét – annak ellenére, hogy számomra „befoghatatlan” volt – csak távolról, a keleti „csendes magányból” csodálhattam. De hát ugyan ki követ-hette és ismerhette életének minden mozzanatát a maga teljes egészében? Talán csak a családja.

És mégis ismerték, elismerték, szerették. Elégedetten állapíthatjuk meg, hogy a magyar társadalomban nincs olyan magát szelleminek nevező ember, aki nevét, műveit, munkásságát ne ismerné.

És éppen ez a hősi életmű vetette fel bennem a gondolatot, hogy Dobos László korának hőseként vonult be a történelmünkbe. Ebben a kijelentésben semmiféle túlzás nincs. Hősinek nevezzük azt a személyt, aki nehéz helyzetben példamutatóan bátor, s aki az áldozatos tevékenységéért nagy megbecsüléssel övezett személy.

¹ Elhangzott a Felvidéki Magyar Irodalom Napján Királyhelmecen 2024. október 28-án.

Ezen elvárások alapján Dobos Lászlót méltán nevezhetjük kora hőségnek. Az, hogy jelenleg is emlékezünk és díjat nevezünk el róla megerősíti ezt a felvetésünket.

Sajnos az a kulturális közeg, amely egyre inkább eluralkodik gondolkodásunkban, és meghatározza döntéseinket, a hőst a modern mítoszok, a sztárkultuszok kétes kategóriájába sorolja. Ma már celebekben gondolkodnak az emberek, legyen az Mick Jagger, David Attenborough vagy Stephen Hawking. A kisebb sztárocskákról nem is beszélve. A hős, abban az értelemben, amelyet az imént említettem, már nem csak a szókincsünkben, de ami a legrosszabb már az emberek fejében sincs meg! S ha van is valami hasonló, akkor inkább az új mesék főszereplőit illetik vele, de ez nem a hős tisztelete, csupán a híresség kultusza.

Ez a szellemi elhajlás Guenont idézi meg, aki szerint a régi mítoszainkban fellelhető egyfajta történeti-vallási-inerciális (tehetetlenségi) érzék arról szól, hogy az egyén egyre inkább lemond személyes tapasztalatáról, nem kíván meggyőződni a mítosz valós alapjáról, elfogadja a történetet, és amennyire lehet, utódainak tovább is adja. Mítoszainkból fakadó tiszteletünk tehát, ha fakul is némiképp, olyannyira lelki mélyrétegeinkhez tartozik, hogy levakarhatatlanul tapad hozzánk, így valószínűleg még jó ideig fontos szerepet fog játszani gondolkodásunkban, mérlegelésünkben, döntéseinkben.

Itt egy pillanatra meg kell állnunk, hogy érintsük a mítosz két ismervét. Az egyik, hogy a görög müthosz eredeti jelentése: végérvényes, vitathatatlan tartalmú kijelentés, „szó”, amely tényt, megtörtént dolgot közöl, s melyet meg nem kérdőjelezhető tekintélyű hagyomány ad tovább. A másik feltétel az első korollárium, azaz következménye, a történetet az egész közösségnek el kell fogadnia.

Ezen tények, ezen feltételek felismerése és belátása látszólag paradox módon, de igenis szükséges a történelmi látásuk kiteljesedéséhez.

Bár gondolkodásunk egyes kategóriái, egyes kifejezései, egyes szimbólumai lassan-lassan elidegenednek az ifjabb generációk számára, és az antik gyökérszavaink felfogása s használata már értelmetlennek tűnik a számukra, mi a „régis iskola” neveltjei továbbra is ragaszkodunk értékeinkhez, szavainkhoz, szimbólumainkhoz, s így egyre nyilvánvalóbb, hogy Dobos László igenis hős a mi generációnk szemében, s ebből kifolyólag Dobos László személyét ugyancsak több mitikus hőssel rokoníthatjuk: Rokon valahol Prométheusszal abból a szempontból, hogy szervezői tehetségének köszönhetően lángot, fényt hozott az ötvenes-hatvanas évek félhomályos, ködösítő légkörébe, rokon Sziszifusszal abban az értelemben, hogy elhallgattatása után is újra felemelte a „követ”, és görgette felfelé, annak a sötét, baljós ómennek az égise alatt, ami a balsikert, a csata elvesztésének lehetőségét is magában hordozta, és rokonítható Herkulussal, abból a szempontból, hogy hőstetteket vitt végbe, amelyekre – sem azokban az időkben és manapság se nagyon – akárki nem lett volna képes...

Valaki megjegyezheti: Jó időben jó helyen volt. Nos, nem! Éppen, hogy rossz és nehéz idők voltak... Aki átélte, tudja miről beszélek... Mondhatni, Adapa babiloni

hős sorsában is osztozott... Hallgatott a józan eszére és viselnie kellett döntése következményeit.

Dobos László kiismerte korát és annak változásait. Felismerte szűkebb hazájában, a Bodroglóközben („Apám temetésén döbbsentem rá, hogy az ő paraszti nemzedéke már csak foszlányokban van jelen [...] Az a parasztvilág, amely valaha törzsét jelentette a bodroglóközi valóságnak, már csak temetésekre jár.”) és felismerte a változásokat és a bennük rejlő lehetőségeket Pozsonyban is. „A dolgok kimondhatósága nem kivárás és irodalmi becsúszószerelés kérdése – a kimondhatóság ideje bennem van.”

És ő kimondta! Nevén nevezte és kimondta a dolgokat, ami sajnós ma éppoly nehéz, mint akkoriban. Mert az őszinteséghez partner kell. Befogadó, értő, elfogadó társ, nagybetűs ember.

Nemcsak a Dobos Lászlóknak, az íróembereknek feladatuk ez, hanem a társadalom minden egyes tagjának. Tudnunk kell pontosan megnevezni a körülöttünk zajló történéseket, fel kell ismerni azok mozgatórugóit, és fel kell ismerni saját szerepünket, lehetőségünket ebben az említett helyzetben, ebben a korszakban.

Nem könnyű feladat ez, azt is mondhatnánk, harc. De hát életünk örökös harc, és maga Dobos László is gyakran említi a harc analógiát: Emberi írói felkészültségéről nyilatkozva is a küzdelem tárgyaként a csehszlovákiai magyar múltat és jelent jelölte meg. Mert „ebből nőhetünk valamivé...”, tette hozzá.

Tehát nemcsak megnevezte, nemcsak kimondta, amit gondolt és elgondolt, de meg is valósította. És ez bizony nem ment harc nélkül.

A harc azonban nem feltétlenül fegyveres harcot jelent, vagy ha igen, akkor eszközeként ne hagyományos fegyverekre gondoljunk, hanem a sokkal nagyobb kihívást jelentő szellemiekre. Minden hős korszakalkotó felismeréséhez szellemi társakra van szükség. A prométheuszi láng ajándékát – de ami ennél sokkal fontosabb, a prométheuszi láng kihívását – csak kellően pallérozott emberek érthették/érthetik meg, a társadalomban eluralkodó, hanyatlást kiváltó állapotokat csak egy valódi intellektuális elit képes értelmezni.

Ha a Királyhalmec–Pozsony között feszülő Dobos László-i életút hatalmas ívének kezdőpontjára tekintünk, akkor abban felleljük a hősiek útkeresés és magára találás csíráját. A *Földönfutókban* mondja ki, amikor a „szenvédéllyé vált tiltott szeszfőzés” szereplőit jellemezve megállapítja: „Tehetetlenek. Képtelenek mozdtítani a sorsukon: megrekedt bennük az élet. Gondolataik mozgási tere ijesztően kicsiny, mintha kacskak kezű törpe emberek fenyegetnék a magas eget.”

Ebben ez elkésérítő, kiábrándító helyzetben születik meg benne a kérdés: „Mire várjak? [...] erőtlenséggem vagyok, akinek saját maga felett sincs hatalma. Akaratom sincs. Milyen elhatározásokat szülhet ez a pálinkagőzös zagyvaság? Menjek? Maradjak?”

Dobos László nem maradt. Dobos László ment.

És éppen ebben rejlik Dobos László hősi életművének legfontosabb üzenete. Írásaiban, cselekedeteiben a sorok között ott rejlik az üzenet – tegyük hozzá, a

nagy írókra jellemző üzenet – ha az értelmiségünk lépést akar tartani és meg akar felelni a kor új és újabb kihívásainak, szem előtt kell tartania az egyik legfontosabb intellektuális szempontot, kihívást: önmagát kell megtalálnia, s folyamatosan önmagán kell munkálkodnia, egyébként a Fábry Zoltán által megfogalmazott és általa is emlegetett híd közepére szorul, amelynek két vége omladozó alapokon reng, s a két part – mely két part analóg megnevezése ugyancsak sok értelmezési lehetőségre ad lehetőséget – nem kommunikál egymással.

Fel kell ismernünk, hogy ahol az elit, az értelmiség nem intellektuális, tehát amely műveletlensége miatt autonóm módon gondolkozni már képtelen, s nem csak a szellemi tisztázás egyik fontos eszközétől, a kételytől fosztotta meg magát, hanem a gondolkodástól is, nos az az elit képtelen lesz lépést tartani a fejlődéssel, képtelen lesz tetten érni a mesterkedők álcázott fogásait, és nem utolsó sorban képtelen lesz saját érdekvédelmére.

Éppen ezért a mi dolgunk! Nem csak Dobos Lászlóé, de mindenkié, aki tenni akar valamit a hazájáért, nemzetéért, családjáért, önmagáért! A magányos hős kevés a változáshoz, a magányos hőst a kaukázusi keselyű elé vetik.

Ne érzük hát be a csodával felérő tettek csodálatával, mert ugyan csodákra képes a zene, képesek vagyunk megcsodálni egy képzőművészeti alkotást, és nagy élményt jelenthetnek a klasszikus irodalmi művek elolvasása, amelyek végül is, Szerb Antal meghatározása szerint, fiktív történetek révén akarják a valóságot megragadni, de az igazi csoda a cselekedetekben rejlik. A társadalmat érintő, a társadalom előnyét célzó nemes tettek viszik előre a társadalmat. Ezek határoznak meg bennünket.

Amiképp Dobos László írta: „A mi dolgunk az emberi-erkölcsi magasságok felé való irányulás.”

Sajnos már akkor is és azóta is esélytelen egyenlőtlenség feszül a dobosi törekvés és a realitás között: egyre kevésbé hihető, hogy olyan, az elvárásunknak megfelelő réteg alakul ki, amely elit műveltsége elengedhetetlen a társadalomban betölthető szerepéhez. Egyre kevésbé hihető, hogy az emberek többsége enged a Szent Ágoston-i „tolle, lege” (azaz vedd és olvasd) pálfordulást kiváltó olvasás és gondolkodás kihívásának, s így nem marad más, mint a csodavárás, és a remény, hogy egyszer csak kialakul és magára talál egy bizonyos szintű műveltséggel felvértezett társadalom, amely képes majd megfelelő politikusokat a porondra állítani, és amely társadalom képes lesz ezeket a saját maga által választott politikusokat azok munkája, érdemei szerint szabályozni, ellenőrizni. Ha ez sikerülne – bár nincs rá sok esély – akkor talán nem is lenne szükség hősökre.

Hány arca van Dobos Lászlónak?¹

Három hónappal ezelőtt történt, az Amalfi-parton, Olaszországban. Aki ismeri azt a régiót, tudja: jókora hegyek, hatalmas sziklák mindenütt, a legtöbb helyen szinte belezuhannak a tengerbe, s így nyáron ez uralja a képet: napsütés, hatalmas sziklák és a gyönyörű tenger. Néhány településen egyszerűen nincs tömegközlekedés, a városok egyikében-másikában ugyanis nem található 10 négyzetméternyi egyenes terep sem. Lenyűgöző hely, turisták millióinak áll el a szava látványtól, ám bizonyára nem könnyű itt az élet. Hangsúlyozom: több ezer lakóval bíró városokról beszélek.

Néztem én is a megejtő látványt, és – érdekes módon – nem arra az első emberre gondoltam, aki először vert itt tanyát, sokkal inkább a másodokra, tizedikre, századikra. Az első ugyanis lehet, hogy csak el akart vonulni a világtól – de az is lehet, hogy menekülnie kellett valaki vagy valami elől. De a második, tizedik, századik: ki akart itt élni, ezen a kietlen tájon?

Elszánt lehetett, mint a kisebbségiek... Az örök sziszifuszi sorsra ítétek...

Letehetetlen terheket tolni nap mint nap magunk előtt, hegyre fel, újra és újra, fáradhatatlanul...

S ekkor Dobos László képe jelent meg előttem.

Igen, volt egyszer egy világ a viharos huszadik században, ahol sok ember megpróbált hivatásához méltóbban élni. Nehéz körülmények között, sokkal nehezebbek között, mint amelyekben mi élünk most, a huszonegyedik század elején. Olyan korban, amikor a külső világ viszonyai durvábbak voltak, de bévül mintha több fény lett volna az emberek lelkében annak ellenére, hogy diktatúrában éltek. Sokukban – a helyi társadalmi sejtek természetes vezetőiben – erősebb volt a tartás is. Amikor még hittek egy isteni rendben és önmagukban. Elkötelezettek voltak nemzetük iránt, bíztak a tisztességben – még azok is, akik ateistának mondták magukat.

Nagyon nehéz startvonalról indultak. A beneši idők embertelensége három célcsoportra nehezedett leginkább: először a szellem embereire, a tanítókra, őket mind elűzték. A lélek emberei következtek, a papok és lelkészek (verd meg a pásztort, szétszéled a nyáj), őket is elűzték, vagy akik maradtak, azokat igyekeztek megfélemlíteni. Nem véletlen, hogy a negyvenes évek végén – ötvenes évek

¹ Elhangzott a Felvidéki Magyar Irodalom Napján Királyhelmecen 2024. október 28-án.

elején több magyar pap került börtönbe, mint szlovák vagy cseh. Az ideológiai teher mellett a nemzeti másság súlya (vádja) is rájuk zuhant. Többen közülük ki sem jöttek a rendszer börtöneiből. S ott voltak a harmadik helyen a tehetősek. Tőlük el kellett rabolni, amit lehetett, hogy az újonnan kialakítandó szlovák középréteg anyagi támpontokat is kapjon, értsd: magyar vagyont a már elrabolt zsidó vagyonok után. „Kész helyzetet kell teremtenünk” – mondta ekkortájt Vladimír Clementis kommunista államtitkár (egy eldurvult politikai elit mintapéldánya, akit később fel is akasztottak az elvtársai, ilyen testhez állóan okítván őt a korpa közé keveredés és a disznók lelkiállapota közötti összefüggésre). „Ha az angolszász nagyhatalmak megakadályozták, hogy minden magyart úgy úzzunk el, mint a németeket, legalább szórjuk szét őket az ország területén (Dél-akció, deportálások Csehországba). A többiek közül pedig akit lehet, zsuppoljunk át Magyarországra (elűzések és lakosságcsere). S aki még mindig megmaradt, azt félemlítsük meg és asszimiláljuk.”

Ne szépítsük, innen indult a történet a második világháború után. 21. századi hallgatóim egy része bizonyára kifogásolja majd, hogy ilyen durván beszélek ezekről a dolgokról. Ez a kiindulópont, e nélkül nem érhető meg sem az életük, sem a világlátásuk, sem a munkásságuk. Semmi túlzás nincs benne: elannyira, hogy Sztálin elvtárs 1948 őszén egyszer csak vette a telefont, s leállította az egészet. Akkorra ugyanis Európára már ideológiai-politikai vasfüggöny zuhant rá, kétfelé választva annak keleti és nyugati részét. A hitetlenkedők most fogóddznak meg: Sztálin elvtárs egyik érve az volt Gottwald elvtárs felé, hogy már Rákosi elvtárs is tiltakozik ama durva módszerek ellen, ahogy a papíron szövetséges Csehszlovákia bánik az ottani magyarokkal!!!

Gottwald elvtárs pedig megértette, mit üzentek neki a Kremlből (a szocialista karámon belül csendnek kell lennie), s azt mondta elvtársainak: „Valamit adnunk kell nekik. Politikai pártjuk nem lehet, az kizárt, de iskoláik, színházaik, újságjaik lehetnek. S használhatják újra a nyelvüket.” (Vadkerti Katalin)

És lőn. Az abszolút nulla után bekövetkezett a hihetetlen csehszlovákiai magyar paradoxon: amíg a politikai rendszer egyre durvult, magyar szemmel nézve javult a helyzet, napról napra bővültek a nemzetiségi jogok. Ez nem a rendszert dicséri, inkább a tundrai benesi viszonyok kritikája. Az abszolút nullához képest minden előrelépés volt. Egyszeriben szabad volt magyarul beszélni, megjelentek az újságok, később könyvek is, létrejöttek az intézmények: színház, művészeti együttes, kiadók... Az akkori aktív magyar korosztályok mindezt a szabadság kiteljesedésének élték meg – amelynek egyik következménye később, a hatvanas években az volt, hogy a felvidéki magyarság lelkében leledző politikai origó fokozatosan átcsúszott Budapestről Prága felé.

De térjünk vissza még a negyvenes évek végére, a lehetőségek halmaza problémát is okozott: ki működtesse az egyre inkább terebélyesedő rendszert? Tanítók kellettek, újságírók kellettek, szerkesztőkre, színészekre, koreográfusokra, stb. volt

szükség... Erre megmozdult a vidék, a kisváros, a falu, s küldte a gyakran képesítés nélküli – vagy csak gyenge képesítéssel bíró – fiataljait, betölteni az üres posztokat.

Azok meg igyekeztek nem megbukni a vizsgán. S álmaik is voltak, egyre terebélyesebbek: a szörnyű világégés után csoda, hogy hittek a kommunista békeszólamoknak is? Innen indultak – vállukra véve a felvidéki magyar lét terheit.

Ezt nagyon tisztelni kell eme korosztályról szólva, még akkor is, ha a kifogásaink is erőteljesek lehetnek: néha elbuktak a rendszer által szőtt hálókbán, megosztottak is voltak, s néha komoly küzdelmekben egymásnak is feszültek. Volt, amikor én is bíraltam műveltségük itt-ott megnyilvánuló hiányosságait, világlátásuk torzulásait és a tapasztalatok hiányát náluk, még a legjobbak esetében is: de nekik nem adott meg a felfelé ívelés nyugodt hullámain való utazás, nekik autodidakta módon kellett utolérniük a történelem vonatát, s kihozni valamit azokból a helyzetekből, amikor a sors résnyi ajtót nyitott számukra is. Mert nagyon nem ugrálhattak, a rendszer odafigyelt rájuk is, erősen behatárolta a mozgásterüket. S magyar kortársaik között is voltak olyanok is, akik némi baksisért, pozícióért inkább a rendszert szolgálták. A rendszer pedig nem azt akarta, hogy a magyar közösség megerősödjön, fejlődjön, ellenkezőleg: a fű alatt szorgalmasan nyesegette a közösségi lét hajszálgyökereit. Volt, aki hangosabban szólt ez ellen – annak a fejére koppintottak –, volt, aki csendben, okosabban próbált tenni ellene és építkezni – ők el is értek némi részsikereket. A szlovákiai magyar társadalom szövete egészségesebb volt 50-60 évvel ezelőtt, mint ma. Dobos László vezetésével megpróbálták egy egymásra is odafigyelő rendszert kialakítani. Írók, költők, szerkesztők, grafikusok, szobrászok... csapatuk volt, tudták, hogy számíthatnak egymásra. A politikai rendszer persze nem nézte jó szemmel ezt: a volt Csehszlovákiában, Romániában és Jugoszláviában – de a Szovjetunióban is – csak a felszínen hirdették a kommunista jelszavakat, a mélyben durván nacionalisták voltak (Magyarországgal ellentétben). Számunkra ez azt jelentette, hogy amikor mód nyílt a leszámolásra, a politika ezt meg is tette: 1968 után harmadszor is lefejezte a felvidéki magyar értelmiséget. Ezek a társadalmi hullámverések utólag megérintettek engem is, egy későbbi generáció tagját, több könyvemben foglalkoztam vele.

Dobos Lászlóval a nyolcvanas évek első felében találkoztam Léván, a Csemadokban. Megfogott az élettörténete, megfogott belső küzdelmeinek drámai volta is. Sokat beszélünk erről, nagyon tiszteltem azt a méltóságot, amivel a nehéz éveket viselni tudta. Sorsukat Koncsol László elbeszélése alapján írtam meg a *Feloldozás* című novellában. Igen, még valahol a hírhedt Danáš őrnagy is beletartozik ebbe a képbe, a Szlovák Államvédelem, a hírhedt ŠTB magyar osztályának vezetője. Így tehát az ő történetük messze nem volt sima, gyakran kijátszották őket egymás ellen is. Volt úgy, hogy szembefordították őket egymással, s 68 után, a hírhedt hetvenes években újból nyílt az olló a történetükben.

A csúcs azonban mégis 68 volt. Az egypártrendszeri hatalom úgy tárgyalt a Dobos vezette Csemadokkal, mint egy partnerrel. Dobos még a kormányba is beke-

rült kis időre, s akárhová is nyúlunk a szlovákiai magyar valóságban, mindenütt ott találjuk korosztályuk kézlenyomatát.

S utána jött a feketeleves: a megtorlások sora, a felvidéki magyar értelmiség harmadik lefejezése a huszadik században. Nehéz, rideg évek.

S itt most álljunk meg egy pillanatra. Sokan úgy gondolhatják, Dobos László vesztéként kellett, hogy megélje ezt az időszakot. Tőle tudom, hogy voltak ebben a korszakban nagyon keserű órái is, amelyeken nehezen tudta magát átlendíteni. Ám ha most valaki azt mondja, hogy a rendszernek konfliktusa volt Dobos Lászlóval, akkor én megkérdem: végül is ki győzött? S talán még azt is hozzátehetem: és kinek volt igaz? Tudom, tudom, hogy az ilyen kérdés ma már légtüres térben csattan. Mert hol van már az a rendszer, amely megnyomorította őt?

Őt viszont az emberek szeretete, tisztelete és elismerése visszahozta a közéletbe, a képviselői, igazgatói posztra is. S ha az a rendszer, a szocialista diktatúra olyan bigott volt, hogy a társadalom legjobbjait volt képes kiszorítani az aktív társadalmi mezőből, akkor csoda-e, hogy a nyolcvanas évek közepére oda jutott, hogy a gerontokrácia ijesztő példájává vált, és emiatt törvényszerűen meg kellett szűnnie 1990–92-ben? Persze, én is tudom – hiszen évtizedeket éltem fiatalként abban a rendszerben –, hogy a tönkretett életek millióit nem lehet ilyen felszínes egyenleggel rehabilitálni. A könnyeket, a fájdalmakat, a megaláztatásokat, a stresszhelyzetek százait utólag is súlyuknál fogva kell kezelni.

Mégis, mindezzel együtt és mindezek ellenére: a múlt század ötvenes éveinek elején fokozatosan létrejött és megerősödött egy olyan generáció, amely bebizonyította, hogy képes vezetni a nehéz helyzetben élő csehszlovákiai magyarságot. Képesek voltak felelős módon viselkedni, s – jól vagy néha kevésbé jól, de – tették is, amit a rendszer keretei között tenniük kellett. S ezért tisztelet jár nekik. Egy olyan generáció volt ez, amely a lelkileg tisztább, egyenesebb paraszti és munkásvilágból jött.

Aki tanító lett közülük, az fontosnak tartotta, hogy együtt éljen a közösségével, művelje a diákok szüleit is, ahogy lehetett. Ott voltak a kulturális rendezvényeken – még akkor is, ha azok színvonala hagyott néha kívánnivalókat maga után. Tudták, hogy az irodalmi színpadnak, a tánccsoportnak, az amatőr színjátszó csapatnak – de még a focicsapatnak is – közösségerősítő szerepe van. Az írók, költők, művészek számontartották egymást. Olyan generáció volt ez, amelynek tagjai, ha találkoztak, nem azt kérdezték először egymástól, hogy te hogy vagy, hanem azt: ti hogy vagytok? Afelől érdeklődtek, hogy magyar közösségként mik a gondjaik, örömeik? Akkor a tanító, az író, a történész... még lámpás volt, tudta, hogy küldetése van. Ő szervezte a falu – a közösség – kulturális, sport, stb. életét. Jelen volt a közéletben. Felvonulni, jelen lenni, éltetni közösségünket és a kultúránkat – prioritás volt számára. Aki nem ezt tette, nem számított, nem létezett. Ez a generáció még érezte – a lelkük mélyén a besúgók is –, hogy mi a jó és mi a rossz, ki a jó- és ki a rosszfiú.

Tudom, persze, más világ volt: de a tanulságait le lehet vonni, nemde? Főleg akkor, amikor azt látjuk, hogy a 21. században már gyakran a selejtnak áll a zászló. S győz is néha...

Persze, nem akarom én idealizálni az ő világukat sem. Voltak problémáik, összeütközéseik bőven, nyomta őket is lefelé a diktatórikus hatalom, körülfolyták őket a besúgók, a megalkuvók. Egyéb belső problémáik is voltak: más körülmények között szocializálódtak, néha a műveltségükkel kapcsolatban is lehetett hiányérzetünk, magamnak is adódtak konfliktusaim velük. Akkor gyorsabban mondtam ítéletet felettük, nem vettem észre, milyen komoly ballasztokat kell magukkal cipelniük. Milyen durván játszott velük a hatalom, milyen alattomos megosztási kísérletekkel kellett szembenézniük. Sokszor vitatkoztunk, összeütközésbe is kerültünk, de egy dolog vitathatatlan volt: az ötvenes években és később, 68 tájékán is, amikor a sors teret nyitott nekik, többségükben (a jobbak) egyértelműen tettek valamit, s ez megsüvegezendő, ezt nem szabad megkérdőjelezni. Mondhatunk kritikát is – a tisztánlátás miatt kell is! –, de az kétségtelen, hogy legjobbjai egy nemzettöredék elitjeként tudtak viselkedni. Intézményeket hoztak létre, jogokat harcoltak ki, generációkat neveltek, tanítottak... S Dobos ebben az élen járt.

Az alapállásuk egyértelmű volt, ez még az a generáció volt, amely nem azt kérdezte, mit kap érte, hanem önzetlenül, szabad ideje és energiái rovására tette a dolgát. Ezek az emberek a szó szoros értelmében a hátukon vitték a helyi közösségeket – s manapság egyre szembetűnőbb, hogy ez a habitus mennyire gyöngül a szlovákiai magyar társadalomban. Ez megy most el, lépésről lépésre.

Egy világlátás, egy viselkedési norma, egy életforma, egy emberi habitus... A néptanító, az elhivatott író, aki hóban-sárban is kimegy az olvasóihoz, a helyi vezető, aki még nem csatornaméterekben mérte a falu esélyeit. Működtek, tették a dolgukat: egy statikus, zárt, védekező rendszerben igyekeztek megtartani a közösséget.

És ma? Itt állunk az olyannyira várt 3. évezred elején, nézünk vissza rájuk, s egymástól is kérdezzük: mi jön utánuk, utánunk?

Persze, az élet nem áll meg, jön majd valami más, ez természetes. Minden generációnak ki kell izzadnia a maga válaszait a kor kérdéseire, ezt nem lehet megspórolni. De hol van ma az az erkölcsi erő, az a közösségi elkötelezettség, amely eddig, száz év minden viszontagsága mellett és ellenére megtartotta a felvidéki magyar nemzettöredéket?

Tanuljuk meg tőlük, amit lehet és kell. És köszönjük meg tisztességgel a jóknak közülük mindazt, amit tettek.

Dobos Lászlónak az első helyen.

A balladás ember

Dobos Lászlóról tíz év távlatából

Tíz évvel ezelőtt jókora tömeg búcsúztatta Dobos Lászlót a pozsonypüspöki temetőben. A nagyra duzzadt, terebélyesedésében az egész környéket, a Duna, a Kis-Kárpátok és a Csallóköz háromszögében mohó lassúsággal lassan mindent bekebelező szlovák főváros árnyékában, a mezővárosból peremvárosi létbe zsugorodott, a nyugati végek egyik utolsó magyar szigetének árnyas temetőjében. Lehet, hogy akkor és ott nem voltam egyedül azzal a különös érzéssel, hogy egy korszak ért véget a felvidéki magyarok életében. Pedig a korszakokat nem egy-egy – bármilyen jelentős – alkotó, inkább politikus földi életének lezárásával szoktuk mérni. A huszadik század (ráadásul ez már jócskán az ezredfordulót követően, 2014-ben volt), amúgy is bővelkedett „korszakokban”, sorolni őket talán fölösleges volna.

Mitől lehetett ez az érzés? Hiszen az a fajta, a többször is elcsatolt és meghurcolt magyarság fennmaradásáért folytatott „prófétai attitűd”, amely a szlovenszkói magyar irodalom legkiemelkedőbb alkotóinak portréját rajzolta elénk, már másfél évtizeddel korábban, a rendszerváltozás idején kiveszőfélben volt, legalábbis az irodalom terén. Egy kalodába zárt, palackpostákkal, füstjelekkel, jelképes utalgatásokkal, de leginkább a sorok közti üzenetekkel operáló írónemzedék került akkor szembe önmagával: hogyan tovább? Érvényes lehet-e még a „küldetéses”, a politikát is helyettesíteni kényszerülő irodalom, ha hirtelen szabad lett írni, beszélni, sőt cselekedni? Ha lehullottak az ideológiai béklyók, és az alkotó embernek már nem kellett naponta megküzdenie az öncenzúra démonával, amely beleivódott az agysejtjeibe, minden nyilvános és rejtett gondolatába?

Az alkotó ember természetesen képes a folyamatos megújulásra. Ám ha a legtermékenyebb évek közben, sőt ezek után kapja meg a szabadságot, az olyan élmény, mint – profán hasonlattal élve – amikor a gyerek akkor kap rollert, amikor már kerékpárra áhítozik. Mit tehet az alkotó ember, ha addigi élete során egyfajta önvédelmi harcra rendezkedett be, és írói fegyverzetét is ehhez a föld alatti harchoz volt kénytelen megválasztani?

Akkor, 2014-ben (mint mondtuk, tíz évvel ezelőtt) azonban már nyakig benne ültünk a felvidéki magyarság – nem is annyira politikai, bár tapasztalataink alapján az is végzetesnek tűnik – kulturális, eszmei megosztottságában. S ez, bár kevesebb szó esik róla, sokkal drasztikusabb és mélyrehatóbb, hiszen tudjuk, hogy

a politika „csak” felépítmény, és a kultúra jelenti az alapokat. Az identitászavar azóta is tart, és „ki a magyar”-szerű mondvacsínált kérdésfelvetéseket generál.

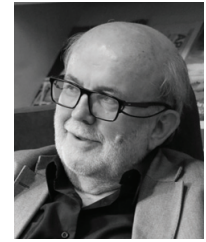
Eredetileg Dobos László írói munkásságáról, módszereiről, stílusáról kellett volna szólnom, legalábbis ezt tartalmazta a felkérés. De mivel nem vagyok kritikus, és soha nem is ácsingóztam ilyen pozícióért, inkább osztanám meg egyik korai élményemet a tisztelt hallgatósággal. A múlt század hetvenes éveiben, a husáki konszolidációnak nevezett szellemi tisztogatás kellős közepén, ifjú emberként Pozsonyba kerülve sűrűn találkoztam gömöri földimmel, Dusza Istvánnal, aki akkoriban szintén albérletben várta, hogy kissé táguljanak a materiális élete szűk dimenziói. A kis, emeleti manzárdszobában, ahol lakott, egyszer csak előhúzott egy köteg papírt, mint kiderült (honnan szerezte, ma sem tudom), Dobos László új regényének a kefelenyomatát. És a rá jellemző lelkesedéssel olvasott fel belőle részleteket. Nem állítom, hogy akkor találkoztam először a szlovenszói magyar irodalommal, hiszen a világirodalom mellett elég sokat olvastam hazai, kishazánkbeli szerzők műveit is, de akkor lenyűgözött Dobos László írásművésze. Az *Egy szál ingben* című regény bátornak tűnt a korszak kerítései közt. Ezt követően napokon keresztül olvastuk nem szűnő izgalommal a Dobos-regényt.

Mindez így, utólag, közel ötven év távlatából, más fénytörésben, más összefüggésrendszerben talán megmosolyogtatónak tűnhet. Mégis, akkor ez volt a felvidéki magyarságnak a konszolidációs présben, abban a szürkevakásra kényszerítő félhomályában az a kis lámpása, amely reményt sugárzott: néhány íróban ott pislákol a remény és az elszántság az igazság kimondására. Dobos akkor már fölülelmedett a Messze voltak a csillagok-féle, a korszellemnek megfelelni akaró szemléleten. Nem véletlen, hogy több kritikus elsősorban tőle (és Duba Gyulától) várta a „csehszlovákiai magyar nagyregény” megírását. Aminek, mai szemmel nézve, már a felvetése is megmosolyogtató elvárás volt. Voltak kritikusok, akik Dobos írásainak az összetett struktúráját, filmszerű montázstechnikáját hangsúlyozták, mások azt emelték ki, hogy „olyan műformákat alakított át epikus alkotóelemekké, amelyekben a nemzeti közösségi sors szinte ösztönösen fejeződik ki már századok óta: a ballada, a himnusz és a zsoltár”. De erősségként emlegették a szimbólumai erejét és plasztikusságát. Ami, valljuk be, szinte alap eszköze volt minden, magára valamit is adó prózaírónak. Kényszerűségből, mert be kellett „csomagolni” a mondanivalót.

Dobos Lászlót, az írókat nem lehet elválasztanunk a közéleti embertől. A gyakran elhangzó megállapítás, hogy az ötvenes években az alapozó nemzedéknek szinte a semmiből kellett kultúrát, annak az intézményes kereteit megalkotnia, Dobosra, mivel cselekvő ember volt, ez hatványozottan érvényes. Olyan úttörő volt, aki egész intézményrendszert hozott létre: része volt a Csemadoknak, a (napjainkra sajnálatosan a liberálbolsevik vonalat képviselő) magyar napilapnak, a magyar nyelvű tanítóképzésnek az elindításában; magyar írószövetséget, könyvkiadót, irodalmi lapot, könyvesbolthálózatot alapított. Sajnos, az ügyeskedők ezek nagy részét elkótyavetyélték.

A lényeg tehát véleményem szerint nem az, hogy Dobos László és nemzedéke íróként száz év múlva is élvezhető, korszerű irodalmat alkotott-e, bár ez az óhaj kívánatos lenne, hanem az, hogyan álltak helyt a nemzetrészt érdekében. S ebben különösen Dobos László járt elől. Mert a feladatok koronként, rendszerenként változnak, és az író, a költő nem helyezheti magát kívül a környezetén. Kisebbségi sorsban, mivel az nem természetes állapot, nem élhet elefántcsonttoronyban, nem bújhat buborékba. Őket, életművüket nem tudjuk steril módon, a mindent maga alá gyűrő progresszió szemszögéből értékelni. De minden türelmetlenségünk dacára lassan elértünk arra a pontra, ahol szükséges és fontos a mérlegvonás. Ha ugyanis úgy tekintünk a rendszerváltás előtti kettős elnyomásra, a kommunista és a többségi nemzet részéről megélt présre, amelyben szabadon lehetett volna alkotni, és az „ahogy lehet” alapállást figyelmen kívül hagyva azt kérni számon, amit nem lehetett, csak sorok között, ha az alkotói attitűdöt mai sorvezetővel és a kánon által megkövetelt értékrend alapján vizsgáljuk, természetes, hogy elégedetlenek leszünk, és egyfajta megfelelési kényszertől ösztökélve, a mindenható progresszió nyomásának minden áron való megfelelése okán kiöntjük a gyereket a fürdővízzel.

Dobos László személye kapcsán sok mindent és sok szempontot kellene felsorolni. Egyike volt annak a nemzedéknek, amely az egyetemes magyarság egyik legtermékenyebb kertjéből, a Bodrogköz–Ung-vidékről indult el szolgálni nemzetét. Ez a táj adta a felvidéki magyarságnak a felelős, a nemzetükért aggódó – és cselekvő – gondolkodókat, mint Dobos László, Koncsol László, Tolvaj Bertalan, Erdélyi Géza (de a napjainkban is meghatározó református lelkészeink egyikét-másikat), akik a kisebbségbe taszított, a nyelvében és hitében megrendült, mégis megmaradni akaró felvidéki magyarság lámpásai lettek-voltak. Bárhogyan ítéljük meg életpályájukat, megmaradnak alapozóknak, akiknek kijár a főhajtás. Dobos László is olyan példaképünk lehet, aki nélkül nem tartanánk ott, ahol vagyunk. Egészen bizonyos, hogy szűkebb és szegényebb lenne felvidéki magyar világunk.

(ki)Útkeresés és hitvallás

Sorok Csáky Pál Talamon Alfonz-díjához¹

Hogy Csáky Pál milyen volt, illetve milyen lenne vegyésznek – márpedig végzettsége szerint a szerves kémia szakembere –, nem tudom. Hogy milyen volt, illetve milyen politikusnak és közéleti embernek: nem az én tisztem megítélni. Ám hogy milyen írónak, arról valóban ejthetek itt néhány keresett szót, annál is inkább, mivel most szépíróként: próza- és drámaíróként van itt közöttünk. S mi több, e szerepében már csak azért is szólhatok róla, mert írókénti indulásához/indításához személy szerint is van/volt némi közöm: a történet (történetünk) még a múlt század 1980-as évtizedének első felére, a husáki konszolidáció bekeményítésének idejére nyúlik vissza, amikor is egy – annak szembefeszülő, általam szervezett, pályakezdő írók és képzőművészek számára a Nő hetilap által kiírt, s jelentkezésük központi felügyelet alá vételét megelőzni hivatott pályázaton a *Hangok a pusztából* című novellájával harmadik díjat nyert (az első díjat nem adták ki). Itt azonban külön fel kell figyelniük valamire: pályakezdő szerzőnk, aki – nem számítva jóízű, írójának messzire mutató stílusérzékéről, példás nyelvhasználatáról valló, ugyancsak Nő-beli, humoros karcolatát, *A receptet* meg még egy-két további ügyes kis morfondíriát – csupán az előző egy-két évben kezdte küldözgetni apró tudósításait, könyv-, hanglez- és filmismertetőit a csehszlovákiai magyar lapokba, huszonöt-huszonhat éves ekkor – tehát viszonylag későn indult a pályáján. De ha megnézzük ezen legelső, főleg Hét-beli recenzióit, írónk már fiatal korában is példásan széles körű, s nem kis mértékben a múlt – múltunk – iránt is megnyilvánuló érdeklődését figyelhetjük meg. Figyelemreméltó tudatosságra valló felkészültségének, eltökéltségének a példázására pedig a *Hangok a pusztából* című pályadíjnyertes novellájának – bibliai parabolájának – egy rövid részletét idézném ide, melyben Jób a következőképpen könyörgött az Úrhoz: „Uram, add, hogy megtaláljam azt a JÓBot, akivé lennem kell; add, hogy megértsem utaimat...”, aki azonban akkor még – folytatódik a története – „nem sejtette, hogy az utak határtalanok”, „csak bízott: a puszta derengő illata reménységgel töltötte el őt”.

¹ Elhangzott 2024. október 25-én Dunaszerdahelyen, a Szlovákiai Magyar Írók Társasága Őszi Írófesztiválján, a díj átadásakor.

S ez a céltudatosság, célra tartó magabizás és építkezés jellemezte és jellemzi őt azóta is, azt sugallva(-üzenve), hogy valamilyen értelemben mindannyian Jóbok vagyunk, akiknek szenvedéseink árán is magunknak kell megvívunk – egyénekként is és közösségként is – harcainkat erős hitünkért és önmagunkért. S mindezt pedig, azaz Csáky Pál pályanyitó kisnovelláját azért idéztem ide, hogy kiemeljem: díjazottunkat – akinek, ha jól nézem, számos eddigi kitüntetése mellett e mostani Talamon Alfonz-díj lesz az első kimondottan irodalmi elismerése – ez a meggyőződéssé emelt erős hit és célratörés jellemezte egész életében, illetve egész írói – és hadd tegyem hozzá gyorsan: politikusi, közszolgai – pályáján is. S egyben elmondható: írásainak, irodalmi munkásságának, négy évtizede láthatóvá vált írói önépítkezésének is ez adta és adja meg máig a hitelét – legelső, harminchat évesen (!)– 1993-ban megjelent regénykísérletétől, a csehszlovákiai magyarság életét, sorsát történelmi perspektívában vizsgáló, a valóság és a fikció egymásba öltésével dolgozó *Emlékek könyvétől* máig. Melyet követően azonban (magán)életében a politikahivatást, politikuspályát választó köz-, azaz közösségi ember nyomakszik az író elé, aki azonban – meg kell mondjam – s becsületére, nem hagyja magát, és publicisztikai kötetei, politikai elemzései és parlamenti s egyéb felszólalásai, beszédei meg dokumentumkötetei közé ezután is csak-csak oda-odacsempész egy-egy novellát, kisregényt, majd az idő múltával – bevallása szerint 2014-től, tehát épp egy évtizede – előbb egy-egy, majd egyre több színművet és drámát is.

Színművet? Drámát? Hiszen az egy időben unalomig szajkózott tétel szerint szlovákiai magyar dráma – az nincs. Vagy ha egy-egy felbukkant mégis, az csak periférikus, s leggyakrabban általában szint alatti kísérlet lehetett. Erre pedig jön Csáky Pál, és tíz év alatt megír – ha jól számolom – vagy másfél tucatnyit. Igaz, az utóbbi egy-két évtizedben már a szlovákiai magyar szerzők drámáinak, színműkísérleteinek száma is megugrott, melyek egyike-másika már színházaink-színpadaink műsorára is fel-felkerül – közülük csupán Soóky László szlovákiai magyar abszurdjai körül keletkezett – s hadd tegyem hozzá rögtön: megérdemelten – nagyobb zaj. Mindeközben, a véleményem szerint ez idáig ugyancsak nem kellőképpen értékelt prózaírói oeuvre-je mellett Csáky Pál ez évtized alatt olyan példás – és példázatos! – drámaírói életművet épített fel csökönyös elszántsággal, mely bizonyos értelemben akár összmagyar viszonylatban is felfigyeltető és értékelendő lenne, ha a szerző politikusi-közírói ténykedése, illetve az azt óhatatlanul kísérő politikai-világnézeti szimpátiák – így vagy úgy – ne vetnének árnyékot rá. Drámaírói elszánását azonban mindenképpen jelzi, hogy ez évtized alatt a tavalyi, s a Talamon Alfonz-díjjal itt elismert *Hit és illúzió*val immár a harmadik drámakötetét tette le az asztalra, ráadásul már egy sor, tucatnyi – vagy lehet, már több – színházi és egyéb bemutatót is maga mögött tudhat.

Drámái – mind műfaji, mind tartalmi szempontból – ritka változatosságot mutatnak, s olyan kísérletező alkatként állítják őt elé, aki – hogy célt érjen – többfelől, több megközelítésben, többféle ütemben is nekiszalad mondandójának. A schilleri „világot jelentő deszkákra” szánt opusai olyan, egymással kétség-

telen rokonságot tartó, bár minduntalan másképp és másképp feltett, főképpen a magán- és köz-, illetve közösségi erkölcsökre fókuszáló kérdésekkel dolgozó, s az ezekre adható válaszokat is másutt és más perspektívákban kereső, s megannyi műfajt és színpadi formát mozgósító színjátékok, melyek különbözőségük, változatosságuk ellenére akár úgymond egybe is olvashatók, annyira ugyanazt mondják más-más szólamban, vagy más-más frekvenciával. Bizonyos értelemben azonban, mondhatjuk, sokrétűségük és sokszínűségük ellenére példabeszédek is Csáky szövegei, s ha ódzkodnak is néhányan e párhuzam hallatán, ugyan miért kellene félnünk tőlük, ha azok bár példázatosak, de rámutatnak valamire, közelebb visznek valamihez – s hangsúlyozom: nem direkt módon, hanem hagyunk bennünket ráébredni arra, ami nélkül nehezebb lenne az utunk s szegényebbek is lennénk bizonyosan? Mindent egybevetve: rendkívül sokrétű és sokszínű új Talamon Alfonz-díjasunk drámaírói oeuvre-je, életműve, mely tematikailag átfogja a magyar, illetve az emberi történelem példásan nagy szeletét a bibliai időktől a középkori katedrálisépítők hitvalló látomásain, továbbá a magyar régmúlt – azaz az ország törökidők-beli szétszakítottságának – bizonyos stációin, majd a trianoni katasztrófán át, a kisebbségi lét vaskos tragédiáit és abszurditásait sem kihagyva, a második világháború ember s jellempróbáló apokalipszisének az egyes embert sújtó megpróbáltatásait is érintve – jellemző ellenpéldái egymásnak ebben a kötetben Esterházy János és Jozef Tiso alakja – egészen a félmúlt (az 1956-is tragédia Nagy Imréje és Kádár Jánosa) és a közelmúlt éveinek: a rendszer-váltás körüli és utáni idők keresztmetszetéig. Melyekről összességében elmondható, hogy azokban szerencsés módon egyesül a politikusság és az íróság, a politikusi habitus és az írói látásmód. Ami viszont a legfontosabb: az író a legkevésbé sem hitelteleníti bennük moralista énje, miközben szintetizáló hajlama megfelelő mértékben és módon képes kordában tartani játékos csapongásokra is hajló képzeletét. Amihez a kulcsot, ha jól értem, Csáky egyik monológjának katedrálisépítő hőse: János mester adja kezünkbe, aki a következőképpen érvel a városatyák előtt, akiktől a legújabb megbízatását várja, így most őt idézném laudációm zárásául is: ha „hiszünk abban, hogy létezik egy magasabb, szellemi dimenziója is létünknek, az felemel bennünket. Felszabadít a támasz tudata, amely nem más, mint a szellem ereje, s amely csak nekünk, embereknek adatott meg. Felfelé húz a transzcendens távlat, amely kiragadhat bennünket a röghöz tapasztó valóságból – ha hiszünk az igazában. Felemelhet, nemesíthet bennünket, és kölcsönözhet valamit az isteni erőből, amely létrehozónk és éltetőnk, s amely az igazi értelmet jelentheti számunkra, ha hiszünk benne és hagyjuk őt működni”.

Visszakapott szavak, elveszett világok¹

(Kövesdi Károly Forbáth Imre-díja elé)

Az irodalom él. És mint minden, ami él, folyamatosan változik. Van múltja, jele-
ne és jövője. Sőt, vérkeringése is van. Az, hogy az irodalom él, nem evidens. De
valószínűleg nem fog meghalni sosem. Viszont nem mindegy, hogy milyen kon-
dícióban van. Táplálni kell, mozgásban tartani, a vérkeringéshez elengedhetetlen
az egészséges vérnyomás, a megfelelő pulzus, de számos egyéb példát kölcsönöz-
hetnék az orvostudomány idevágó kifejezéseinek tárházából.

Fiatal, tehetséges pályakezdőkkel beszélgetve, szerkesztőként munkálkodva gyak-
ran azzal szembesülök, hogy ezeket a banális tényeket sokan nem hajlandóak tudo-
másul venni. Hogy aki rá akar csatlakozni erre a vérkeringésre, annak ismernie kell
az irodalom, az irodalmunk múltját, a jelenét, és nem árt, ha van valamilyen elképze-
lése a jövőjéről is. A tehetség és a szorgalom klasszikus képletében nem kis mennyi-
ségben ez teszi ki a szorgalomra eső részt. De talán a feladat, a munka, a kötelesség a
megfelelőbb szó. Persze, lehet enélkül is tollat ragadni, megkerülve a felelősséget és
a tiszteletet az olvasók, az elődök, az irodalom iránt. Írhat valaki csak magának, mert
jólesik, viszont a közlés szándéka nélkül. Ebben az esetben lehet giccses, nem számít,
amit már elmondtak, vagy ahogy elmondták. És akkor még mindig csak ott tartunk,
hogy mitől lesz valami jó irodalom, nem pedig szépirodalom.

Az, hogy Kövesdi Károly tehetséges, régóta nem kérdés. Az alázatos, kitartó mun-
ka révén megszerzett széleskörű műveltsége is önmagáért beszél, ahogy versei tar-
talmi mélysége, azok alapos, gondos megszerkesztése felől sincs kétség. De talán ez
még mindig nem volna elég ahhoz, hogy költészete kiemelkedjen a tisztességesen
megírt opuszok szürke halmazából. A *Visszakapott szavak* c. kötetét olvasva hamar
világossá válik, hogy Kövesdi lírájának igazi különlegessége annak érvényességé-
ben rejlik. S ezen érvényességből következik, mondhatni természetes velejárója,
hogy költészete egyszerre időszerű, a jelenre reflektáló, ugyanakkor egyetemes is
(ami nem könnyű feladat), valamint hogy érdekes, eredeti, eleven és merész. Töb-
bek között ettől is válik széppé a Kövesdi által írt irodalom.

„Minden szép, ami van” – hangzik el a *Visszakapott szavak* c. kötet azonos című
versében a lírai én édesanyja által, miközben sokáig néz kifelé az előszobaablakon,
én pedig szintén hosszú ideig megállok a következő sorok előtt. Hogy ez a négy szó

¹ Elhangzott 2024. október 25-én Dunaszerdahelyen, a Szlovákiai Magyar Írók Társasága Őszi Írófesztiválján, a díj átadásakor.

mennyire igaz, mennyire egyszerű és letisztult. Hogy hányszor tudunk így tekinteni a világra, és hányszor nem. Hogy hányszor törekednek ezt kifejezni a költők, hány vers születik ebből kiindulva, és abból hánynak sikerül. Kövesdi Károly úgy építi be mindezt a versébe, hogy egy pillanatig sem merül fel a közhelyesség vagy a pátosz gyanúja. Mert rengeteg olyan verset el tudok képzelni, ahol ez a sor szerepel, de nem működik: nem bírja el a vers ezt a – poétikai szempontból rizikós – sort, Kövesdi viszont úgy építi fel, hogy nemcsak elfogadjuk tőle, vagy hogy nem veszti hitelét, hanem egyfajta katarzisként is szolgál (pedig ez még csak a harmadik sor), s az ilyen teljesítményt el kell ismerni.

„Pedig odakint semmi szépség” – folytatja a költő. „csak a megroggyant, önmagába fordult idő, / a megroppant pincelejáró, a salétromos, ótvaros falak, / a süppedt tető mohos cserepei / és a leprás almafa alatt egy rozsdás traktor”. Amikor Kövesdi kinéz az előszobaablakon, elsősorban a szűkebb és tágabb értelemben vett szülőföldjét látja, a „gömöri vörös agyagot”, ahol csak kemény csákányozás árán lehet eljutni egy termőfa ültetéséhez, illetve a vén Európát, s amiatt, ami ott történik, düh és csalódottság olvasható ki tekintetéből. Nem leplezi, hogy az aktuálpolitikai helyzet keseríti el, az uralkodó társadalmi viszonyok, a világ, ahol „elkapkodta magát a kapkodás” és ahol „oly rég hömpölyög a hazugság / a jövő atlanti ködéből, / a padlásról és a padló alól, / az óceán fenekéről, / az anyahajók csavarjaiból, / a gépfegyverek torkolattüzéből.” Lírához képest talán szokatlanul explicit módon ír a változó Európáról, a multikulturalizmusról, politikai korrektségről, szobordöntésekről, ebben a viszonyrendszerben tehát egyáltalán nem meglepő, amikor *Az ember tragédiájának* jól ismert idézete köszön vissza a kötetben, a Soros Györgyről írt gúnyos vers viszont még így is meghökkent. Ezen a bizonyos előszobaablakon keresztül Kövesdi a távoli Liberty Island-i Szabadság-szobrot ribancnak látja, a skandáló tömeg *szabadság, testvériség, egyenlősége* is jelentését veszti, vagy legalábbis megváltozik: a szabadság hátat fordít, vagy mi fordítunk hátat a szabadságnak, nem is olyan távol pedig háborúk dúlnak, ahonnan elborzadva olykor az égre tekint fel, ahol a bárányfelhők fölött Istent fürkészi, időközönként pedig olyan alakok intenek be hozzá, vagy „csak mosolyognak türelmesen”, mint Ady Endre, József Attila, Sütő András, Nagy László, Villon, Vass Ignác vagy éppen Zs. Nagy Lajos.

Szépet akkor lát, nyugalmat akkor lel, amikor nem néz ki az ablakon. Amikor befelé fordulhat, a családi házban „behúzódva az ötezer könyv sáncai mögé”. Ahol szavakat kereshet, szavakat kérhet, amelyek szilárd értékrendjét hitelesen közvetítik, csakúgy, mint legbensőbb félelmeit, és merenghet Eszterházy örökségén, vagy emlékezhet *azokra a csodás hetvenes-nyolcvanas évekre*, illetve amikor az unokákkal játszik a háza udvarán, és amikor *egy-egy felhő felnő, leereszkedik a földre, és végigsimitja édesanyja szomjas virágait*.

Az irodalom él. De az, hogy a felvidéki magyar irodalom, vagy mondhatnám úgy is, hogy a felvidéken írt magyar irodalom nem fog meghalni sosem, abban nem lehetünk annyira biztosak. Ezért tölthet el minket örömmel az idei Forbáth-díjasunk, ugyanis Kövesdi Károly költészete bizakodásra ad okot.

Úristen, ki ez a lány?¹

(*Király Anikó Simkó-díja elé*)

Úristen, ki ez a lány? Nem, nem tévesztettem el, tudom, hogy laudációt kell írnom, és nem ValMar koncerten csápolunk, mégis ez a mondat jut folyton eszembe, ha Király Anikóra gondolok. Mert ugye, hol fér el, hol bújik el ennyire sok karakter, íz, szín és hangulat egy emberben, ki lehet ez a lány, aki ennyi történetet hordoz? Egy végtelenül szerény és kedves ember, aki mellette kiváló író – remek kombó, kívánom magunknak, hogy még nagyon sokáig maradjon ilyen.

Úristen, ki ez a lány?

Talán ez volt a legelső gondolatom is (kár, hogy nem jár jogdíj érte az említett zenekartól), amikor 2017. június 26-án belekukkantottam a nekünk küldött kéziratába. Egyszerre volt nagyon vicces, kicsit pimasz, és mégis érzékeny történet tele bájjal, és minden elsőkönyves rutintalanságával együtt a szívembe lopta magát. A *Strand, papucs, szerelmet* (lánykori nevén *Egy tökéletesen tökéletes nyár*) októberben fogadtam el, és terveztük be a következő év Ünnepi Könyvhetére. És akkor még nem is sejtettem, hogy a szerző pont olyan, mint a szövege, tehetséges, alázatos, elszánt, humoros és nagyon egyedi. Azóta is csodálom látásmódját, szemét és fülét az elcsípett mondatok megtalálásához, amikből könnyeden gördültek elő újabb és újabb történetek, mint pl. *Semmi pánik!*, *Jó a vége!*, *Ne nézz vissza!*. Anikót nem lehet sem Diósvámhatár, sem Feketenyék határai mögé zárni, mert a fantáziája szabadon szárnyal *A balatoni sellővel* ugyanúgy, mint Kukkóniában Mangaluca mellett. A humor mellett benne van a játékosság, a kíváncsiság, és elég bátor kipróbálni magát egy négykezes regényben is, így született meg Erdős Zsuzsával közös könyve, *A palacsinta éjfélkor*. Most jut eszembe a *Bejgli, mamusz, szerelem* is – lehet, hogy érik egy igazi szakácskönyv?

Bár egészen biztos vagyok abban, hogy az egy hónapja megjelent történelmi fantasyja csak egy állomás a pályáján, de hiszem, hogy *A bazilika titka* nagyon is fontos könyv lesz, mert úgy teremt világot és épít karaktereket, hogy az ember szeretne bemerészkedni az altemplomba, hátha ott leli Dantét (én ügyelnék rá, hogy ne habos vért vigyek neki, mert azt utálja a szívtipró vérszívó), vagy a Pilisi

¹ Elhangzott 2024. október 25-én Dunaszerdahelyen, a Szlovákiai Magyar Írók Társasága Őszi Írófesztiválján, a díj átadásakor.

erdőben csavarognék norák után kutatva. Sőt, a vagány főhősnővel szövetkezve én még Ferenc Józseffel is szembe mernék szállni.

Ennél a könyvnél éreztem, hogy már elhagyja az ifjúsági irodalmat, menthetetlenül YA (young adult) szerző lett, aztán rápillantottam a dedikáló Anikóhoz kigyózó sorra a Budapesti Könyvfesztiválon, és rájöttem, hogy mindegy is, hány éveseknek írja a regényeit, kamaszok és felnőttek ugyanúgy rajonganak érte.

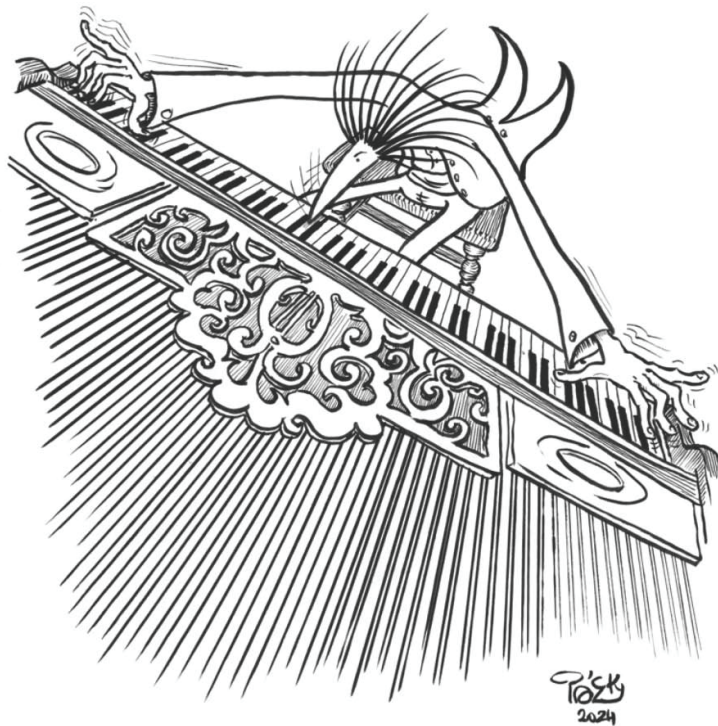
Örömmel láttam, hogy kreativitása a „grafománia” mellett (ő nevezte így, én csak idézem) a grafikában is megmutatkozik a tehetsége, hiszen mint illusztrátor tűnt fel Fellingner Károly *Kenyérbélvirág* című köteténél. *A bazilika titkának* külsejét számtalan külföldi ügynök dicsérte, a borító valóban mágnesként működik; átgondolt, trendi, de tükrözi, hogy belül is minőségi olvasnivalót nyer, aki kézbe veszi. Ugye, milyen jó, hogy az író megtervezte magának?!

Király Anikó egyfajta híd. Híd a gyerek-és ifjúsági irodalom és a felnőttek közt. Szlovákiában élő magyar szerzőként ugyanúgy, mint ahogy abban is, hogy hol alkotó ember, hol pedig nagyon is két lábon áll a földön, és nem riad vissza a kétkezi munkától. Látom magam előtt (sajnos, most csak képzeletben, de kérlek, fotózzátok le), amint épp elképzeli magát Hídemberként, Kossuth szakállal, és megjelenik a gödröcske az arcán, amint elmosolyodik.

Kedves Hídasszony, kedves kurátorok,

egészen biztosan nem kerülhetett volna megérdemeltebb helyre ez a díj, hadd gratuláljak elsőként a díjazottnak, és a díjazóknak is a választáshoz.

A kedves közönséget pedig biztatom, hogy olvassanak Király Anikót, mert biztosan nem fognak csalódní! Meg aztán, ki tudja, hátha közelebb kerülünk a megoldáshoz, hogy Úristen, ki ez a lány?

Práczy István: Liszt Ferenc emlékére – Lisztománia-sorozat (2023)

Egykoron arról is álmodozott, hogyan tanítani fog...¹

(Gondolatok Lacza Tihamér Turczel-díjához)

Lacza Tihamér a ma már fehér hollónak számító egyetemese ember mintaképe. Valódi polihisztor, aki csillogó intellektusával, természettudományi jártasságával a bölcsészek világában is otthonosan mozog. Büszke vagyok rá, hogy kollégájaként állhatok itt, és köszönhetem a jól megérdemelt Turczel-díj átvételekor. Szeretettel gondolok a Magyar7 szerkesztőségében folytatott beszélgetéseinkre, biztató tanácsaira, útmutató észrevételeire.

Tihamér, vagyis ahogy a szerkesztőségben emlegetjük, Tihi bá, Bátorkeszin született 1948. november 29-én. 1952-ben a családja Köbölkútra költözött, az ottani magyar iskola tanulója volt 1955 és 1964 között. Tihi bá, elmondása szerint már akkoriban is szeretett olvasni, különösen Verne Gyula könyveit falta, szinte valamennyi regényét megtalálta a falusi könyvtárban. Leginkább az ragadta meg a képzeletét, hogy Verne hősei, miközben bejárják a világot, mindenféle kalandokat élnek át, de emellett az író sok érdekes ismeretet is kínált az olvasónak, akár egy tudományos ismeretterjesztő szerző.

Ismerve Tihamért, nem meglepő, hogy a földrajz volt az egyik legkedvesebb tantárgya. Igaz, amikor megkérdezték: „Mi akarsz lenni, ha nagy leszel?” – szinte kapásból rávágta, hogy tengerészkapitány. Még egy csíkos matróztrikót is „beszerzett”, egy rendőrsapkából pedig – amelynek a sildjét levágta – matrózfejfedőt kreált.

Kedvelte a biológiát és a kémiát, és mindazt, amit Köbölkúton megtanult, jól hasznosította később az egykor szebb napokat látott érsekújvári gimnáziumban. Autodidaktaként sajátította el ezeket a tantárgyakat, sokszor már egyetemi tankönyvekből, és kétszer is a szlovákiai kémiai olimpia győztese lett, ami leginkább a gimnázium tanári karát lepte meg.

1967-ben sikeresen felvételizett a prágai Károly Egyetem Természettudományi Karának kémia szakjára, és az elkövetkező öt esztendő élete egyik meghatározó időszaka lett. Mivel szlovákul elég jól tudott, viszonylag gyorsan megtanult csehül is, sőt időnként azt hitték róla, hogy valahonnan Dél-Morvaországból származik, mert a kiejtése az ottaniak beszédére emlékeztetett.

¹ Elhangzott 2024. október 25-én Dunaszerdahelyen, a Szlovákiai Magyar Írók Társasága Őszi Írófesztiválján, a díj átadásakor.

Tihy bá felidézi, a Vencel téri prágai Magyar Kulturális Központba szinte naponta bejárt, és ott mindenféle könyveket vásárolt az ösztöndíjából. Ekkor szerepetts bele a tudománytörténetbe is, amely később már a szenvedélyévé és egy új szakterületévé vált.

Prága azonban, emlékezik vissza Tihamér, elsősorban a magyar öntudata megerősítésében játszott szerepet. A cseh fővárosban tanuló magyar egyetemisták 1957-ben megalakították a később Ady Endréről elnevezett szervezetüket – ez lett az AED –, és itt nagyon sok kiváló emberrel ismerkedett meg, akik később a felvidéki magyar közélet ismert alakjai lettek. Prágában kezdett el komolyabban foglalkozni az írással is, és a *Homokóra* néven elhíresült kezdetlegesen sokszorosított diáklap egyik alapítója lett.

1972-ben Prágából már nem Köbölkútra, hanem Pozsonyba tért vissza, ahová szülei időközben felköltöztek. Tihy bá felidézi, a Szlovák Tudományos Akadémia Polimer Intézetében helyezkedett el, és itt működött mindaddig, amíg meg nem kapta a katonai behívóját. Ekkoriban ismerte meg későbbi feleségét, Dusik Évát, a jeles költő, Dénes György lányát, aki a Szlovák Rádió magyar adásának a szerkesztőriportere volt. Leendő apósa vitte be a Csemadok hetilapjának, A Hétnek a szerkesztőségébe, ahol Ozsvald Árpád költő és örökös „főszerkesztő-helyettes” láttott fantáziát abban, hogy alkalmi riportok és beszámolók szerzőjeként foglalkoztassa. Leszerelését követően már nem is tért vissza a Polimer Intézetbe, hanem a hetilap munkatársaként folytatta az életét. Így lett „pályaelhagyó”.

1989 decemberében a szerkesztőség javaslatára a Csemadok vezetése Lacza Tihamért nevezte ki A Hét főszerkesztőjévé, és ahogy felidézi, neki jutott hat évvel később a szomorú feladat, hogy 1995 áprilisában a lap megszűnését egy vezércikkben közölje az olvasókkal. Ezt követően a Szlovák Rádió magyar szerkesztőségében helyezkedett el, és itt dolgozott egészen 2013-ig.

Ez a közel húsz esztendő volt talán a „legtermékenyebb” időszaka eddigi életének. A Szlovákiai Magyar Tudományos Társaság alelnökeként részt vehetett a leendő magyar egyetem tervezetének a kimunkálásában. Többekkel közösen számos konferenciát szervezett, és büszke arra is, hogy a szímői önkormányzat Jedlik Ányos-díját odaítélő kuratóriumnak a tagja lett és maradt mindmáig, így sok jeles felvidéki magyar természet- és társadalomtudóst, műszaki szakembert javasolhatott erre a fontos elismerésre. Ahogy Tihy bá megjegyzi, tréfásan, egymás között csak kis felvidéki Nobel-díjként emlegetik az elismerést.

Egykoron arról is álmodozott, hogy tanítani fog. Végül a maga módján ez is teljesült. Először a pozsonyi Duna utcai magyar alapiskola és gimnázium óraadó tanáraként biológiát taníthatott, majd Komáromban előbb a Corvinus Egyetem kihe-lyezett nappali tagozatán újkori tudománytörténetet, ezzel párhuzamosan a Selye János Egyetemen magyar művelődéstörténetet adott elő, ugyancsak óraadóként.

Az 1970-es évektől rengeteg tankönyvet fordított szlovákból magyarra, emellett néhány cseh agrárbotanikai és növényvédelmi szakkönyvet is ő ültetett át. 1990 után lehetősége nyílt arra is, hogy olyan könyveket írjon, amelyek a felvidéki szer-

zők számára is lehetőséget teremtettek arra, hogy a szépirodalom mellett a természet- és a műszaki tudományokat is beemeljék szellemi életünk körforgásába.

Tihamér felidézi, néhány könyvét diákkori vágyai hívták életre. Írt a földrajzi felfedezésekről, az írás kialakulásáról, térhódításáról, és hogy eredeti szakterülete se maradjon ki, megírta a kémiai elemek kultúrtörténetét is *Bűvös táblázat* címmel, amit a Magyar Tudományos Akadémia 2019-ben egy újságírói díjra méltatott. Azt viszont kissé sajnálja, hogy ezekről a könyvekről – meg néhány további, szerinte hasznos munkájáról – a felvidéki magyar sajtóban csak kivételesen jelent meg valamiféle recenzió, több könyve lényegében visszhangtalan maradt. *A tudomány apostolai* című kétkötetes lexikonának szereplői a Szlovákiai Magyar Művelődési Intézet jóvoltából az interneten elérhetőek. Ugyancsak olvasható a világhálón is *Az ókor emlékezete – a sziklarajzoktól az ábécéig* című könyve. Tagja a Felvidéki Értéktár Bizottságnak is, bár ennek munkájában, ahogy hangsúlyozza, betegsége miatt csak korlátozott mértékben tud részt venni.

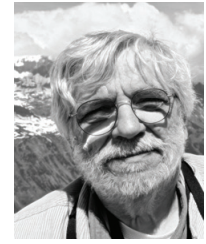
Több mint 40 év után feleségével hátat fordítottak Pozsonynak, amelyet igazán sosem sikerült megkedvelniük, és a Csallóközben, Nyárasdon telepedtek le. A szomszéd faluban, Vásárúton lakik Gergely fia a családjával. Két kis unokájuk így a közelükben él, és szinte naponta együtt vannak velük. Ez minden kincsnél többet ér számára.

Tihy bá, az elismeréshez fogadd őszinte gratulációm, jó egészséget, további hosszú alkotó éveket kívánok!

Pásty 2023

Práczky István: Liszt Ferenc emlékére – Lisztománia-sorozat (2023)

„...élő testek a könyvek, lélegeznek...”¹

Tóth Lászlót köszöntve Dobos-díja kapcsán

„Telepakol egy kartondobozt könyvekkel, bánatosan végignéz azokon, amiket a könyvespolcon hagy, és finoman végigsimít a fehér, vörös, fekete bőr- és papírgerinceken. Furcsa itt hagyni őket, ezeket a világokat, a maguk egyedi törvényszerűségeivel és leírásaival, a gondolatokkal, amelyeken a szerzők sokáig törték a fejüket, kétségbeestek, megörültek, majd újra kétségbeestek; írtak, és kitörölték újra meg újra, amíg el nem készült a mű. Készen állt a megjelenésre, de aztán az olvasónak kell átvennie, kinyitnia és elolvasnia, a saját ízlése és tapasztalatai alapján értelmeznie, magát a szereplőkhöz mérve, a párbeszédet, a leírásokat és a hasonlatokat értékelnie és elbírálnia.”

Hölgyeim és Uraim, Ünnepeltek és Ünneplők, kedves, tiszteletreméltó lélekemberek!

A leginkább vére menő családi karácsonyi kvízzjátékban sem találtam volna ki a feladványt: ki írta az iménti sorokat? Megadom a választ: Sigríður Hagalín Björnsdóttir, az idei budapesti Könyvfesztivál egyik vendége, Deus című kisregényében. A „másik” skandináv Steffánson mellett, s akit, ha – félig-meddig véletlenül – nem hallgatok bele egy vele készült beszélgetésbe, továbbra sem fedezek fel magamnak. Pedig őt is világsztárként konferálták föl a beharangozók – s meglehet, joggal. Nem beszélve arról: ez már a negyedik magyar nyelven megjelent kötete... De Steffánsonnal mifelénk eddig is nehéz volt versenyre kelni, s erős személyes – utózöngésektől sem mentes – jelenléte után még inkább ellopta a showt az iménti szerző elől; és csak remélem, hogy nem jár így Tone Hodnebo is, korunk jelentős norvég költője, akit szintén a napokban ismerhettünk meg, a körünkben tartózkodó A. Dobos Éva műfordításai révén.

A skandináv irodalom egyik kiemelkedő fejezete a norvég remekművek kínálata, azt eddig is tudtuk, s immár joggal kérdezzük: de mindez hogyan kerül, mint csizma az asztalra, a mai nap díjátadójának textusaiba? Lesz rá magyarázat. Mert/ám nekem most, addig is, a Tóth Lászlót és Dobos Lászlót összekötő szálakat kellene fölfejtennem, megindokolva-laudálva-érdemesítve a Dobos-díj első kitüntetettjének érdemeit. Fölsorolván ama nyilvánvaló erényeket, amelyekkel

¹ Elhangzott a Felvidéki Magyar Irodalom Napján Királyhelmecen 2024. október 28-án.

mind Dobos László, mind az órá mesterként tekintő Tóth László gazdagította az egyetemes, azon belül is a felvidéki egyetemes magyar irodalmat, irodalomtörténetet. No de – mint mondtam – ez nyilvánvaló, ismert tények halmaza, ezért most én nem ezt – noha ismétlés a tudás atyja – választottam.

Hanem a múlt, a jelen s a jövő, tehát az élet mindenkori olvasóját szólítanám.

Akár a mondandóm elején idézett részlettel, akár az ama szöveget író szerző – Björnsdóttir – által választott mottó felmutatásával: „Érdekes időköt élünk. Néha sem az irodalom, sem az újságírás nem képes leírni a jelenkort. Ez a könyv erre kísérel meg reagálni.” Javítsuk/bővítsük ki (egyetlen szó törlésével) a legutolsó mondatot: a könyv – minden könyv – erre kísérel meg reagálni. Mindig erre, mert és hiszen ez a kötelessége. Leírni, megörökíteni a jelent.

Jelentést adni mindannak, ami történik, s megörökíteni a jelentését mindannak, ami megtörtént, vagy megtörténhet.

Am ahhoz, ami a mindenkori megtörténés, milyen jelentést és/vagy jelenlét-többletet ad hozzá az író? Hogyan beszélt erről maga Dobos László? „Minél többet látok a világból, életből, történelemből, annál magasabbra szeretném fölmutatni valamikori önmagunkat. A mi dolgunk az emberi-erkölcsi magasságok felé való irányulás, s egy ponton túl ez már nemcsak a szülőföld, az apa, a család, a rokonság, hanem ama népközösség kérdése is, amelyben felnöttem és amelynek tagja-része vagyok. S az út innen is tovább ágazik, a nép-nemzet élményéhez és a nemzetekhez való viszony élményéhez: egyre nagyobb földrajzi, szellemi és erkölcsi területek meghódításához és birtokbavételéhez.” Íme, minden író és minden irodalom ars poeticája, íme, annak fölmutatása, hogy miért elengedhetetlen egy nemzet megmaradása szempontjából irodalmának, kultúrájának értékeit őrizni, gyarapítani. S nem melleleg ez az interjú Dobos Lászlóval – amelynek zárómondataiból idéztem – Tóth László kérdései mentén született; két író együttgondolkodásának ritka-nemes példajaként. S hadd fűzzek ide még egy részletet, immár a közíró-politikus-közösség-formáló Dobos egyik írásából; ugyan ez a nap, s remélem, még nagyon sok ezt követő alkalom, róla szolt s általa, itt sem maradhat el némi útmutatás tőle.

„...a magyarság majd minden területén lemenő ágban van anyanyelvünk helyzete. Magyarország szomszédjai [...] a nemzetállam jogrendjével, kormányok diktatúráival, az erőszak sokféle formáival naponta gyengíti, zsugorítja, megalázza a magyar anyanyelv használatát. Mondhatnánk úgy is, hadüzenet ez a határon túli kisebbségi nyelvnek. Nyelvháború: a kisebbségeket megfosztani anyanyelvüktől. Nyelvfosztás XX. századi módra. Az európai demokrácia árnyékában példátlan, agresszív nyelvpusztítás. A demokráciára való hivatkozással jóságosnak és gondoskodónak mutatott állam hazudozásaival próbál magyarázkodni és öngazolást keresni. Az elmúlt év júliusában a debreceni Nagytemplomban tisztán fogalmazódott meg: a határon kívüli magyar közösségek anyanyelve létveszélyben van. S már nem hátrálhatunk.”

Kemény, meglehet, nem épp ideillő, már-már ünneprontóan erős mondatok; több, mint negyedszázada hangzottak el a debreceni Anyanyelvi Konferencián; s bár a prófécia mintha okafogyottá vált volna, mégis-mégis folyamatosan föl-föltűnik az anyanyelvhasználat fenyegetésének baljós árnya. Elég volt ehhez ma, az említett negyedszázad múltán, az idevezető úton belehallgatni a napi hírekbe vagy beleolvasni maradék napilapjainkba... Mint fel-feldobott kő, a veszély bizony állandó – s az egyetlen hatásos fegyver ellene *csak* az anyanyelv elkötelezett szolgálata lehet. Hazatérni, újra. Valahogy úgy, ahogyan Tóth László tette s teszi, majd-hogy-nem lélegzetet sem véve. Illetve vesz, de lélegzetvétele maga a nyelv, a szó, annak hangsúlykeresése, a kimondás határainak állandó átlépése, újraalakítása, a gondolat-szabadság fellelése által a nyelv megszabadítása a kimondhatatlanság kényszereitől. Hogyan teszi ezt, s főleg: miért? Átgondolva, szüntelen fogalomteremtéssel. Mert „A beszédnek egyedül csak a nyelv előtti csend adhat értelmet, jelentést, súlyt. Különbözően artikulálatlan hangok, véletlen szavak halmozávként, üres fecsegéssé válik. A csendben a világ sűrűsödik össze, a fecsegésben a tunya semmi terpeszkedik.” – írta egyik esszéjében, s ezt emeli ki, húzza alá szinte páratlanul gazdag életműve majd minden részecskéje, mozaikdarabkája. Bizony, érdemes őt a szóközökkel együtt, a szavakat összekötő csöndekre is értőn figyelve olvasni – sokszor többet mond azokkal, nyíltabban fogalmazva s mindennél értetőbben, mint a szépen kikerekített bekezdésekkel.

Azt kérem: tekintsek ama iménti kicsinyítő képzőt amolyan baráti bosszantásnak. Hiszen ez az életmű hatalmas, gazdag, nagy. Persze, ugyanakkor – egy atommagból kiindulva – a részecske maga a lényeges, megkerülhetetlen alkotóelem. Minden szó hasadóanyag. Urán. S a szóköz – a neutron...

Na de ne borzoljuk a nyelv határait, maradjunk a díjazott érdemeinél. S a magaménál, bár ez utóbbi számomra értelmezhetetlen. De büszke vagyok rá. Néhány éve Tóth László úgy dedikálta nekem egyik könyvét, hogy nélkülem egészen más, nehezebb lett volna az élete. Pedig csak annyi történt, hogy főszerkesztőként módomban állt akkor felkérni őt lapom rendszeres szerzőjévé, s néhány rovat gondozójává. Nekem-nekünk – a lapnál – nagyobb szükségünk volt rá, mint neki erre a feladatra. Noha, meglehet, a feladat maga valóban átsegítette őt egyfajta alkotói holtpontra. Mert ott lenni az alkotás folyamatában, jelen lenni a történések értelmezésében, átlényegítésében, elgondolkodni valamin, s át- vagy felgondolni azt a papírra, a képernyőre – számára ez a létezéssel együtt járó oxigénbevétel. S ennek hiánya talán valóban légszomjat okozhatott neki. Egy kis időre. Mert valahogy-valamiképp azért mindig megtalálta ennek útját-módját.

Ha Dobos Lászlóról beszélünk, akkor – a mai nap gondolataira részben rímelve – azt kell kimondanom, úgy is mint a mai napon bemutatott életmű-válogatás szerkesztője, hogy szépprózai munkássága folytatásának elhagyása részben hiányérzetet kelt-kelhet, részben – annak utóélete – az utókor figyelem-hiányosságára világít rá. Mert noha ott van a szlovákiai magyar irodalom klasszikusai között, s életműve újra-fölfedezését többen is időről-időre (így az elsők között

talán éppen Tóth László) szorgalmazni próbálják, a közíró-politikus mégis élénkebb emlékeket kelt. De szépírói munkássága – vallom ezt – erősen maradandó, klasszikus, mindenkor releváns erővel bír. Ugyanakkor elvitathatatlan az a szolgálat, melynek hirdetője volt, s amelynek talán leghűségesebb követője éppen Tóth László.

Hogyan lehetne az ő életművéről tömören beszélni? Lehet-e? Én néhányszor megpróbáltam, ahogyan mások is, de mondandónkba mindig odakíváncozott egy-egy kiegészítő részlet valamely más munkájából, s ha másokról kellett szólnom, akkor is kézenfekvő volt előbb az általa megfogalmazott gondolatokra lapozni, s csak azt követően az ilyen-olyan lexikonokra, életrajzi kivonatokra. Mert Tóth László mondhatni hatvan éve formálja, gazdagítja – Dobos szellemében – a magyar irodalmat. Mindenre, amit fontosnak vélt, fölfigyelt, híret vitte, népszerűsítette. Mondhatjuk a régi tréfát parafrázálva ezt úgy is – amiről ő nem szólt, az (meglehet) nem is létezik... Kezdetben önmagát építette e kiterjedő figyelem által, tágítva-bővítve ismereteit, de hamarosan elkezdte saját életműve létrehozását. Verseskötetek, személyes paradigmaváltásokkal, esszék, tanulmányok – címszavakban is szinte lehetetlen felsorolni mindezt; írt színháztörténetet és színdarabot, irodalomtörténetet, alapított kiadót, és életben tartott írói közösségekkel való baráti társaságokat, számos folyóirat műhelymunkáját gazdagította – mit lehetne/kellene ebből itt kiragadni? Legfeljebb felidézni a széleskörű olvasótábor számára ama méltatás részletét, melyet néhány hete fogalmazott meg Csáky Pál az ünnepeelt hetvenötödik születésnapját köszöntve: „László munkásságát, szorgalmát, elkötelezettségét tekintve azt mondhatjuk, féloldalas világunk bánhatja leginkább, hogy nem figyel oda jobban a Tóth László-féle fáklyahordozókra. Nem Tóth László és hasonelvű társai, hanem világunk látja ennek a hátrányait...”

Ha azt mondtam, vagy utaltam rá, hogy Dobos, követte elődeit, elsősorban Fábryt, de másokat is, újjáépítette, megerősítette a szlovákiai magyar irodalom, a nyelvközösség sáncait, védelmi vonalait, óvta annak műhelyeit, iskoláit, megjelenési lehetőségeit, s közben tágította annak kapcsolatait az anyanyelvhez tartó tereiben, akkor hozzá kell tennünk, hogy Tóth László legkevesebb hat évtizede szorgalmasan gyarapítja ezen intézményesített anyanyelvhez tartó társaságait, tantermeit, az egyetemi katedrák segédanyagait. E díjátadóhoz csak annyi kívánczik: amennyiben rögzítjük, hogy Dobos László személyében egy rangos, kiemelkedő díjat álmodott meg s tett valósággá a Szlovákiai Magyar Írók Társasága, Hodossy Gyulával annak élén, s váltak e kezdeményezés pártfogójává az anyaországi jelentősebb alkotóműhelyek, úgy azt is hozzá kell tennünk – a díjazott számára ugyan nem igazán jelent kihívást, nagy magasságot a díj mércéje, de a jövőben (ahogy mondani szokták) a kuratórium nehéz helyzetben lesz. Mert a díj és a díjazott mércéje külön-külön is, de így együtt nagyon magassá vált. Valódi kihívássá.

Ám azért, hogy az asztalon heverő csizmáról, avagy a norvég kortárs irodalom ideemlegetéséről is zárszó essék, ennek magyarázatául hadd mondjam el: köszönöm Dobos László lányának is e szép ünnepen az ő műfordítói munkásságát, a hídépítés folytatását, hiszen nélküle talán nem jut el hozzám Tone Hodnebo verseskötete (ami amúgy sokban rokonítható Tóth Lászlóéval). Sem jut el, hiszen/bár a norvég – de más általa fordított szerzőkre gondolva helyesebben skandináv – szépirodalom kortársainak nagyjait ismerhettük meg általa, ugyanakkor (Hodnebo példájára gondolva) makacsul bővíti eme irodalom spektrumát. Ám nem csak ezért, e köszönetmondásért indultam el ezen laudáció ösvényén ilyen formában. Hanem – hogyan is mondta Dobos László a fentebbi idézetben?

Kultúránk, anyanyelvünk elengedhetetlenül szükséges az „...egyre nagyobb földrajzi, szellemi és erkölcsi területek meghódításához és birtokbavételéhez.” Így igaz. Ma, kicsit emiatt is, a Felvidéki Magyar Irodalom Napján – ha már A. Dobos Éva személyében adott a közvetlen párhuzam – hadd utaljak arra, hogy Norvégia lélekszáma öt és félmillió ember. És szépirodalmuk – Ibsen nélkül is – immár négy Nobel-díjassal büszkélkedhet, s még számos meglepően izgalmas életmű vár ott megismerésre. Ahogyan a norvég olvasók is – azt gondolom – érdekesnek találnák Dobos László regényeit, vagy Tóth László átkelését...

Ki tudja? Hadd fejezzem hát be hosszúra nyúlt mondandóm az annak elején olvasható idézet folytatásával: „A csodák csak akkor működnek, ha valaki hisz bennük. Különbén csak régiségek, babonák, elavult bolondságok.” Itt és most, a Magyar Irodalom Napján, ki kell mondanunk: korunk csodája az olvasó.

Merjek többszámot használni...?

Hinnünk kell abban, hogy még van. Még vannak. Mert nélkülük az irodalom, bizony, csak régiség, babona, elavult bolondság... De vannak napok, mint a mai is, amikor előnt az optimizmus Tóth László-i metaforája: „élő testek a könyvek, lélegeznek, kelletik magukat...” Mert „...az olvasónak kell átvennie, kinyitnia és elolvasnia, a saját ízlése és tapasztalatai alapján értelmeznie, magát a szereplőkhöz mérve, a párbeszédet, a leírásokat és a hasonlatokat értékelnie és elbírálnia.” Úgy, ahogyan az ma történt, Tóth László munkásságával. Gratulálunk, László.

Tea

Igen, emlékszem Istenre.
Lesegítem a kabátját, jöjjön.
Teázzon velem, kérem,
egyébként is ilyenkor szoktam.
De a másik fotelbe talán,
közelebb húzom a tűzhöz,
dőljön nyugodtan hátra,
a meleg ma annyira jólesik.
Citrommal kéri vagy inkább tejjel?
Igen? Tejjel csak Délen szokta?
Merthogy úgy gazdagabb?
És itt meg, télidőn. Meglehet.
Esteledik, de ugye
nem zavarja ez a félhomály?
Nem gyújtának lámpát, s talán
elég is teánk aranyló derengése,
tudja már régóta vártam.
Hadd nézzem a kezét.

Vigasz

Hermész, no persze, zaklatott.
Bokán a szárnyak dadogva verdesők,
hogy fölfelé, csak fölfelé
és mindig fölfelé.

Törvény szerint
kísérni kell az árnyat itt, a nőt,
egész világgal váltható köpenybe-rejtezőt,
s mellette ott, a büszke-fürtű
izzadt-büdös nagy férfi-állatot,
lant-pengetőt!
Fordulna meg! – zihálja, magába fojtva,
belül talán ordítja már.

A kaptatón haladnak mindörökre, tudhatod.
Mi kellene még a lant után neki?
Nyúlna cselhez, állna hullámzón, s hangtalan
vagy lassítaná a lépteit,
hogy torpanna meg,
fordulna vissza ő!
Zuhanna, döngve dőlne, riadna hátra ő!
És haladnak, mennek egyre,
s egyre fölfelé.

De hát nem tudja,
bottal most is hírhozó,
nem sejti még, hogy máris vége van.
Hogy vége van, nem érti, isten, föl se fogja,
hogy Orfeusz mosollyal
s talán kevés vigasszal int neki:
 Semmi baj barátom,
csak semmi izgalom, Hermész!
Én visszafordulok.

Pálmák

Kis köveim vannak,
babérlevél Mexikóból,
utcakő öklömnyi Oxfordból
és piros lovacska még –,
ennyire lennék.

A városban, arrébb, szikomorfák
vannak, meg pálmák.
És túhegyes köztük az árnyék.
De már nem nyitok ajtót.
Meddig is látnék?

Ó, hogy nézek közelgő túsó partra,
a nyugati partra át,
innen,
hol ennyi a kincsem –,
és mikor mintha nem is köszönnék már.

Részesül

Petényi emlék Kisbali Lászlónak

Huszonöt vagy harminc éve
együtt sétáltunk délidőben
június huszonegyedikén,
a gyümölcsösök, rétek mellett,
beszélgetve mindenről még.

Egyedül mentem ki hozzád,
a Napra emlékszem, meg a szóra,
ahogy felszállt a hang a csöndben,
libbent és azóta is hullámszik talán
az Androméda ködjei felé.

A felújított kastély vaskerítése
vastagon eresztette magából
a frissen festettség izgalmait.
De nem tűztük ki rá a „Festve”
papírlapot mi sem. Csak álltunk.

Aztán a melegtől hólyagzó bitumen
fölött mintha összenézett volna
velünk a kert, ahogy lassú levelekkel
rámutatott a Napra. Rend van.
Sosem delelhet ennél északabbra.

Eltsúszások

(részletek egy készülő novellafüzérből)

Tsúszópénz

Sándor fut.

A rendszeres testmozgás egészséges, ezt ő is tudja, mégis nagyon elege van már az egészből.

Ki nem tartozik manapság egy kisebb pénzösszeggel? Vagy egy nagyobbbal? És akkor már futópályává kell varázsolni a Mihály-kapu környékét?

Pozsonyban vagyunk, 1930-at írunk, március 25-e van, kellemes szél fújdogál, és süt a nap. Sándor fut. Fiatal, sovány fickó, barna, oldalra fésült hajjal, olcsó öltönyben. Huszonhárom éves. Üldözői jóval idősebbek, és nincsenek túl jó kondícióban. Ne haragudjunk rájuk, csupán a pénzüket szeretnék visszakapni.

Nagyon türelmetlen emberek. Sándor alig egy éve tartozik, és havonta előfordul vele, hogy már majdnem megadja a teljes összeget, vagy annak egy számottevő részét, de hát a sors mindig az útjába áll, és kibabrál vele. Ki találta fel egyáltalán a sorsot? Csak egyszer kapja a keze közé!

A rohanó Sándor mögött vagy húsz méterrel lemaradt a három üldöző. Jól öltözött, idősebb, pocakos üzletemberek, nem nagyon bírják a tempót. A kezükben csukott ernyő vagy sétatob. Ezekkel jól lehet hadonászni, fenyegetőzni, esetleg ütni is, amikor az áldozat már a földre került.

– Gazember! Ide a pénzünkkel!

Ennyi csak a szókincsük. Ezek nem sok könyvet olvashatnak. Mondhatnák például, hogy ejnye, te rossz fiú, hát hogy állsz te a sorssal, hogy álmatlan éjszakáid vannak a vissza nem adott összegek miatt? Meg hát a kamat, ugye, ami egyre csak nő. Te meg egyre csak nőre költöd, amit már megszereztél, hát persze, hogy csattogni fog a nyakadon a sétatálca, és akkor még olcsón megúszad, kispajtás!

Hogy te költő vagy? Tudjuk. A mi pénzünket költöd. És hogy jutott-e a versek által előbbre a világ, azt nem fogjuk tőled megkérdezni. A kamatos kamatban hiszünk, nem a verzlábakban.

És ne hidd, hogy mindig el fogsz futni előlünk, mert egyszer a verzlábak is elfáradnak, aztán oda a dicsőség. Ronda nagy foltok lesznek azon a csinos kis öltönyödön, és az édes anyukád sem fog ráismerni a kisfia pofikájára.

Ezek újságot sem olvasnak. Mondhatnák például, hogy most kaptuk a hírt, miszerint Tsúszó Sándor fiatal költő és irodalmár többé már nem a szerencse fia.

Sőt, a rokonságuk is megszűnt. Ezentúl börtönverseket fog írni, amikre ugyanúgy nem lesz kíváncsi senki emberfia, mint a szerelmi vénájára. Amibe máris áramlik az infúzió a kibírhatatlanul sok ütleget miatt.

Ezek verset sem olvasnak. Csak pénzt.

Sándorunk már-már egéruat nyert, amikor észrevette, hogy szemből is veszély fenyegeti. Ezek már erős fiatalembereknek tűntek, akiket a lomha, hadonászó bankárok fogadtak fel. Futás közben is képesek voltak feltúrni az ingük ujját, hogy minél jobban látsszon domborodó karizmusuk. Igen, a karizma fontos lett manapság. A lapátot emelgető kirakodómunkások nem utasították vissza azt a kis mellékést, amit Sándorunk helyreigazításáért ígértek nekik az uzsorások.

– Ajjaj! – mondta volna Sándor, de csak gondolni tudta, mert szakadt róla a víz, és a szíve vadul kalimpált. A ponyvaregények főhősei ilyenkor inkább belépnek az idegenlégióba, csak hogy elkerüljék az ütleget. Neki kapóra jött egy plakát is...

A kapu fölött, ami előtt megtorpant, felirat hirdette, hogy ez az Egyetlen Igaz Szó szerkesztősége. Jobbra csengők, alatta pedig a jól olvasható plakát:

LAPTERJESZTŐT FELVESZÜNK!

Sándor arcán a verejték vastag csíkokat húzott, a haja kócosan lógott, de felderült az arca a szöveget meglátván. Úgy ugrott be a kapun, mint a kopók elől menekülő nyúl a menedéket adó bozótosba. Fél percen belül már a főszerkesztő előtt állt. Az észlelte, hogy valaki bejött az irodájába, de nem nézett fel, mert így kevesebb honoráriumba is belemennek a szerencsétlen jelentkezők. Tsúszó kihasználta azt a kis időt, igyekezett nem túl hangosan lihegni, és az izzadságot is olyan mozdulattal törölte le a homlokáról, mintha az éppen most állt volna neki viszketni. Aztán lopva körülnézett az irodában. Minden bútor olcsó volt, régi, közönséges, bántó szagú, tompa fényű, és mintha táncoltak volna.

Ja, nem! Ő volt az, aki szinte már meg sem bírta állni a lábán. Holtfáradtan lero-gyott az egyik székbe, bár tudta, hogy illetlenség.

A főszerkesztő még mindig nem nézett fel. Kinyúlt jobbra, és az egyik halomról levette a legfelső papírt. Sándor felé tolta az asztalon.

– Itt írja alá a szerződést! Az előleget felveheti a pénztárban.

A kövér, kopaszodó pénztáros gyanakvó szemmel vizsgálta Sándort. Feltett néhány értelmetlen kérdést, amire költőnk értelmetlen válaszokat adott. A pénztáros bólintott, és Sándor kezébe nyomott néhány bankjegyet. Aztán az asztal szélén árválkodó száz darab aznapi Egyetlen Igaz Szó példányaira mutatott.

Sándor kilesett a kapun. Elmentek!

Egy ideig még szorosan a házfalnak simulva haladt, mintha az bármit is segítené, és ha gyanús fickók közeledtek, az arcát a száz darab napilappal takarta el. Később megbátorodott, leült egy padra az utcán. Körülötte járókelők mászkáltak, de ő ügyet sem vetett rájuk. A lapot olvasta, amit terjesztenie kellene. Ha lett volna cigarettája, rágyújtott volna. De így csak ingatta a fejét.

– Ez förtelmes! Hogy fogom én ezt eladni?

Az útjába kerülő első vendéglőben magához intette a pincért, majd a tálcájára tett egyet a lapból.

– Ha a kávé mellé ezt is kiviszi a vendégnek, példányonként húsz fillér üti a markát!

A pincér tisztelte az örülteket, de most nem volt jó napja. A barátnője állítólag más férfiakkal is mutatkozott, míg ő a kávékat szolgálta fel a vendégeknek az Aranykakasban.

– Maga megőrült! – mondta megvetően Sándornak, majd köpött egyet. Pont a költő cipője orrára. Tsúszó letette a halom újságot az asztalra, lassan megtörölte lábbelijének kopott orrát a kockás abrosz sarkában, mintha csak ez lenne a világ legtermészetesebb dolga, közben beleivott a kávéba, amit egy már eltávozott vendég hagyott ott. De aztán iszkolt.

Tsúszó haditerve készen volt. Valószínűleg a kávé élénkítő hatásának köszönhetette a remek ötletet, miszerint Ederdi Dezső álneven verseket közöl a lapban, majd a honoráriumából megvesz kétszázötven példányt az Egyetlen Igaz Szóból (amelyben egyetlen igaz szót nem talált korábban), és azt ingyen szétosztogatja.

– Maga a legjobb lapterjesztőnk, Sándor! – mondta három nappal később a főszerkesztő lelkesen, kezét fogott a költővel, majd hosszasan a szemébe nézett, mert valami turpisságot sejtett a dolog mögött. Tsúszó zavartan lesütötte a szemét, majd felnyalábolt száz példányt az aznapi kiadásból.

– Fogadja el ezt a szerény pénzjutalmat...

Sándor elfogadta. A legsürgetőbb hiteleinek törlesztésére talán elég lesz. De előbb Mancika. Egy kis szerelem abban az ócska padlásszobában. (De a lepedő mindig tiszta!) Hiszen a költők is csak férfiból vannak, sőt ők aztán igazán.

Mancika most kissé unott volt az ágyban. Persze mindenkinek lehet rossz napja. Ráadásul a fizetséget is kevesellte:

– Ez kevés lesz, Sanyika! Infláció van!

Nemcsak Sándor, az összeg is elment. Az egész. Most még megnézi magát a szekrényajtóra szerelt tükörben, megigazítja olcsó zakóját, kezével hátrafésüli a haját, de aztán csak ki kell lépnie azon az ajtón. Mancika hosszú, vékony, füstszűrős cigarettára gyújt. Kacéran megnyalja a szája szélét, nagylábujját végighúzza Sándor combján.

Ám az dacosan felemeli a fejét, és lassan, elmélázva megy le a nyikorgó falépcsőn. Kint esik az eső. Sándor pénzürméket lát hullani, végtelen sokat, csillogót, fényeset. Önkéntelenül is utánuk kap.

Marad hát a rendszeres testmozgás.

– Állj meg, gazember! Ide a pénzünkkel! – harsan fel mögötte a kiáltás.

Sándor fut.

Ezek tényleg nincs jobb szövegük, gondolja magában. Miért nem ordítják azt, hogy szerencséd, te gazember, hogy esik az eső, most másra kell az ernyő, de jössz te még a mi utcánkba...

A karátsonyfa

Sándor, mint azt már tudjuk, fut.

A rendszeres testmozgás egészséges, ezt ő is tudja, ám olyan szekér után futni rendkívül fárasztó, amelyik nem vesz fel.

Pozsonyban vagyunk, 1930. december 20-át írunk. Odakint igencsak havas arcát mutatja a tél, idebent viszont kellemesen duruzsol a kandalló. Meg a költő is a szép lány fülébe. Aztán hirtelen kiugrik a méregdrága, csinos, műbőrrel bevont kétszemélyes fotel meghittségéből, és kedvese elé térdel.

– Drága Alzsbeta! Engedd meg...

Alzsbeta barna hajú, barna szemű, karcsú teremtés: melyik férfi nem lobbanna azonnal szerelemre, ha a hölgy ábrándos barna szemébe pillant? És valóban drága leányka, túlságosan is. Egy lapterjesztésből élő költő sovány és – kimondani is szörnyű – lyukas zsebéhez pedig pláne. Ne csodálkozzunk azon, hogy ennek tetejébe még nem is engedi meg.

– Álljon fel, Sándor, még kikopik a nadrágja.

Tsúszó a már megszokott, olcsó öltönyében van, és egy nyitott ékszeres dobozkát nyújt szíve imádottja felé, amiben sejthető, hogy miféle holmi található. Szerencsére a hölgy nem nézi meg alaposabban, mert a fekete skatulya fehér párnácskája közti résben nem látna semmit. A költő a rengeteg tartozása miatt nem engedheti meg magának, hogy drága karikagyűrűt vásároljon. Azt eljátszani, hogy az ékszer elveszett, esetleg ellopták, egy kezdő színésznek is hálás, könnyen megoldható feladat. Szerencsére erre most nem kerül sor.

– Drága Sanyika! Szépek a hozzám írt versei, mind az ötszázötvenhetet imádom, de lássa be: egy bankigazgató fia sokkal megnyugtatóbb jövőt biztosíthat nekem, mint egy... Lángelme!

Alzsbetka haja a kor divatja szerint fel van tűzve. Most látványosan, magától leomlik arra a kebelre, amelyre bármelyik férfi szívesen odahajtaná a fejét, hogy összehangolja kedvese szívdobogását a sajátjáéval. A lány egy írógéppel teleírt papírlapot tart a kezében, ennek sarkát kissé már megrágták az egerek. Jaj, dehogy egerek! Valószínűleg gyorsan fel kellett firkantani valamit egy cetlire, és épp ez akadt abba a bájos kézbe, amit nem lehet elégszer megcsókolni. Sándor első verse az, amit lelke lángra lobbantójához írt. A címe: A hölgy kissé piromán.

– Ügyesen összevonta, kedvesem, azt a két szót, hogy *picit*, meg *romántikus*.

A lángelmének már nem csak a szíve lángol, de ég az arca és a füle is. A bankigazgató fiára gondol, Dimitrijre, aki a Pozsonyi Torna Egylet ismert sportolójaként eljegyezni készül Alzsbetkát. Nem jóképű, de gazdag. Nem nagylelkű, de jólöltözött. Nincs humora, szófukar, magasan hordja az orrát és a muszkljait, könyveket nem olvas, de van automobilja. Érthetetlen, mit lát benne ez az elragadó teremtés. Nem sejti, hogy a hosszú, boldog házasság titka az, hogy bármikor és bárhol bármiről elbeszélgethatsz a másik emberrel?

Libben Alzsbetka rózsaszín szoknyája.

– Főzök magának egy jó erős teát, Sándor, attól majd kissé megnyugszik. Kedvelem magát. Kétszer engedtem is, hogy megcsókoljon. De mint tudja, Dimitrijnek nemrég meghalt a nagyapja. Szüksége van az együttérzésemre.

– Az én nagyapám is... Még a háborúban! És minden rokonom! – kiáltaná Sándor, de a lány már a csészékkal csörömpöl a konyhában. Búsan körbesétálja hát a szobát. Végighúzza ujját a nehéz, sötétbarna bútorokon, megáll a családtagok falra akasztott képei előtt, és szorgalmasan sóhajtozik. Az ablakon túl havazik. A szívét is mintha mázsás jégcsapok húznák lefelé, a drága perzsaszőnyeg irányába.

De hopp! Ez érdekes. A kandallóban elszenesedett levélpapírt pillant meg. Egy szeletke nem hamvadt el, miután összetépték, jól olvasható rajta az imádott női kézírás: „...a karácsonyt a legnagyobb titokban Ótátrafüreden, a Grandhotelben töltöm...”

A költő nem adja fel egykönnyen. Ráadásul a Magas-Tátra felé vonatozva semmi akadályát nem látja, hogy egy újabb költeményben vallja meg érzéseit Alzsbetka iránt. A kupéban klasszikus lúdtollal veti gyűrött kis papírjára a sorokat. „*Szemedben tisztának és szépnek látom magam, én a bukott angyal...*”

A vonat zötyögése miatt a toll foltokat fröccsent amúgy is kék, kockás öltönyére, ingujjára, de ez őt egyáltalán nem zavarja. Útitársai elszörnyedve figyelik ténykedését. Főleg, mivel félig hangosan fel is olvassa magának a már letisztázott sorokat.

– Anya! Ő tényleg Lucifer? – bújik a fülke sarkába egy félénk kisfiú. Aztán sípcsonton rúgja Sándort, hogy az belejajdul. A szülők úgy tesznek, mintha nem látnák, mit művel a gyermekük. A költő így a folyosón, az állandó huzat és zakatolás kényelmetlenségében kénytelen folytatni művét.

Minden havas. Sándor a hotel előtt állva a világító ablakokat bámulja, és erősen bízik a szerelem megváltó erejében. Egy közeli, sudár fenyőfára esik a pillantása. Arca felragyog.

– Ha ezt feldíszítem, bármelyik szobában lakjon is Alzsbetka, sírásig meghatja majd!

Szerencsére a másik utcában áll egy csecsebecsékkel teleaggatott fa. Csak át kell hordani őket, és kész a varázslat. Sándor nem hallja, ahogy a közeli ház második emeletén a bokánrugdosó kisgyerek üvöltve veri az ablakot:

– Anya! Itt az ördög! Elviszi a díszeket!

Bizony, az egyik fenyőn egyre kevesebb a csillogó gömb, angyalhaj meg a cipősdoboznyi szaloncukor, a másikon meg egyre több.

A Grandhotel fényárban áll. Sándor egyik szeme az ablakokat lesi, a másik meg a közte és a havas talaj közti távolságot. Éppen a csillagot tenné fel a fa tetejére, amikor...

– Jajjaj! Szűz Mária, ments meg!

A fenyőfa teteje elhajlik a súly alatt, rajta a belécsimpaszkodó költővel. A nyitott ablak ott van közel, egy fiatal hölgy mosolyog belőle Sándorra, és barátságosan

kezét nyújtja a rémült fiatalember felé. Aki azt hiszi, ha most az egyszer nem pillant le, megúszhatja a nyaktörést.

Szerencsére a lírikusok védőszentje nem hagyta el az ór helyét, és a merész rím-faragó egy nagy kupac hóra pottyán. Néhány perc múlva egy jól fűtött hotelszobában kortyolja a forró teát, amit Alzsbetka főzött neki. Azaz...

– Drága Sanyika! Tudom, hogy most csodálkozol, de az unokatestvérem az utolsó percben átengedte nekem ezt a kirándulást...

Sándorunk egy fotelben ül, a szemében még halálfélelem, a nyaka körül még megrepedt karácsonyi gömbök, ingzsebében átázott angyalhaj. A kezében rumosüveg.

– ...de előtte figyelmeztetett, hogy egy gáláns lovag a szívemig merészkedik majd, és meg kell őt mentenem.

Bozsenka cseppet sem hasonlít Alzsbetkára. Kissé kancsal, egy foga hiányzik elől, és hogyan fogalmazzunk finoman? Az arcvonásait nem Leonardo da Vinci tervezte.

– Úgy tudom, a költők szeretik a verseket. Engedje meg, kedves Sándor, hogy felolvassam önnek néhány ifjúkori költeményemet...

Ezzel Bozsenka a komód legfelső fiókjából egy piros szalaggal átkötött vaskos kéziratot vesz elő. Megvárja, amíg a rémülten pislogó költő tölt még egy kis rumot a teájába, aztán szavaló pozíciót vesz fel, és vékony, mekegő hangon rákezd:

– Tudd meg, Sándor, te fáradt vándor, velem van Amor, és vár rád a mámor...

Fiatal szerelmes lírikusunk nem tudja, hogy az átázott pulóvere miatt remeg-e, vagy még mindig a vonaton ül, és mindezt csak álmodja. Azt se bánna, ha most valaki jól sípcsonton rúgná, és ettől felébredne. Az összetintázott ing sem probléma, hiszen a péknek folyton lisztes a ruhája, hogy a kéményseprőkről már ne is beszéljünk. Mondani akar valamit, de úgy érzi, hogy a fogai helyén apró jég-csapok vannak, és ha most kinyitná a száját, csörömpölve mind a földre hullana.

A hölgy a másik fotelban ül, és sajnos nem szépíti meg a szenvedély, amellyel a költeményeit olvassa. Ráadásul nagyon rosszul tud valamit. A költő természetesen szereti a verseket, hogyne szeretné, de az Isten szerelmére, csak a sajátjait!

Marad hát a rendszeres testmozgás.

Egy ugrás az ablakig, egy gyors pillantás a mélybe, és a megnyugtató tudat, hogy a fenyőfa egyik ága nincs is olyan messze.

– Álljon meg, Sanyika! Most jönnek a legjobb részek!

A hölgy kissé hiányos öltözetben az erkélyről kihajolva kiabál Sándorunk felé, aki mókusügyességgel kúszik egyre lejjebb a feldíszített karácsonyfán.

Földtsuszamlás

Sándor nem fut többé, nem menekül.

Állása van. Azaz ülése. Egy íróasztal mögött. Meg saját iroda. Saját titkárnő. Akarhat egy költő ennél többet?

Akarhat, de hát az élet nem kívánságműsor. Az Első Állami Radírgyár munkatársának lenni igazán megtisztelő dolog. Nem volt könnyű bejutni, ami azt illeti. Mindent Vilmácskának köszönhet. A hölgy azt mondta, ha Sándor megígéri, hogy nem ír hozzá több verset, és felhagy a virágcsokrok küldözgetésével, beszerzi valami jó helyre. Ahol épp üresedés van.

– És mit kell ott csinálni? – kérdezte költőnk aggodalmasan.

– Semmit – mondta Vilmácska, és mélyen Tsúszó szemébe nézett.

– Az jó – nyugodott meg Sándor, és mélyen a hölgy dekoltázsába pillantott. A látvány hatására egy újabb szerelmi líraömleny első sora fogalmazódott meg benne, de aztán hidegvízzel alaposan megmosta a homlokát, és a vad érzelmegombóc engedelmesen szétoszlott a semmibe, ahonnét jött. – Ahhoz kiválóan értek. Csak fizessék meg rendesen.

– Nyugalom. A nagybácsim ott az igazgató. Ha szót fogadsz neki, nem lesz semmi baj.

Walter úr, a főnök igazán szimpatikus volt. Mindig fehér köpenyben járt, és csak a jobb halántéka őszült. Cigarettaját gyakran a virágcserepben nyomta el, és a szemüvegének bal üvege hiányzott. De nem mondhatjuk, hogy emiatt rossz szemmel nézett költőnkre.

– Bevezetésképpen írjon egy verset, majd radírozza ki, aztán számoljon be az eredményről.

Sándor egyedül maradt az irodában. Nézte a füstölő virágcserepet, a falon a kifakult harmonogramot, a dossziékat az üveg mögött. Kihúzta íróasztala fiókját, ahonnét egy üres papírlapot vett elő. Kihegyezte az asztalon található tíz grafitceruza egyikét, aztán a radírokra esett a pillantása.

Vajon melyik lenne képes eltüntetni az összes hibát, amelyet az életében eddig elkövetett?

Behívta a titkárnőt, Juditkát. Leültette magával szemben, és elhatározta, hogy most azonnal bele fog szeretni.

– Férjnél vagyok – mondta a nő.

– Akkor legyen szíves, főzzön egy jó erős kávé! – rezzent össze Sándor, és úgy tett, mintha már kitalálta volna a megírandó vers címét. Pedig csak a saját nevét maszatolta fel a papírra.

– Prkk!

Kitörött a ceruza hegye. Aztán elromlott a faragó, és költőnk kedve is.

– Micsoda bűntény! Kiradírozni egy verset! – dörmögte maga elé, és egy másik grafittal kicsinosította nevének kezdőbetűit.

Jött Juditka, hozta a kávé. A hajának édes eperillata volt, ahogy kissé lehajolt, hogy az asztalra tegye a csészét. „Alacsony, kissé molett, de rengeteg kedvesség árad belőle” – gondolta Sándor. Amikor egyedül maradt az irodában, levette a cipőjét, mert nyomta a lábát. Aztán nyújtózkodott, ásított, és a csésze mellett árvalkódó kockacukrot színpadias mozdulattal hajította a gőzölgő italba. Hosszasan keverte a feketét, mintha nem bízott volna benne, hogy az szinte azonnal feloldódik.

Életében annyi verset írt már, hogy nem érezte problémának, ha most olyat kell alkotnia, amely végül a radír apró, dörzsölgető teste alatt végzi. Egy elrontott szerelmes vers éppen megteszi. Mondjuk Vilmácska, esetleg Juditka lehetnének a múzsák.

De nem. Egy úriember tartsa be, amit ígér! Még akkor is, ha költeménye az enyészet áldozatává válik. Ja, és az eperillatú haj sem ad felmentést.

Gyorsan kiitta a kávé, majd elindult felmérni az Első Állami Radírgyár hölgyállományát. A gyártórészlegben nagy volt a zaj, ráadásul a női munkások fejkendőt viseltek, ami sokat eltakart az arcukból. A dobozolóknál csupa férfi alkalmazott dolgozott. Emeltek, cipeltek, káromkodtak és kellemetlen izzadtságzaguk volt. A főnök titkárnöje, Margitka éppen a körmét lakkozta. Intett Sándornak, hogy üljön le. Megkérdezte a költőt, kér-e kávé. Tsúszó a fejét ingatta, hogy ma már ivott egyet.

– Nos, milyen az új radírunk? – kérdezte kedvesen. – Maszától?

– Nem tudom – vallotta be a versek mestere, és kissé elpirult. – Még nem jött az ihlet.

– Meséljen nekem arról az ihletről – kérte Margitka, miközben furcsa és hirtelen mozdulatokat tett, hogy minél hamarabb megszáradjon a körmén a lakk.

Sándor elmélázott.

– Mintha az ember fejében megnyílna egy égi csatorna, s abba beleöntenék a kész verset.

Margitka aprókat kuncogott.

– Izgalmas lehet. Most akkor kérje meg az öntödét, hogy valami bűn rossz balladát postázzanak, amit azonnal el kell tüntetni a papírról.

– Azon vagyok – merengett a költő miközben szedelőzködött. – Megyek, mert vár a munka.

– Hozzám még senki soha nem írt szerelmes verset – mondta váratlanul Margitka, és a pillantásában annyi romantika bújkált, hogy egy szemorvos is zavarba jött volna tőle.

– Tessék? – döbrent meg Tsúszó. – Menjek, és írjak magához egy rossz szerelmes verset, amit aztán kiradírozhatok?

– Rosszat semmiképp se – kacagott a titkárnö. – A férjem díjbirkózó. Megverné, ha kitudódna. De egy pompásan megírt költemény, aminek köszönhetően

bekerülnék a tankönyvekbe... A nagy Tsúszó Sándor múzsája, Srapnel Ödönné született Bukta Amália.

A költő megvakarta a füle tövét.

– Hm. Azt hittem, Margitnak hívják.

– Az élet csupa titok és rejtelem – lehelte Margit (vagy Amália?), és visszafordult az írógép felé. Sándor állt egy darabig az iroda közepén, majd halkán elköszönt.

Amikor kényelmesen elhelyezkedett az asztalánál, kicsit bűvölte a papírt, amin már ott díszelgett a neve, majd sorban az orra alá nyomta a ceruzákat meg a radírokat, hátha... Schiller állítólag rohadt almát szagolgatott, hogy megszállja az ihlet. Alma ugyan nem volt a közelben, a grafit sem hozta meg a várt eredményt, de talán a cserepes virág.

Az meg iszonyú bűdös volt közelről.

Sándor rendelt még egy kávé Juditkától, majd amikor az le akarta tenni az asztalára, költőnk megkérdezte:

– Milyen sampont használ, ha megkérdezhetem?

– Fenyőillatút.

Tsúszó nem ezt a választ várta.

– Eperre tippeltem volna...

– Akkor ma gondosan kerülje el a fogadóirodákat – mosolygott Juditka. – Egy csomó pénzt megspórol.

A költőt erre azonnal megszállta az ihlet. Intett a titkárnőnek, hogy sürgősen hagyja magára, majd pillanatok alatt írt egy nyolc versszakos verset egy olyan irodáról, ahol nem lovakra vagy számjegyekre lehet fogadni, hanem költői teljesítményekre.

Elégedett volt magával. Két kávé az mégiscsak két kávé! Már nyúlt is a radír után. Aztán azt gondolta, búcsúzásul még elolvassa egyszer a verset.

– De hiszen ez jó! – tekintett fel döbbenetben. – Ennek maradnia kell.

Gyorsan új papírt húzott elő a fiókból, és még a nevét sem írta fel, úgy esett neki az újabb versnek. Ha ki lesz radírozva, mindegy, hogy ki a szerzője, nem?

A fenyő, aminek eperillata volt. Ez akkora marhaság, hogy öröm lesz eltüntetni még az emlékét is.

Nem az lett. Túl jókat öntenek a fejébe az égi csatornákból. Direkt rosszat kell írnia. Alapos odafigyeléssel menni fog. Mennyi költőtársának sikerül az ilyesmi! Ő sem lehet kivétel.

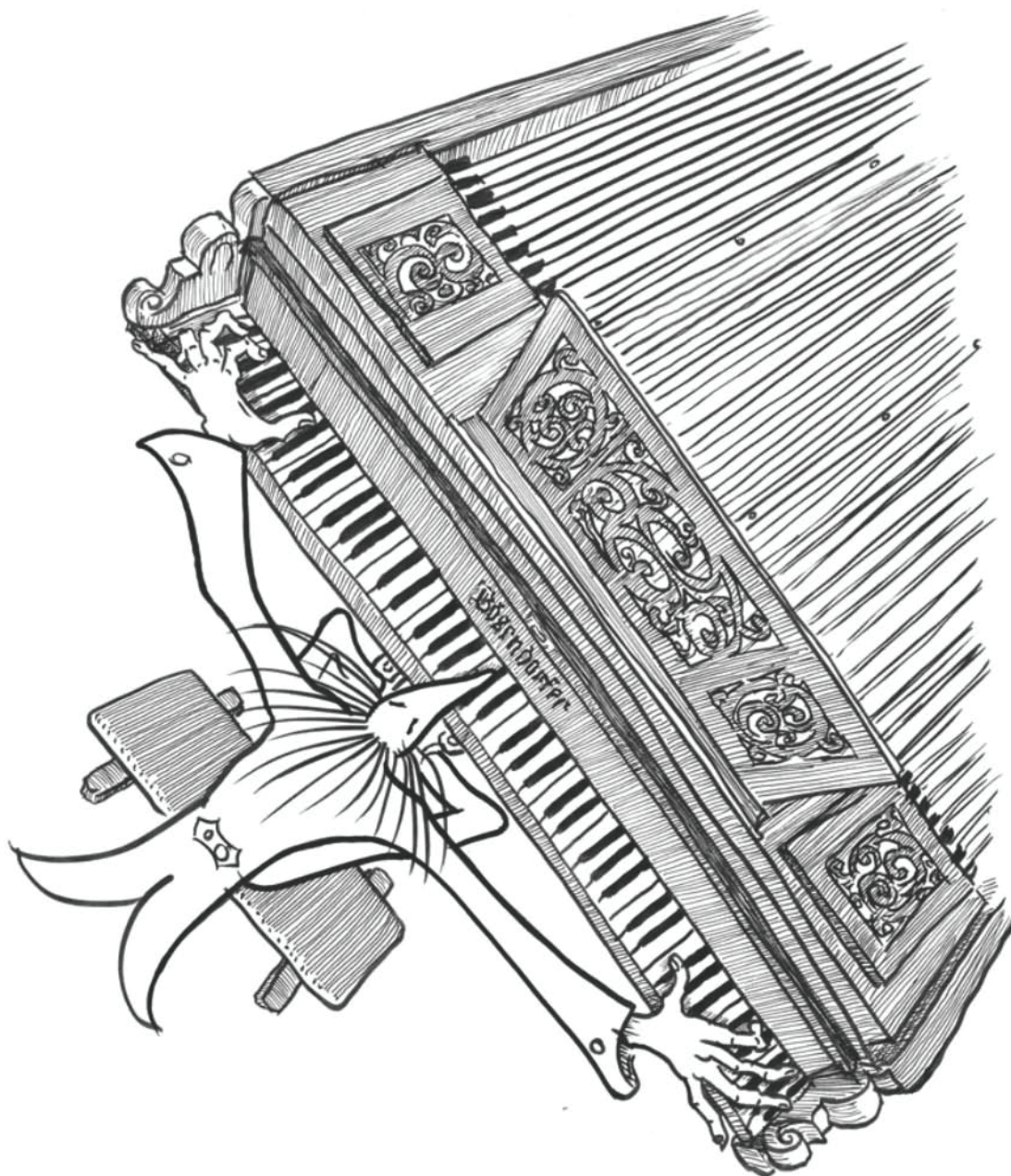
De a következő verset is sajnálta volna kiradírozni. Egy szonett a reménytelen szerelemről. És az a tizennegyedik sor, amire kifut az egész költemény! Shakespeare irigykedhetne.

No, most valami bárgyút, valami összecsapottat, valami egészen borzasztót! Csak eszébe jut egy cukrozott, émelygős, ezerszer elcsépelte gondolat! Megszagolta a szobanövényt, már nem tűnt annyira bűdösnek. Rágyújtott egy cigarettára, majd a cserépben nyomta el a csikket, ahogy a főnökétől látta. Szédült, émelygett a gyomra a nikotintól, de a füst glóriát vont a feje köré, és a szekrény üvegében

egy őrült Nobel-díjas költőnek látta magát, aki éppen most gyűjtja fel Rómát, hogy aztán megénekelhesse a pusztulást.

Életében nem írt még ennyire jó verset! Olyan erős költői képek kanyarodtak ki ceruzájának végéből, hogy szeme elhomályosult, és sírt, sírt, mint egy kisgyerek.

Még akkor is szipogott, amikor Margitka (vagy Amália?) Walter utasítására kezébe nyomta a felmondást.

Práczky
2024

Práczky István: Liszt Ferenc emlékére – Lisztománia-sorozat (2023)

screen

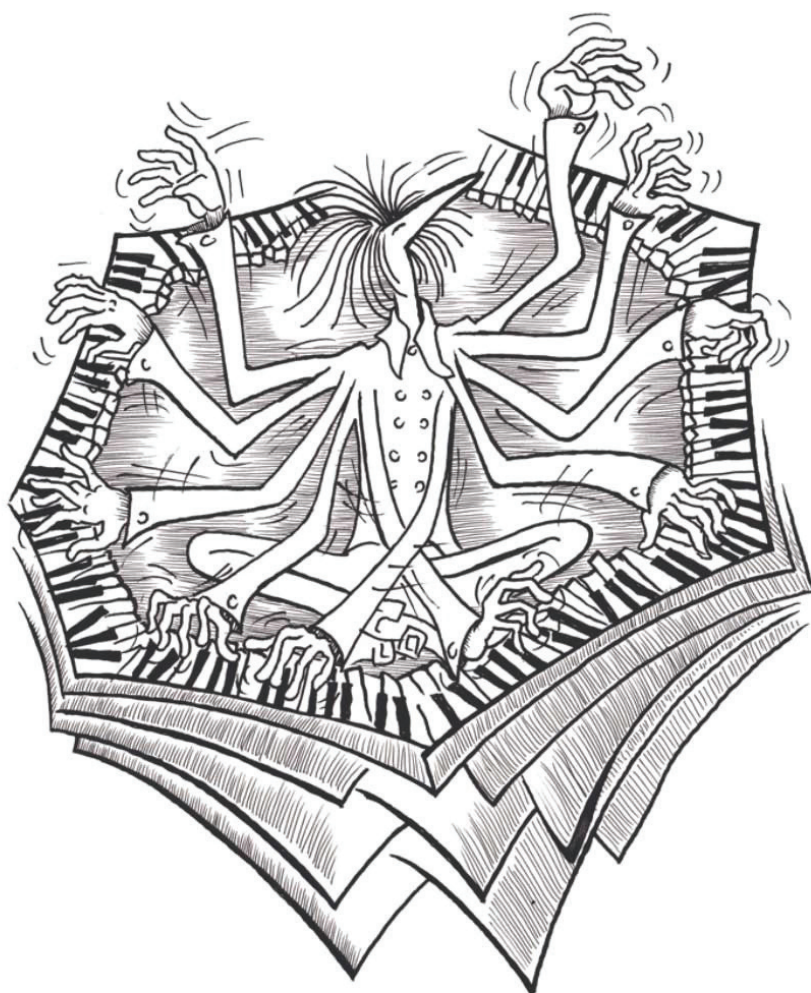
bekapcsolás után egy olvasatlan üzenetben
szerelmet vall a férfi
akit a nő @user155 néven ismer
hónapok óta tökéletes a kapcsolatuk
a távolság nem akadály
nyelvi nehézségekben translator segít
egy kipipált négyzet jelzi a férfi nem robot
a nő hibátlan és elfogadja a sütitet
nem kellett bizonyítsa nem ember
látta az üzenetet de nem felel egy/robot már csak ilyen/

folder

egy könyvtárban ismerkedtünk meg
te kivettél én visszahoztam valamit
mikor lejárt az olvasójegyünk járni kezdtünk
te mappákba fűzted én lementettem
a számunkra fontos dolgokat
elfelejtettem frissíteni a rendszert
kiégett elavult telítődött
megtámadták a tűzfalat és lefagyott
a mentés elveszett /azt mondják másként/
a te mappáid megmaradtak /ugyanúgy/a polcokon

streetwise

arra mondják akit az utca nevelt
tudja mit hol mennyiért
mit kitől soha
kit kivel mikor s hogy miért
tudja ki meddig ült
ki meddig s hol állt mielőtt
tudja mi lesz miután
a nevét nem mondja soha
bölcssége kopott macskakő
amiről csak ő tudja mikor került oda

Práczky 2023

Práczky István: Liszt Ferenc emlékére – Lisztománia-sorozat (2023)

Kegyelem

*„Non est volentis, neque currentis,
sed miserentis Dei.”*
(Pál Apostol – Rómaiakhoz írt levele,
Rom. 9. 16.)

A kórházi folyosó üres, de a helyhez képest barátságos. Pár éve felújították ezt a szárnyat, tiszta, modern a környezet. Semmi repedés vagy málló vakolat. A hátsó falon egy hatalmas ablakon ömlik be a fény, a falak mellett az egybefolyó székek sorát a rendelők ajtajai szakítják meg. Csend van, csak egy telefon csörög valahol kitartóan. Már elmúlt dél, vége a délelőtti rendelésnek. Tegnapelőtt jártam itt utoljára, vérvizsgálatot csináltak, meg az ultrahangot. Huszonötödik hét. Benyúlok a táskámba, a kiskönyvet tapogatom. Pont, mint két perccel ezelőtt. Remeg a kezem. Reggel hívtak, és kérték, kettőre jöjjenek be. Hiába kérdeztem, nem válaszoltak, miért.

Az éjjel álmodtam. Izzadtan ébredtem, lihegve ültem fel. A kezemet öntudatlanul is a hasamra tettem, még nem domborodik túlságosan, de a tenyeremnek megnyugtató az íve. Próbálom felidézni az álmot, de csak foszlányok maradtak meg. Az ébredés mozdulata törölte a képek többségét, és amire emlékszem, annak sincs semmi értelme. Csak az érzés nem múlik. Kellemetlen, szorongató. Dolgoznak a hormonjaim. A kislányomra gondolva aludtam vissza. Átöleltem a testemben, védtem, óvtam, olyan apró.

Az óráim szerint már tíz perccel elmúlt kettő. Nagyon nagy a csend. Nem bírok ülni, járkálni kezdek. Közel megyek az ajtókhöz, hallgatózom. De semmi. Nem hallani ki semmit. A telefon is elhallgatott. Kezdek aggódni, hogy talán nem is hívtak, talán megbolondultam, nem is kellene itt lennem, nincs itt rajtam kívül senki. Orvos és asszisztens sem. A falakat bámulom, világos keretben stilizált tájképek, a paszpartu mellett olvashatatlan aláírás. Szép. A gyerekszobába majd keresek valamit én is.

Felugrom, amikor a rendelő ajtaja kinyílik, és kilép egy fiatal, hosszú pillás, fekete hajú nő. Jó napot, a doktor úr üzeni, hamarosan jön, kérem, várja meg. Megköszönöm az információt, és engedelmesen leülök az ajtóval szemben. Oda, ahonnan az előbb felkeltem. Előveszem a telefonom, de nem tud lekötni a megszokott hírfolyam. Milyen hülyeség, hogy azt hiszi egy algoritmus, hogy ismer. Mennyivel jobb lenne, ha néha meglepne. Ha néha nem csak azt dobna fel, amit

mindig. Ha néha kikökökentene. Honnan tudja, hogy engem nem érdekel az ősröbbanás elmélete, még ha eddig nem is kerestem rá soha?

Siető, nyikorgó léptekre nézek fel. Végre megjött a doki. Észre sem vesz, a fejét lehajtja, hiába mosolygok rá, és lesem a pillanatot, nem tudok köszönni neki. Hajlott háttal, szó nélkül tűnik el az ajtó mögött. Legalább tudom, hogy nem csak álmodtam, hogy behívtak. Hirtelen tör rám, hogy egyedül vagyok. Nagyon egyedül vagyok. Jó lenne, ha valaki lenne itt velem. Még tíz perc. Most már feszengve ülök a szék szélén. Kicsit szédülök, nem hoztam vizet magammal. Hiba volt. Felállok, lépek párat, a táskámat igazgatom. Kezdek izzadni, ez nem jó. Bűdös leszek, és ápolatlan. Csak már mehetnék. Épp bekopognék, amikor nyílik az ajtó. Az asszisztens rám néz, félre lép, tessék bejönni.

A rendelő tiszta, világos. Az ablak előtti asztal szélénél az ismerős fehér székre mutat a doki. Leülök. Hát, kedves, tegnap járt itt. Ugye? Tegnapelőtt – javítom ki. Megérkeztek a leletei. És sorolni kezdi. Próbálok figyelni, bólogatok. Az eredményeim. Nem jók. Egyértelmű. A következtetés étellel összeegyeztethetetlen. A többit nem hallom. Az orvos tovább beszél, nem mozdulok. Nem tudok. Lassan felemelem a kezem. Az orvos elhallgat. Kérdően néz rám. Most ez mit is jelent pontosan? A kislányom. Az orvos elismétli, és néz rám. Élettel összeegyeztethetetlen. Az egyik kezét a kezemre teszi. A mozdulat suta és idegen. Elhúzom a kezem. De él? Igen, él. Levegőt veszek. Dönteni kell. Kinek? Nekem. Művi vetélés. Abortus artificialis. Elmúlt huszonöt hetes. Akkor szülni kell.

Nem kapok levegőt, nem tudok lélegezni. A szoba forog, a szék kemény, ütném az asztalt. Az orvos tovább beszél. Kérem, gondolja meg, de egy hete van rá. Egy hét. Kihordhatja, de nem fog egy hétnél tovább élni. Hívjon a privát számomon, ha eldöntötte.

Kifordulok az ajtón, a folyosó ugyanolyan. Erős délutáni fényben ragyog. A műmárványlapok szabályosan illeszkednek, a képek pasztelljei továbbra is üdén virítanak a keretek üvege mögött. A széksorok üresek, hidegek. A harmadik ajtóig megyek, az a páciens mosdó, feltépem az ajtót, hányok. A kézmosónál megmosom az arcom. Haza kell menni.

A kórházi szobában csak én fekszem. Egészen kicsire összegömbölyödök, így szinte nem látszik a hasam. Még mindig gömbölyű. Fázom. Kikapcsolhatnák a klímát. Vagy valaki hajtsa feljebb. Én nem kelek fel. Azt nem lehet. A hasamat ölelem. Pedig már üres. Ez lettem én. Ez az üresség. Mindenemben érzem, a karomban, a fejemben, a lábaimban, az ölemben. A mellemben is. Az ablakon összehúzták a kék sötétítő függönyt. Ahol a két szárny összeér, egy erős napsugár vágja szét az árnyékokat. Sírnunk kellene, szeretnénk, de nem tudok. Azt a sugarat figyelem. Lassan az ágy vége felé mozdul. Ahol az ágy alkatrészeihez ér, a fém fel-forrósodik. Ezt tudom, de nem érzem. Nem mozdulok. Ha tudnék, beleolvadnék

a párnába, a lepedőbe, és a takaróként szolgáló huzatolt pokrócba. Hamarosan jönnek értem, mennem kell. Haza kell menni.

Elalszom.

Éjjel még mindig a kórházban ébredek. Folyik rólam a víz, a lábam között az ágy furán sikamlós. Szédülve tápászkodom fel, alig látok. Nagyon gyenge vagyok, és ráz a hideg. Kapcsolják már ki azt a kurva légkondit. Valami leesik, akkora a hangja, mintha bomba robbant volna. Kicsapódik egy ajtó, valahol sír egy gyerek. Nagyon halk, ütemes, tipikus hang. Újszülött. Sose tapasztaltam, de mégis tudom. Az én kislányom, biztosan az én kislányom. Sír, adják ide. Nedves az arcom, én sírok. Próbálok felkelni, oda kell mennem hozzá, fel kell vennem. Erős kezek markolják meg a csuklóm, tűszúrás. Felemelnek, hangok szólnak mellettem, de nem értem. Kiabálnék velük, engedjenek a gyerekemhez. Nem jövök rá, hogy amit én kiabálásnak érzek, az alig nyöszörgés. Lepedőt hoznak, vizes, jéghideg. Ne, csak ezt ne, nagyon fáj. A gyerekemhez kell mennem. Értem sír.

A szobában fekszem még mindig. A lázam már lejjebb ment, de a reggeli viziten még nem engedtek el. Az üresség nem múlik. A munkámra próbálok gondolni, mit fogok mondani, ha visszamegyek. Nem tudom elképzelni. Már előre utálom, ahogy a kollégák majd rám néznek. Egyébként sem arattam osztatlan sikert azzal se, hogy teherbe estem. Apa nélkül, egyedül, komolyan elgondolkodtam rajta, hogy hazudok magamnak valakit. Inkább hallgattam, ha tehettem. A sejtelmes mosolygás nagymestere lehetnék, ahogy és ahányszor arra a mondatra reagáltam, hogy nem is tudtam, hogy van párod. Legalább már nem a férjet kérték rajtam számon.

Nyílik a szobaajtó, egy ágyat tolnak be. Észre se vettem, hogy hiányzik onnan valami. Vékony, pici, szőke nő fekszik benne, mintha én lennék úgy húsz évvel ezelőtt. Szó szerint. Egészen gyereknek tűnik. Eltűnik a matrac szivacsában, alig látszik. Nem szólok hozzá, ő annál többet beszél. Suttog, de itt már annyira ismerem minden hangot, hogy gond nélkül szűri az agyam a szavait. A gyerekének gügyög. A kerekos mózeskosárban egy újszülött nyögdécsel mellette. A gyerekre nem nézek, elég, hogy hallom.

A doki délelőtt közölte, hogy fertőzés lépett fel a szülés alatt. Valószínűleg többé nem lehet gyerekem.

Reggel van. Egészen jól vagyok, a hajnali ötös mérés már csak enyhe hőemelkedést mutatott. Harminchét-öt. A vizitre várok, ott eldől, hazamehetek-e. Fáj a hasam, és vérzek. Minden folyik belőlem, mindenem ürül, megállíthatatlan forrás lettem, amit nem értek. Mintha egyetlen mély, sötét úrból szakadna ki ez a folyó, és árad, csak ömlik és ömlik. Az üresség egyre erősebb. Azt hittem, nincsenek már érzéseim, de könnyek gördülnek ki a szememből. Ugyanolyan megállíthatatlanul, mint az ölemből a vér. Az orvos szerint ez a lehető legjobb, ez a gyógyulás. Néha megütném, milliószor eljátszottam a gondolattal, hogy megölöm, hogy az ő vérét is kiontom, csak megnézném, az is olyan piros-e, mint az enyém. Talán megláthatott valamit a gondolataimból, mert maradnom kell. Még egy nap.

A gyerek ott szemközt jó gyerek. Sokat alszik, bőségesen eszik, ügyes, ritkán sír. Az anyja pedig csak gügyög és gügyög. Minden szava ostorcsapás. A gyereket becézi, mesél is neki. Próbált szólni hozzám. Elfordultam, a hátamra húztam a takarót. A nővérek megsúghatták neki, mi van velem, mert már elkerül. Igyekszik levegőnek nézni, ami elég nehéz, mivel ugyanazt a fürdőt használjuk, és ugyanazon a tíz négyzetméteren élünk. Dühös vagyok, ha csak a lélegzését is meghalolom. Vagy a szipogását.

Délután kiment a szobából, nem figyeltem, mikor. Már a vacsorát osztják, de az ágy ott szemben még mindig üres. A gyerek halkán sírdogálni kezd. Bennem megy fel a pumpa, hol van már ez a nő? Forgolódom, felkelek, elmegyek a vécére. Amikor nem tudom tovább húzni az időt, visszamegyek a szobába. Félek tőle, de remélem is, hogy ott találom az asszonyt, és a gyereket szoptatja. De nem. Nincs itt. Az ágy üres, a mózeskosárban a gyerek egyre hangosabban méltatlankodik. Váltás van, nem jönnek a nővérek. Kezd fájni a fejem. Körülnézek, jöjjön már valaki. Percek telnek el, de nekem jóval többnek tűnik. Fel sem fogom, de a mózeskosárhoz lépek. Nyúlok a gyerekért, de akkor belép egy nővér. Mit csinál maga? Kikapja a gyereket a kezemből, egy pillanatra megcsap a babaillat. Az ágyamhoz megyek. Hajnalig nem hagynak aludni a könnyek és a babasírás.

Négy körül jár már, amikor nem bírom tovább. A szoba melletti őrzőbe megyek. A gyerek ébren van. Egy hosszú másodpercig összefonódik a tekintetünk. Felemelem, átölelem. Az apró csuklón megvillan a rózsaszín karszalag. A vállamba bújik, ösztönösen ringatni kezdem. A vérem előnt, érzem, ahogy lecsorog a lábamon, de a gyereket nem teszem le. Pár óra múlva ott találunk ránk az őrző foteljében.

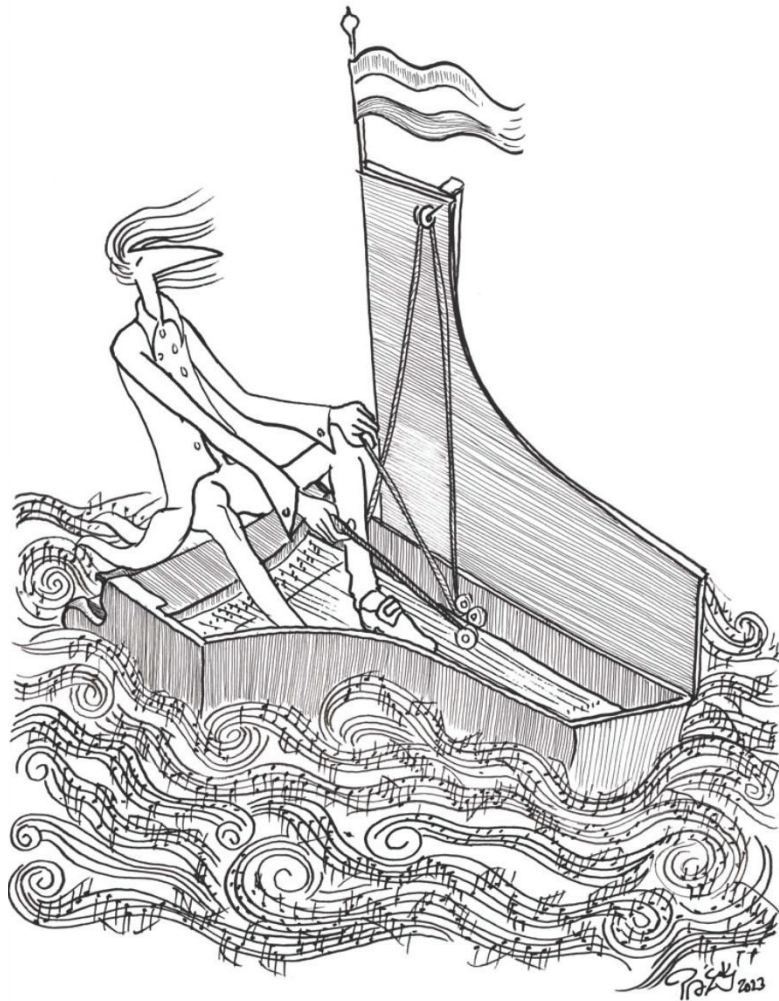

a szomszéd macskája

a kauzalitás a legfontosabb
ahogy leejtem a lábas fedelét a kövön
és feljön a szomszéd
hogy két éve nem alszik tőlem
pedig nincs éjszaka
és álmosnak se tűnik
én pedig másnap reggel
óvatosan fordítom el a kulcsot a zárban
mert lehet huzat van valahol
és befúj a lépcsőházban keringő
gomolyaggá formálódott idegenség
a szomszéd macskája dorombolva
kiszökik a pillanatnyi résen át
testét a falhoz dörgölve
szabadnak hiszi magát
pedig az az egész élete
amit egy negyvenkilenc négyzetméteres
plafonig pakolt nénilakás nyújthat
s a rácsodálkozás a világra
a lépcsőházban rejlik
miközben becsukják
az orra előtt az ajtót

Átázik

Só marja a szememet. Mint egy kar nélküli ölelés,
belebújok az áramlat rezgő lüktetésébe.
A hajó orra ismét belemerül a vízbe,
nem kap levegőt, látom, hogy fullad.
Talán én vagyok a hajó a víz alatt.
Talán én vagyok a hajó, amelyik süllyed.
Talán csak lebegek. Talán már nem is érzem,
hogy a fedélzeten állunk, és csak nézzük a messzeséget.
Pislogok. Homokszem ragad a szempilláim közé.
A szürke kavicsot a part szélén az áramlat simára csiszolja,
egy kisgyerek tenyerében lel új otthon.
Szépnek látom magam. A kezem kezd kifehéredni,
túl vékony az emberi bőr, érfalamban halak úsznak,
testem mint papírhajó a tengeren, átázik.

Práczy István: Liszt Ferenc emlékére – Lisztománia-sorozat (2023)

Az utód reménysége

Molnár Antal szórakozásképpen és agya kikapcsolása végett gyakran csemegézik az apróhirdetések között. Ilyenkor azon tűnődik, hogy szinte hihetetlen, milyen aranyköpésekre és furcsaságokra lehet ott találni. Legérdekesebb a „Cserébere”, az „Ajándékozás” és az „Egyéb” rovat. Igaz, a „Párkeresés” se kutyá.

Az emberi szándékok rendkívül érdekesek: „*Elcserélem törpe nyulaimat csincsil-la párra.*” Mások galambokat kutyára, felújított lakást kertés házra vagy babakocsit 36-os estélyi ruhára szeretnének cserélni. Az „Ajándékozás” apróhirdetéseiből megtudható, hogy az embertársak szívesen dobogtatnák meg mások szívét kis-kutyákkal, lerobbant hűtőszekrénnel vagy trágyával, s mindezt igaz felebaráti szeretetből tennék, titkolván, hogy egyszerűen nincs hová tenniük a kutyát meg a többi kacatot.

Kedvence kétségtelenül az apróhirdetések „Egyéb” rovata lett, mert mindig ebben lel a leghajmeresztőbb és legszokatlanabb sorokra. Itt aztán minden olyasféle előfordul, amire egyáltalán nem számítana az ember! Régi barátokat keresnek, gyakran ily módon próbálják összehívni az osztálytársakat az érettségi találkozóra. Egy fiú a minap e rovaton keresztül hívta randevúra azt az ismeretlen lányt, akit x időben x helyen az utcán látott, és bizony oly nagy hatással volt rá, hogy e módszerhez folyamodva kapaszkodott belé a legeslegutolsó szalmaszálba, hogy ismét láthassa.

Nyugdíjas főhősünk utóbbi éveinek igazi aranyfogása az a hirdetés lett, melyben egy fiatalember három sorban ígéri, hogy „jó utódja” lesz valakinek. A szavakkal spórolva, de mégis velősen bizonygatja, hogy ha egy gyermektelen vállalkozó befogadja, ő majd tényleg törődik a vállalkozásával, hiszen a szándékai feddhetetlenek.

Molnár Antal fantáziáját igencsak megmozgatták ezek a sorok. Újra és újra megvizsgálta a hirdetést. Valaki nyilván viccből adta fel! – gondolta először. Aztán komolyan elmerengett felette, hogy vajon milyen lehet a valóságban ez a magát jónak kikiáltó ifjú, aki a nagyvilágban ily módon „keres”. De vajon kit vagy mit keres?! Gondtalan életet egy vállalkozó oldalán, aki aztán – mint a mesében! – a gyermekévé fogadja a ritkaságszámba menő szívjósága láttán? Vagy egész egyszerűen szeretetre, békés otthonra vágyik, és ezt olyan elszántan keresi, hogy még hirdetést sem átall feladni? A „jó utód” viszontszeret, tehát elméletben az is előfordulhat, hogy ő maga akar valakit végre szeretni. Esetleg árva, és elkeseredettségében ily módon keres felmenőt magának? Ott áll a telefonszáma, s bizonyá-

ra naponként várja a csodaszámba menő hívást, hogy megcsörrenjen a mobilja, majd beleszóljon az ismeretlen vállalkozó: „Gyere csak, fiam, hadd ismerjelek meg, s aztán a többit meglátjuk!” Ő meg rohanna. Az is lehet, hogy happyendes történet válnék belőle, ahol a „jó utód” öregkorában is gondoskodna a megtalált „rokonról”, és vizet adna neki, ha egyszer majd reszkető kézzel inni kérne. Betegségében odaadóan ápolná... Ki tudja? Hátha ez az ifjú tényleg a „jó utódok” mintaképe?

Hetekig töprengett. Kávézás közben is a különös apróhirdetés fölött ült, és ismét elképzelte az ifjút, aki azt ígéri, hogy majd „jó utódja” lesz egy idegennek. Hirdetése mögött bármi megbújhat. A skála tényleg széles! Lehet szimpla szélhámos, de megeshet, hogy egy elkeseredett, magányos és zavaros értékrendű fiatal, aki tényleg új életet kíván kezdeni, de fogalma sincs annak helyes módjáról. Ez esetben csak egy dolgot kellene tudnia: a megújulást mindig ott kell kezdeni, ahol vagyunk! Nem „kifelé”, hanem „befelé”. Ott legyen „jó”, ahol él. Még csak hirdetést sem kell feladnia... – hosszú napok elteltével így jutott el a moralizálásig, még dűnnyögött is hozzá..

S míg ekképpen morfondírozott, hirtelen elhatározta, hogy kivágja a hirdetést, s elviszi a barátjának. Ő aztán tényleg jómódú, tipikus újgazdag, akinek titkos jegyzetei több pénzről tanúskodnak, mint amennyit az emberek a zsebében sejtene.

Megsürgetett találkozásuk során titokzatosan vette elő a hirdetést. Kíváncsi volt a gazdag barát véleményére.

Barátja hitetlenkedve olvasta, majd bő hahotával nézett rá:

– Minek hoztad el ezt a baromságot?

– Mit szólsz hozzá?

– Merő szélhámos vagy egy zavarodott ember adhatta fel.

– Tegyük próbát, hívjuk fel!

– Minek?!

– Hetek óta erre a jó utódra gondolok. Hogy ki állhat mögötte.

– Ki, ki, ne hülyéskedj már, Anti, nincs más dolgod, mint holmi hirdetések után nyomozni?

– Nem hagy nyugodni ez a hirdetés. Én felhívom, itt, most, hogy halld. Kihangosítom, jó?

– No, nem bánom, te barom – legyintett megadóan, de még mindig vigyorogva a barátja.

Azonnal előkapta a telefonját. Mióta várt erre a pillanatra! Végre kiderül a dolog, ilyen kíváncsi még sohasem volt. A kíváncsiságot eddig nem ismerte, nem volt ideje rá. Végigszáguldotta az életét, igazából nem élt át semmit, mindig csak kívülálló maradt – teljesített. Amióta nyugdíjas, sokat unatkozik. Nem találja a helyét.

– Halló, tessék! – egy nyugodt férfihang. Fiatalos, valóban.

– Itt Molnár Antal. Ön adta fel a jó utódos hirdetést?

– Igen. Ó, igen... már három hete – a hang megremegett.

– Komolyan gondolja maga azt? Életemben nem olvastam ilyet.
– Nehéz, reménytelen pillanatomban adtam fel. Tudom, hogy nem kellett volna. Semmi értelme.

– Mi a baj, ha szabad kérdeznem?

– Egyetemista vagyok, rosszul élek, eddig is dolgoztam a tanulás mellett, de most még nehezebb lett a sorsom. Alig tudom fenntartani magam és a kis lakást, amit a szüleim után örököltem. Ott kell hagynom az egyetemet, és valami rendes állást keresni. Az álmaim, miszerint mérnök leszek, semmibe vesznek. Építészetből van érettségim. De nem értem, minek hívtak fel?! Kíváncsiságból? Még senki sem hívtak. Csak maga, aki biztosan a mások nyomorúságán szórakozik... Minden jót!

– Várjon, ne tegye le! Találkozzunk... Tudnék azért segíteni. Legalább tanáccsal.

– Tanácsokkal tele a padlás, de nem bánom. Maga legalább felhívtak...

– Holnap háromkor a Zöld Tulipánban.

– Rendben van, addig is köszönöm – szólt még halkán a fiatalember.

Molnár Antal diadalmasan nézett a barátjára, s megdöbbenve észlelte, hogy az tágra meresztett szemekkel bámul maga elé. Eddigi vigyorgása az arcára fagyott, majd a kínvigyorrá szelídült vonások is a semmibe vesztek, végül az egész arca komorrá vált. Talán fiatal éveire gondolt, azokra a kezdetekre, mikor varrónő édesanyja fillérekkel küldte a fővárosba szakmát tanulni. A hosszúra nyúlt csend után így szólt:

– Egy állással talán tudnék segíteni. Körülnézek az üzemben, az egyik irodában lehet, hogy akad hely... De előbb nézd meg jól, ismerd meg, s győződj meg róla, tényleg nem szélhámos-e. Addig ne ígérj neki semmit.

Elégedetten távozott. Unalma elpárolgott: immár regényes feladata lett. Izgalmas kihívás! Az első csatát megnyerte. Utódot csinál az ismeretlen fiatalemberből. Ha megérdemli.

Útközben hazafelé ismét az apróhirdetésekre gondolt. Alig várta, hogy hazaérjen, s nekiálljon az izgalmas csemegézésnek.

elhagyott

kinn gubbaszt
talált magának egy meleg
védett sarkot az erkély
felső részén
ő lakja az övé

ismét hullik a hajam
kinyitom az üvegajtót
és kiszórom
piszkos szürke tollakkal
keverednek hajszálaim

napok óta nem megy
az evés
fáj a hasam üres a hasam
ki kell nézzek hozzá

még ott van
figyeljük egymást
sárga falevelek vegyülnek
elhagyott részecskéink közé

este

leütöttem a szobámban immár
három napja köröző legyet
zöldesfekete teste kicsit meglapult
szárnyai szétfeszített átlátszó ívek

jó érzés az asztalba verni a kezem
a bőr bepirul engem nézel
orrodban aranyszín piercing
szemeid szinte szuggerálnak

hogy folytassam bántsam magam
mert te is mert akkor ez volt a megszokott
most én jövök és nem bánom
ezzel segíték neked

te meg feloldódsz
szempilládon remeg a cigarettahamu

Práczky István: Liszt Ferenc emlékére – Lisztománia-sorozat (2023)

nagyanyám rémálmai

ébredés után a hortenzia tövébe
szórom nagyanyám rémálmait
tudom a kávézacc itt kevés
nem lehet életben tartani
de nyugtat az önámítás hogy végül is
ettől többet nem tehetek

állok a tükör előtt nézem
a hajamba ragadt morajló sóhaj
hiába próbálom hetek óta kibogozni
nagyanyám rémálmaiban
pont ilyenek lehetnek a nők
hajukat a nap szárazzá töri
majd a szél összecsomózza
szájukban mindig a tenger
csípőjük hullámtemető

mama házi praktikái az ilyen nőkön
nem segítenek nem is tanította meg senki
hogyan lehet a legkisebb fájdalommal
magamból a legkevesebbet letörve
eltávolítani ezeket a csomókat

a szemem mögött elkezd lüktetni
az előző éjszaka de hiába fejteném
Krúdy nem ír róla az Álmoskönyvben
hogy mit jelent ha minden éjjel
rizzsel borítom szemhéjad
de pont mikor az utolsó is helyére kerülne
nem tudom mi történik megremeg a lábam
vagy a pillád és lepereg mind

így sosem lesz vége
mama szavai csúsznak a tükörrre a számból
aki mély tengert szeret tanuljon meg úszni
vagy előbb-utóbb belefulladás
mert egyszer csak megnyílik a szemek
alatt a csatorna kiárad az édes sós lé
leoldja a rizsszemeket elsodorja a felé nyúlót
pusztán szeretetből pusztán féltésből
senki nem tanította meg úszni az ilyen nőket
csak házi praktikákról meséltek nekik
remélve hogy nem öntözik fulladásig
a gangon a hortenziákat

a konyhában csipog az időzítő
leteszem a fésűt a tükörrre zárom az ajtót
zubog a víz megfőtt a kása

csak a madarak visznek tovább minket

borostyánág ebben a családban minden nő
romokra kapaszkodunk kiszáradt törzsekre
omló kőszirtekre bontjuk ernyősvirágzatunk
beborítjuk nyugalmat ébresztő illatunkkal
a repedéseket fiatal testünkből sötét örökzöld
avart növesztünk férfiak árnyéka alatt
súlyosak és hallgatók a leveleink mint a
vízbeöntött ólom egymás jövőjét csavarják ágaink
a földről túl későn egymásról soha nem tudunk
leválni hiába indulunk harminc tél után felfelé
a fény nem tudja kibogozni amit egymásba
dermesztettek a talaj menti fagyok
vékony borostyánágak vagyunk akik élveznék
a napsütést de csak ősszel tudunk virágozni
apró csontárjainkat téli éjszakák érlelik be
bujá színek alá fojtjuk magunk elől is
titkainkat a madarakon kívül
mindenkit mérgez húsunk

Bevégeztetett

– Consummatum est – szólt a százados, amikor belépett az ivó ajtaján. A kezében tartott pilumot a falhoz támasztotta. A lándzsa hegyén egy szivacs maradékai éktelenkedtek, melyből erős szagú folyadék csepegett.

– Barabbás? – kérdezte a csapos, és egy mocskos kendővel, amit izzadt nyakából vett le, lecsapkodta a legyeket a bárdolt deszkáról.

– A názáreti.

A légiós antaliyai bort kért, és szóttanul felhajtotta. Utána egy újabb pohárral töltött a kocsmáros, aki nem mozdult az asztal mellől.

– Jajveszékelt? Sikoltozott? – faggatta kíváncsian.

– Miért nem győződte meg magad? Mindenki ott tolongott.

– Nem hagyhattam itt az üzletet. Még megloptak volna.

– A saját fajtádban sem bízol?

A csapos lopva körbenézett, és azt suttogta: – Ezek Barabbás cinkostársai, arra készültek, kiszabadítják, ha kedvezőtlen fordulatot vesz a crucifixion.

Újra nyílt az ajtó, és a beáramló fényben egy eltakart arcú nő és egy férfi lépett be a helyiségbe.

– A názáreti anyja – súgtak össze az emberek.

– Csak vizet kérek – szólt sztoikus nyugalommal az asszony. – Te jó ember vagy, – fordult a katonához – inni adtál a fiamnak.

– Ne kísértsd a sorsot arámi, ecet volt az – dörrent rá a centurio.

– Azt hittem, elég lesz a kínzás – ezt már maga elé motyogta a tiszt.

– Téged meg láttalak a lázítóval – kiáltott a nő társára az egyik vendég, akiben a parancsnok a szabadon engedett Barabbást ismerte fel.

– Engem? Én Simon vagyok, egyszerű halász.

– Láttalak a genezáreti tónál, ott voltatok tucatnyian!

– Jaj, én csak halat vittem, mert hát a jó szívemmel nem bírtam nézni a sok éhezőt.

– Meg az erszényed sem bánta, ugye?

Erre többen felálltak, és vészjóslóan közeledtek az asztalhoz, ahol azok ketten ültek.

– Csituljatok! – szisszent rájuk a katona, a lándzsát és a rövid kardot rájuk szegezve. A fegyverek nagy tömeg ellen csak alakzatban értek volna valamit, a haramiák mégis visszaereszkedtek a helyükre, és folytatták a pusmogást.

A nap lassan nyugodni készült a Golgota hegy mögött. A fogadóra is félhomály ereszkedett. Mikor teljesen besötétedett, Mária az ajtó felé indult, Simon is feltápázkodott.

– Megállj! – figyelmeztette a katona, aki fegyverét magához véve kilépett a fogadó elé. Hármat fújt a sípjába, mire a keresztnél álló katonák elvonultak őrhelyükről.

– Tiszta a levegő, mehetek.

Kis idő múlva a csapos is csatlakozott a katonához, és együtt figyelték, mi történik a kereszt körül. Odabenn a haramiák egyre jobban lerészegedve ünnepelték vezetőjük szabadulását.

Távolban, a vesztőhelyen, mint számtalan szkarabeusz, apró lámpások fénye cikázott a kereszt körül.

A hold gyenge sugarainál látszott, hogy óvatos kezek leemelik Jézust a kereszt-ről, és gyolcsba tekerik.

– Mostantól más világ lesz – mondta a katona a vendéglősnek, aki szájtátva nézte, hogy a test lumineszkálva világít át a vásznon.

Odabentről ordítás hallatszott, majd a nyitott ajtón át lobogó tűz fénye vetődött ki az éjszakába. A vendéglős és a csapos egykedvűen vette tudomásul, eszükbe sem jutott oltani. A csapos behúzta az ajtót, és kívülről jól elretheszte.

– Jól van ez így – jegyezte meg.

– Bevégeztetett – válaszolta amaz.

Harmadnap a százados egy nyitott sírbarlangot talált az olajfák hegyén. Bebújt a nyiladékon, és egy gyűrt halotti leplet tapodott a saruja. A szabadban kiterítette, és észrevette a ráégett emberi alak körvonalát.

Lenn a városban alig ismerte fel a kocsmáros, aki szőrcsuhára cserélte öltözékét, és az utcákon tolongó embereket kérdezgette.

– Nem láttátok a tanítványokat?

A római megragadta a grabancát, mire méltatlankodva fordult hátra.

– Te vagy az, centurio?

– Holnap indulok Germániába. Ezt a csomagot őrizd meg! Ne téveszd szem elől, halálod napján megbízható embernek add tovább!

– Mi ez? Ez csak egy lepedő.

– Bizonyíték, hogy létezett.

csak látszatként

fölösleges férfi, patkány
a romok között, tétova
talján, május bolondja, de
erkölcsre nézve nem

az, megjártam már mindhárom
világot, de a valóság
csak látszatként mutatkozott,
az égő csipkebokorban

a piros tűzoltók piros
telefonszáma, hangszerek
némaságát őrzi a csönd,

utoljára egy keringőt
próbáltam pengetni, görcsbe
rándultak orosz ujjaim

*

május bolondja áprilist
rajzol a télre, az idő
halott súlya terpeszkedik
lehangoltságtól megkopott

húrokon, ha nem nyúl senki
a csöndhöz, verset kell írni
a győzelemről, fekete
szomorúság szivárog szent

tévedések árnyékából,
nevetséges vagyok, az ég
keresztre feszített madár,

beletapad mind a kilenc
sarkába a világnak, de
a tükör csak illúzió

*

visszament a hangszeréért,
mert május bolondja télen
szűz hóban füröszt gyermeket,
álmos ébredés a hajnal,

dolgok hevernek szerteszét,
majdnem kész kezdet és majdnem
bevégzett tökéletesség,
fából készülnek hangszerek,

fán énekelnek madarak,
mind a négy sarokba a csönd
sárgászöld foszlánya tapad,

megalázott múlandóság
maszkjai mögött másnapos
módszerek mímelnék magányt

*

a boldogság templomában
boldogtalan imádkozik,
talpasóra a szobában,
az idő is elkárhozik,

a mutatók csöndárnyéka
vetül a boldogtalanra,
de a tenyér vonalai
őrzi a sors látszatát, ki

fogsz találni egy játékot,
amit játszik a képzelet,
ez a játék lesz a sorsod,

életnek is nevezheted,
örökké az órát lesed

Szerkesztői jegyzet és a szerzők életrajza

Az Opus irodalmi és művészeti folyóiratnál fontosnak tartjuk, hogy olvasóinknak minél szélesebb körű betekintést nyújtsunk a szlovákiai magyar irodalom mellett a szlovák irodalom világába is, ezért szerkesztőségünk a tavalyi év során versfordítói pályázatot hirdetett kortárs szlovák líra kategóriában. A szép számmal beérkezett pályaművek közül közlünk most egy válogatást.

Ján Marton (Szvit, 1979): szlovák költő, prózaíró, dalszövegíró és zenész. 2009-ben debütált a *Život nie je pes, je to suka* című verseskötetével. Legutóbbi kötete 2022-ben jelent meg *Prikladanie slnka* címmel. Nős, három gyermek apja. Családjával, macskáival és egy kutyával egy Tatra alatti faluban él.

Milan Lasica (Zólyom, 1940–2021): népszerű szlovák humorista, színész, énekes, író, szövegíró és satirikus volt. 1961-től haláláig volt aktív, Július Satinskýval közös fellépéseiről, valamint Jaroslav Filip zenésszel, illetve más szlovák és cseh komikusokkal és színészekkel való együttműködéséről ismert.

Ján Štrasser (Kassa, 1946): szlovák költő, esszéista, dalszövegíró, dramaturg és műfordító. Jelenleg szabadúszóként tevékenykedik, Pozsonyban él. Összegyűjtött versei 2020-ban jelentek meg *Otváracie hodiny* címmel.

Boris Filan (Pozsony, 1949): szlovák dalszövegíró, költő, író, dramaturg, forgatókönyvíró. Legutóbbi kötete 2024-ben jelent meg *Tisíc Páleníc* címmel.

Vers Svetlanának

(Báseň pre Svetlanu)

te pontosan az a típus vagy
akiért a férfiak
élesítik a borotvapengét ablakot nyitnak
és várják az első gyorsvonalat

sokkal előrébb vagyok

a szemem behunyom feletted
örülten a falakba nevetek
és már a negyedik sört nyitom
mert tudom hogy benned

sokkal több van

(Mo)mentális súlytalanság állapota

([Mo]mentálny stav beztiaže)

Tele vagyok képekkel
és az évszakjaim
a tiéid is.

Hirtelen olyan csend van, mint még soha.

Régi tükrökben
keresem
az összes arcodat

és szeretni abba nem hagyom.

Tömeg blues

(Blues pre masy)

A haramiák és a költők szétszéledtek
az idegen karokba
és csak a mosolygós zongorista hajnali négykor
az üres bárban nem tűnt ki egyáltalán a tömegből.

Valós volt, mint a zenéje.
Telítve e világgal,
tárt karokkal és mély sebekkel,
melyekről senkinek fogalma sem volt.

És nekem épp ez
maradt meg a lelkemben
a mai napig:
A mély hit.

A valódi emberekbe vetett hit.

(Durec Valéria fordításai)

Godot nem jön

(Godot nepríde)

Ismerem ezt az időtlen várakozást
mikor várod hogy valami változzon
de nem tudod pontosan mi és mikor
utoljára várakozol minden nap
majd holnaptól újra
mintha kicseréltek volna

várod mikor ér véget a várakozás
kétségbeesetten de türelemmel
a vég pedig ott beláthatatlanul valahol
s ha már nem vagy teljesen a padlón
e várakozás lehet
az egész életed

fejezd be e képtelen szórakozást
ne várd míg valami történni fog
emlékezz ki is voltál
s ha el is felejtetted emlékezz
hogy az életben minden eljön
jön jön
váratlanul

(Balogh Ildikó fordítása)

Email rispet

(Emailový rispet)

Szemhéjam alatt tapogatódzik a sírás.
A szem a monitor üvegén kopogtat,
Az egér a címbe harap, amely
Felugrik. Szól: *neked@*

szervervilagvege.com

Meztelen betűk nyomakodnak egymáshoz

Nem tudod mit kezdj az emberrel
Ki géped másik oldalán van...

(Balogh Ildikó fordítása)

Rispet: Népi lírai költemény, amelyet főleg az erotikus költészetben a nő iránti szeretetet és tiszteletet kifejező versekben használnak. 8 versből áll, amelyek egy négy sorosra és két kétsorosra oszlanak.

Az Élet vize

(Živá voda)

A tizenharmadik szobában
A tizenharmadik ágyban az ablak mellett
Az Élet vize elaludt
Tél volt, év vége

Már nyugdíjas volt
S különféle okokból
Nem vette fel a nyugdíjat a mesék központjából
Az Élet vize meghalt
Csak úgy öregségében
Valaki megfésülte megmosdatta felöltöztette

Megfelelő temetést szándékoztunk
Úgy kettő vagy háromezerért
Nem voltak rokonai így gyűjteni akartunk
Emberektől tárgyaktól állatoktól
Dobšinský segített összehozni a listát
De senki sem jelentkezett senki sem ismerte

A Csalogány-völgyben (milyen szépen hangzik)
Nem volt senki ki a koporsó mellé álljon
Nem volt ki a koszorút vigye

Felnőttek vagyunk mindannyian
Tetőtől talpig
S mindannyian elfelejtettük
Bálintová meséit

Olyan könnyű kimondani:
Az Élet vize meghalt
Csak úgy öregségében
Valaki megfésülte megmosdatta felöltöztette

A gyászbeszédben
Abban a rövidben és kötelezőben
A szónok átváltoztatta őt
Borrá.

Van Gogh füle

(Van Goghovo ucho)

Amikor Van Gogh elvesztette a fülét, az szerelem volt
Amikor Puskingt agyonlőtték, az szerelem volt
Elég, ha moziba mész, ott szerelem lesz
Ha este bekapcsolod a tévét, mindenhol ott van a szerelem

Egyre több a szerelem, így felmegy az ára
Az uzsorások hiába remélik, hogy megveszik
A pszichológus sincs képből, pedig nem hülye
Hiába több a szerelem, megy fel az ára

Amikor először megcsuklik a hang
Amikor magadra sem ismersz
Amikor hirtelen szavad veszted
S akkor is maradsz, amikor mennél
Az szerelem lesz
Az szerelem lesz

A világ összes szerelmei közül a leghosszabb rövid
Szerelm lesz

Pisztoly

(Pištol)

Ezerháromszáz úgynevezett koronáért
egy jugoszláv ajánlotta
a felújított pisztolyt, ezért megkockáztattam
És kéz alól megvettem.

Szívem mint egy szenté, gondolataim gyilkosé
És otthon van egy pisztoly a patkányokra
Mely tenyeremet égeti keményen csupaszon
Mint a kedvesem valaha

Egy biztos a vodka és a bosszú
Ami hidegen a legjobb
S akinek nem tiszta a lelkiismerete
Azt talál el a golyó

A remény rablói
A hit csalói
Még nem történik semmi
Csak rátok célzok

Ideológia artistái
Progresszív fakabátok
Még csak kibiztosítottam
S eltűnnek mint a kámfor

Ne aggódjatok, eladtam a fegyvert
Mert ahogy az ujjad a kioldón
Az ember Jézus Krisztussal beszél
S az embereknek meg kell bocsájtani.

(Balogh Ildikó fordításai)

Sorsválasztások

(Gondolatok Krúdy Gyuláról és Victor Frankl osztrák pszichiáterről)

Krúdy Gyula nemcsak nagy író, hanem nagy pszichológus is volt. Bizonyos értelemben Victor Frankl osztrák pszichiáter szellemi rokona. Műveiket olvasva gyakran az az érzésem, hogy életelveik összecsengenek, még ha életvitelük gyökeresen eltérő, egymáséihoz semmilyen módon nem volt hasonlítható. Mondanom sem kell, hogy soha nem találkoztak, még csak nem is hallottak egymásról, mégis jól megértették volna egymást, ha egyszer egy asztalhoz ülnek valamely pesti kiskocsmában.

Elképzelem Krúdyt, amint félrebillentett fejjel egy pohár bor előtt merengve hallgatja az orvos-pszichológus, Frankl elmélkedését a hétköznapi pillanatokban rejlő értelemről, a szellem dacoló hatalmáról, a belső szabadságról és a magyar vörösbor fanyar zamatjáról – valamikor 1930 táján. Krúdynak ekkor már százféle betegsége van. Beteg a szíve, a mája, a veséje, fáradtnak és öregnek érzi magát, pedig még csak az ötvenes évei legelején jár. Betegségei mellett szegénység és magánéleti válság nyomasztja, a házassága romokban. Öreg író lett, kiment a divatból, az ő világának egyszer s mindenkorra vége. A kiadók egyre-másra utasítják vissza az írásait. Mégis ír, annyit, mint Balzac vagy mint Jókai, miközben nem tud leszokni az ivásról, a szivarról, a kártyáról, az ember nem is érti, hogyan képes mégis dolgozni.

Frankl fiatal és ambiciózus, Bécsben nem kisebb hírességekkel rivalizál, mint Freud és Adler. Ő úgy mondaná, alternatívát keres, és valóban: megteremti a harmadik bécsi pszichoterápiás irányzatot Freud pszichoanalízise és Adler individuálpszichológiája után. 1926 óta használja a logoterápia fogalmát, amely szerint az ember legfőbb célja az értelem (logosz) keresése. Azt vallja, ne kérdezd, hogy mi a létezés értelme, hanem válaszolj az élet által feltett kérdésre. Senki nem dönthet helyetted. Hogy a körülmények kényszerítő hatalma miatt nem tudsz szabadon dönteni? Nos, Frankl ezt tagadja. Igenis mindig van választási lehetőség, állítja, és a szavai őszintén csengenek.

Krúdy alig beszélt németül, mégis megértene az osztrák pszichiáter gondolatait. Hiszen serdülőkorában három évig tanult a Szepességben németül, igaz, sokszor ellógott a podolini gimnáziumból. Szeretett egyedül korcsolyázni télen a befagyott Poprád folyón. „Oldalt, az országút mentén a Poprád folyó húzódott mély partok között, mint egy másik országút, amelyben lábnyomaikat hagyják a

nyulak és rókák és egyéb vándorlók. A hóval borított, befagyott folyón csak itt-ott akadt falvak közelében valamely kékes színű lék, amelyben kivillant a folyó acélos vize, amint fagyosan, frissen suhant tovább a jegek alá.” Így emlékezett a folyóra Szindbád. Másutt Krúdy azt is elmeséli, amikor egy ilyen kékes színű lékbe korcsolyázás közben beleesett. Csákánnyal kellett kimenteni. A kalandot túlélte, ahogyan túlélte később jónéhány párbajt, sőt, meg azt is, hogy egy négylovas szán átszáguldott rajta. De mintha az egyik énje ott maradt volna a folyó fenekén. Az a kamaszfiú, aki belezuhant a jeges folyóba, a felnőtt Krúdynak idegenné lett. Látja őt mélyen maga alatt feküdni, nincs benne erő, nincs benne szufla, karjai széttárva. Úgy érzi, nem is ő menekült meg, hanem az a másik valaki, akit kimentettek. Egy kiismerhetetlen, megfejthetetlen lény, akivel sokat viaskodik azóta. Ez az ő sötét, titokzatos énje, akit hol meg akar érteni, hol el akarja pusztítani.

Victor Frankl ekkoriban a depresszió és az öngyilkosság kérdésével foglalkozik, és prevenció tanácsadó programokat dolgoz ki az öngyilkosság megakadályozására. A terápiára hozzá járó betegeitől gyakran megkérdezi, akartak-e valaha öngyilkosok lenni. Nos, Krúdy a Stambulja füstje mögött mosolyogva rögtön tudja erre a kérdésre a választ: Ne féljen, doktor úr, az ilyesmi nem illik hozzám, és ma már különben sem divat az öngyilkosság.

És eszébe jut egykori jóbarátja, Bródy Sándor, akitől sokat tanult fiatal korában, és aki valamikor régen megpróbálkozott azzal, hogy elveszítse önmagát. Ausztriába utazott, hogy öngyilkos legyen, de nem sikerült, ahogyan nekem se sikerülne, elmélkedik Krúdy. A Semmering hágón lőtte szíven magát, csak hogy nem találta el a szíve helyét, pedig orvosoktól tanulta meg annak fekvését, hogy ne tévedjen. Céltalan, üres, program nélküli napokat élt akkoriban már régóta, nem csoda, hogy elszánta magát a halálra. Krúdy a nekrológiájában, amelyet önvallomásnak is olvashatunk, azt írta Bródyról: „Volt gondtalan és gondterhelt, lakmározott és böjtölt, volt boldog is a maga módja szerint, de mégis legtöbbször boldogtalan.”

A boldogság soha nem közvetlen cél, csak következmény, valami beteljesítésének az eredménye, állítja Frankl. Az élvezet önmagában nem olyasmi, ami értelmet adhat a létnek. Az élet minden pillanatban feladat.

Bizony, bólogat Krúdy, és újabb pohár bort tölt magának. Arra gondol, hogy az íróember addig él, ameddig ír. A tehetség adomány, amit a sorstól kapunk, áldás és átok, nem volna tisztességes dolog elherdálni. Olykor segít legyőzni a roppant erőt, amely mindig itt ólálkodik a közelben, de a diadal legfeljebb átmeneti. Mindig és mindennap újra kell kezdeni az életet. S ha már meg kell halni, legjobb, ha munka közben sújt le rád a halál.

Frankl összekulcsolja az ujjait az asztalon, szemüvege mögül komolyan néz az íróra.

Valóban így gondolja?

Igen. Elvégre aludni is kell, nem csak álmodni.

Gyakran álmodik?

Krúdy elmosolyodik, és iszik még egy kortyot. Sajnálja, hogy nem fordították le németre a műveit, így Frankl egyetlen sort sem olvashatott tőle.

Az élet álom, feleli talányosan.

Calderon, vágja rá Frankl.

És Krúdy. Ezzel a címmel jelentetek meg novelláskötetet jövőre. Egy kiadó sem vállalta, hogy kiadja, ahogyan A tisztaeszlezi Solymosi Eszter regényemet sem. Vérvádról, középkori babonáról, ostoba antiszemitizmusról szól.

Frankl érdeklődéssel néz Krúdyra. Annyira fontos neki a téma, hogy önerőből megjelenteti a könyvet? Milyen tiszteletre méltó vállalkozás!

1930-ban Frankl nem lát a jövőbe, nem sejti, mi vár rá és a családjára bő egy évtizeddel később. Nem tudja, hogy zsidó származása miatt 1942 és 1945 között három koncentrációs táborban lesz kénytelen raboskodni, és hogy a nővére kivételével az egész családját elpusztítják. Anyját, apját, fivérét, várandós feleségét. Kiszabadulása után mély depresszióba esik majd, de valahogyan talpra áll, és megírja híres könyvét: Mégis mondj igent az életre! Ezzel lerakja az új értelemközpontú humanizmus alapjait. Annyi kín, megaláztatás és szenvedés után arra a következtetésre jut, hogy nincs értelmetlen élet. A legabszurdabb, legembertelenebb helyzetben is van a létezésnek egy lehetséges értelme, még a szenvedés is értelmet nyerhet.

„A fogság előtti világunk, akkori életünk hihetetlen távolinak tűnik. Vágyakozva éljük át gondolatban a legapróbb mozzanatok: villamossal utazunk, hazaérünk, kinyitjuk a lakás ajtaját, csöng a telefon, az ember felemeli a kagylót, villanyt gyújt – az emlékezés ilyen, látszólag megmosolyognivaló részleteiben ringatóznak a fogoly gondolatai. Igen, az ilyen fájdalmas emlékek könnyekig meghatnak bennünket. Az intenzív belső életre való hajlam, ami néhány fogoly esetében jól megfigyelhető, a művészet és a természeti szépség átéléséhez vezet, valahányszor erre alkalom nyílik. Ezen élmények intenzitása odáig erősödhet, hogy az egész környezetet s a minden mozzanatában borzasztó szituációt teljességgel elfeledtetheti.”

De még nem tartunk itt. Ne feledjük, hogy csak 1930-at írunk, ezek a sorok még nem kerültek papírra. A hozzájuk vezető gondolatok azonban már megérlelődtek Frankl fejében és lelkében. S az emlékezés pszichológusa, Szindbád, a hajós, a sok gyötrelmet, megaláztatást és megpróbáltatásokat átélt író ne értené meg őt – akár német tudás nélkül is?

Párhuzamos kitekintések

(*Olga Tokarczuk Bizarr történetek és Buvári Tamás Nekem te vagy című műveinek összehasonlító elemzése*)

Buvári Tamás a *Nekem te vagy* (2019) és és Olga Tokarczuk a *Bizarr történetek* (2019) című műveiben¹ a jövő és a jelen kapcsolódási pontjain át természettudományos, genetikai vonatkozású jegyek jelennek meg, kiegészülve társadalmi, tudományos és vallási elemekkel, nézőpontokkal. Mindkét szerző az élet megközelítését a tudomány és a mindennapok összjátékában vázolja.

Buvári Tamás a Johann és Bohnsohn nevű ikertestvérpár² helyzetét mutatja be a születéstől kezdve³. Genetikai ráutalásokkal, a történetbe ágyazott jövőbeli tárgyakkal és jelenségekkel mint fiktív elemekkel dolgozik a szerző. Kötete a ma (is) jelentős és érvényes problémákat, félelmeket, szerzői (és emberi) meglátásokat tükrözi, egy modern európai család belső bomlásán, drámáján keresztül, az ismert múltból merítve, a jelenen át a 2030-as évekig. Nem mozdul azonban el a radikálisabb science fiction felé. A közelhozás (mind irodalmi, mind pszichikai) megoldása fontos narratív elemmé válik, melynek irodalmi, figyelemfelhívó és demonstratív jelentősége is van.⁴ Olga Tokarczuk⁵ hasonlóképpen egy olyan jö-

¹ Buvári Tamás: *Nekem te vagy*. Veszprém, 2019, Babel Press.

² A szövegben végighúzódo, az ikertestvérek helyzetét is nyomon követő történet a következő lényegi pontot is érinti: „Az emberi test történetét végigkísérő protézisek között kétségtelenül a legrégebbi a képmás [...] képzeletbeli alak, aki az alanyt – akárcsak a lelke, az árnyéka, a tükörképe – a másaként kísérti, aki miatt az alany egyszerre önmaga is és nem is hasonlít soha önmagára, úgy kísérti, mint egy fürge, és mindig elhárított halál.” (Jean Baudrillard: *A Rossz transzparenciája*. Budapest, 1997, Balassi Kiadó. 99. o.). A biológiai azonosság mellett a képmás fogalmával kapcsolatban felmerül Isten képmása, a saját képmására teremtettség gesztusa, a genetikai utak, és Tokarczuk képmás-alkotásának, valóság-leképezésének a módja.

³ Frederick Leboyer francia professzor gyöngéd születés elméletével, fogalmának és gyakorlatának említésével, bevezetésével Buvári még napjaink talaján tartja az eseményeket. Az leboyer-i eljárás lényege, hogy az újszülött a világgal való találkozást ne fizikai traumaként élje meg, hanem az első, legletisztultabb és legmeghatározóbb találkozás legyen ez a számára, a lehető leggyengédebb összeérés a leendő közeggel, leendő világgal, levegővel, súllyal, hangokkal és fényekkel. A születés fogalmától az jelenségétől az emberi lét egészen, az életemen át mentális, lelki és fizikai módosulásoknak vagyunk tanúi. Innen jutunk el a genetika, epigenetika területéhez. Mindezt a felvetést Buvári főhőiséhez, Johann Seemandl személyéhez, egy müncheni magánklinika vezető szülészprofesszorához rendeli.

⁴ Jelentősége van a fényképeknek, orvosi felvételeknek is. Az idő megállításának példáivá, a pillanat megörökítésének metaforikus elemeivé válnak ezek a tárgyak, azon túl, hogy diagnózisra alkalmas képet adnak az emberi testről, szervezetről, segítségükkel megtalálni a hibát a testben.

⁵ Olga Tokarczuk: *Bizarr történetek*. Budapest, 2019, Vince Kiadó. Petneki Noémi fordítása.

vőképet (utópiát) állít fel, melyben nincs még jelen a kiélezettebben disztopikus, megragadhatatlan jövőkép. Kihangsúlyozza a megélt és megélhető világnak, társadalmaknak a létrehozható formátumait, valamint a morális vonzatokat, mint a kegyes halál, az eutanázia kérdésköre, ember és állat genetikai összekapcsolása, a mesterséges ember létrehozása (és ezáltal kitekintve a mesterséges intelligencia), az emberi test mesterséges életben tartása, az orvostudomány vagy az általános etikai megközelítések. Ebben a világban (rendszerben) megfigyelhető, milyen az emberi kapcsolatok és viselkedéstípusok minősége, a biotechnológiai eszközök használatával párhuzamban. Az ember a tökéletes ember (létező, entitás) megalakítására törekszik, a szellemi és világalakító gyakorlattal összhangban, az etika és tudomány fényében.

Történelmi alapokból jut szintén mindkét szerző – mondhatjuk úgy – a *science-tech* felé. Az időbeliség szempontjából fontos, hogy mikor milyen etikai pontot ér el a világ, a lehetséges, meglévő és megélt stációkon keresztül, amik megképződnek azon az úton, melyeket bejár az ember(iség), míg egy végpontot el nem ér. Buvári Tamás hozzáállását társadalmi és tudományos-morális részletek, nézőpontok befolyásolják. Megjelennek⁶ nála azok a jelenségek (is), amelyek egyértelműen az elidegenedést, eltárgyasulást is jelentik és alakítják ki ezt az emberben.

„A bionikus szemimplantátumtól [azonban] nem kell idegenkednie [...] Az embrionális állapotban az agykezdeményből egy darabocská előrefelé nő, majd kinyílik, mint egy virág. Nos, ez volna a szem [...] Az ember központi idegrendszere a legközvetlenebbül a szemben érintkezik a külvilággal.” (*Nekem te vagy*, 160).

Buvári Tamás a szemnek (Szemnek) nagy hangsúlyt ad kötetében. Ez a szem (Szem) a központi felfogó, az elsődleges érzékszerv, mellyel a szerző utal a szenzorialitásra is, a látás prioritására a többi érzékszerv ellenében. A belső és külső látás, megfigyelés és megfigyeltség különbségei mellett a mesterséges és kritikus szem képességeiben a problémákat, részleteket át- és meglátja, funkciójában összetett, sajátos kontemplációban van jelen. Az elbeszélte mű Buvári esetében „filozofikusabb a történelemnél”⁷, azaz valós eseményeket vázol, ugyanakkor nem csupán egy egyszerű történetről van szó. Az egész emberiségre, világra kiterjedő állapotként fogalmazza meg Buvári a lényeges biológiai (el)változásokat⁸, mely

⁶ A téranimációs Biblia, a biodinamikus úton termesztett gyümölcsök, továbbá a túlnépesedés, a különböző fajok kihalása, a Föld polaritás-változása, a génmódosítással, klónozással, mesterséges emberek és mesterséges intelligencia kialakulásával egyre többet foglalkozó emberiség, a társadalmi értelemben kettészakadó Európa képe, fejlődés és hanyatlás természetes jelenséggé mutatkozik meg a regényben.

⁷ Northrop Frye: *A kritika anatómiája*. Budapest, 1998, Helikon Kiadó. 73. o.

⁸ „A dolgok megfordulásának világjelensége” (Baudrillard 1997: 118) kezdődik vagy következik el, „mindabból, amit letűntnek hittünk a rendíthetetlen menetelésben az egyetemes haladás útján, semmi sem halott, minden újra felszínre tör, nem, mint archaikus vagy nosztalgikus emlék [...] hanem teljesen mai hévvel és virulenciával, módfelett tökéletesített és módfelett sebezhető rendszereink kellős közepén [...]. Ilyen a radikális másság végzete, és ezt a másságot nem lehet feloldani sem a kibékítésről szóló prédikációban, sem a különbözőségi apológiájában.” (Baudrillard 1997: 118).

az élet minden más területét érinti, noha a világ regionálisan (vagy pszichikailag) nem egyenletesen fejlődik vagy hanyatlik. A Föld (és az emberiség) egyensúlybomlása jelenik meg a műben.

Olga Tokarczuk az ősből, rituálisból a letisztult mindennapokig, rutinkig visz el. Az egészséges megjelenített világ és a sokoldalúan romló modulok⁹ Tokarczuknál a változás biztos folyamatának részei. Nyugodtan, észrevétlenül zajlik ez a változás, míg Buvári pánikrohamokkal, depresszióval, félelemmel¹⁰ és szorongással¹¹ ruhazza fel karaktereit. Az ő időbeliség-ábrázolása egyszerre a születésekor kilépés mozzanatát (Leboyer) és a világ időmérését, időérzékelését fogja össze. A tudomány jelenléte lebeg az események felett, regényét érzelmi hullámok hatják át. Tokarczuk vegyíti a mesterséges és valódi kettősét, mellyel a megkülönböztethetlenségnek ad hangot. A valódi, fiktív és mesterséges szinte abszolút módon mosódik egybe. A tudomány Tokarczuknál nem lebeg, hanem szervesen épül be a mindennapokba.

Mindkét műre érvényes, hogy „elmosódnak a stabilnak tűnő határok, homályossá válnak a világ működésének megszokott sémái, miközben nyomasztóan

⁹ Tokarczuknál is megjelenik többféle modul, melyek az ábrázolt tudományos fejlődés és gyakorlat (fiktív) eredményei: a klónozás (*Mindenszentek hegye*), a négy mesterséges nőalak (*A látogatás*), vagy a másodmag (*A látogatás*). A genetikai keveredések, módosulások (*Transfugium*, *Mindenszentek hegye*) például ezek a történetek, illetve megjelenik az úgynevezett pszichoszimmetria (*A látogatás*) is, melynek lényege, hogy nem szabad az úgynevezett „egó” szemébe hosszasan belenézni, mert az „egó” lefagy, akár egy gépezet vagy mechanikus tárgy. Hasonlóképpen érdekes megoldás Kazuo Ishiguro (2016, 2017, 2018) *Ne engedj el!* (Budapest: Európa Kiadó, Kada Júlia ford.) című regényében a mesterséges (leképezett) lányok és fiúk, fiatal felnőttek bemutatása, akik esetében felmerül a kérdés, hogy vajon érzelmek és gondolatok produkálására *alkalmasak-e*, illetve rendelkeznek-e lélekkel. A kérdést Ishiguro nyitva hagyja. Tokarczuk is olyan tökéletes másolatokat ábrázol, akikről nem lehet megállapítani, természetes vagy mesterséges entitások-e. Kettős minőségük összemosódik, meghatározhatatlanná, megkülönböztethetlenné válik. A genetikai-tudományos ág ehhez kapcsolódóan mindhárom szerzőnél (Buvári, Tokarczuk, Ishiguro) kétféle utat jelöl: anyától természetes módon megszületni, illetve (klónozással) mesterséges módon létrejönni.

¹⁰ A szorongás, félelem, véletlen és esetlegesség a katarzisban áll össze, „[...] a tárgy nélküli félelem, mint olyan elmeállapot, amely megelőzi a *valamitől* való félelmet, a mai felfogás szerint az Angst, avagy a szorongás [...]” (Frye 1998: 61). Ez összefügg azzal, hogy az olvasó maga hogyan éli meg a katarzist, megélheti-e például „az önmagában vett állapot tragédiája”-ként (Frye 1998: 61).

¹¹ „Valahol a falban zubog a víz.” (Buvári 2019: 19), majd az ajtócsapkodás (Buvári 2019: 97), a tapéta hangja (Buvári 2019: 80-81) olyan hangzások, hangok, neszezések, melyek előrevetítik a szokatlanságokat, a nem-természetest. Azt az érzést, hogy valami zavarja, nyugtalanítja az embert. Ezzel kapcsolatban említhető meg a pürrhónista gondolkodás, melyre jellemző, hogy a belső nyugalom és függetlenség a valóságról való helyes ítéletalkotással jár együtt. A jó és a rossz felismerése, és ezzel a kettő közti különbségtevéssé válik a mindenkori erkölcsi megítélés alapjává (Nyíri Tamás: *A filozófiai gondolkodás fejlődése*. Budapest, 2003, Szent István Társulat. 110–111. o.). „Csak az képes erre a belső nyugalomra és függetlenségre szert tenni, aki helyes ítéletet tud alkotni a valóságról. Aki boldog szeretne lenni, annak – tanítja Tümon – három kérdésre kell tudni válaszolni: »először, hogy milyenek a dolgok a valóságban; másodsor, miként kell hozzájuk viszonyulnunk; harmadszor, hogy mi következik ebből a magatartásból« (Nyíri idézi: Eusebios Praeparatio Evangelica, XIV 18,2. című szövegrészletét (Nyíri Tamás 2003: 110.). Nyíri folytatja a gondolatot: „A felismerés, hogy valami jó vagy rossz, szükségképpen nyugtalanságot okoz [...]” (Nyíri 2003: 110-111).

ismerős emberi helyzetek tűnnek fel előttünk [...]”¹². Buvári karaktere, Johann elmosza a határokat, azaz lezárja az eseményeket azzal, hogy „elkezdődhet a történet, vagy befejeződhet, vagy épp megsemmisülhet” (*Nekem te vagy*, 190). A mesterséges és valódi entitások számára a létezés (vagy kikapcsolás) mást és mást jelent (Tokarczuk: *A látogatás*), időtartamuk relatív. Időbeliségük, élethoszszuk kiszámíthatatlan, bizonytalan. A létezés és létrehozás kettőségében a mester mint személy kötődik a mesterség és a mesterségesség, a kreáció és a megtévesztés fogalmaihoz, valamint ehhez az időbeliséghez. A gépi test, illetve Monodikosz (*Emberi ünnepek rendje*) testének létezése, életben tartása a létrehozó, a mester képességeinek függvénye. Időképe egyik sajátosságaként Buvári felvázolja és egyfajta jóslatként tárja elénk a jelenben képződő jövőképet: „Már nem feltételezek semmit” (*Nekem te vagy*, 182), írja. Lemondása egzisztenciális szempontból meghatározhatatlan képet mutat.

A két szövegkompozícióban az egyik nagyobb egységet a családi és az európai társadalmak¹³ helyzetmegvilágítása hozza létre. Buvárinál a közvetlen emberi kapcsolatok viszontagságai ötvöződnek a világot érintő válsághelyzettel, az előrevetített és jelenleg is érezhető ellentmondásos alakulások sorával. Buvári kritikája társadalomkritika is egyben. Az elidegenítő vagy közelhozó természetű testvéri viszony, ennek relációi és a regény morális kérdéskörei is ebben a térben kapnak helyet. A társadalmi és genetikai értelemben sérült egyedek elpusztításának módja, gyakorlata (Taigetosz), annak kollektív elfogadása, valamint az élet szükségyszerűsége és az emberi tökéletesség problémájaként¹⁴ jelenik meg. A tökéletes emberi lény¹⁵ megalkotásának vagy megszületésének módja, lehetősége

¹² Forgách Kinga (2019): *Olga Tokarczuk megalkotta a filozofikus horrort*. Budapest: Könyves Magazin 2019. szeptember 22. https://konyvesmagazin.hu/nagy/olga_tokarczuk.html

¹³ Mindabban, amit Buvári Tamás és Olga Tokarczuk megjelenít, benne rejlik az emberiség egy bizonyos kontrollált irányának a nem-adekvát módja, melyet a biológiai és a tudati módosulások mentén lehet elérni és feltérképezni. (Vö. Baudrillard, Jean: „A felelősség, a kontroll, a cenzúra, ön-elrettenítés mindig gyorsabban növekszik, mint a rendelkezésünkre álló erők és fegyverek: ez a társadalmi rend titka [...] a szimuláció szimulákroma, információkon alapul, a modell a kibernetikus játék – totális működőképesség, hipperrealitás, a totális kontroll célja.” [‘Responsibility, control, censure, self-deterrence always grow more rapidly than the forces or the weapons at our disposal: this is the secret of the social order. [...] simulacra of simulation, founded on information, the model, the cybernetic game – total operationality, hyperreality, aim of total control.’] In: Baudrillard, Jean (1994): *The Precession of Simulacra*. In: Baudrillard, Jean (1981): *Simulacra and Simulation*. Sheila Faria Glaser ford. Michigan: Ann Arbor – The Michigan University Press, 39-121. <https://libgen.is/book/index.php?md5=DBF3E860993373223D72E98FADF0F2DC>

¹⁴ A születésszabályozás és a testvér-kapcsolat biológiai vonalán túllépve mutat rá Buvári, mi egy létrehozott ember, hogyan lehet különbséget tenni az ikrek között, hol kereshetők és mik adják meg a differenciákat. Tokarczuknál a különbség fogalma ebben a vonatkozásban nem definiálható, mert a leképezés, az előállítás minősége az eredetihez viszonyítva nem lesz megragadható.

¹⁵ Összefüggésben áll azzal a gondolattal, melyet Jacques Derrida fogalmaz meg a descartes-i *cogito ergo sum* kapcsán. Derrida az általános létezési mechanizmusok realizálását, rekognícióját rendeli hozzá: „Lélegzem [...] hiszek [...] érzek [...] ezért vagyok [...] »Gondolkozom« És »Gondolkozom« az a valami, amit az állatok kimondani nem képesek” (Derrida, Jacques 2002: *The Animal That Therefore I Am*, New York: Fordham University Press, 86).

a megfelelő technológia segítségével adódik, összefüggésben többek között a genetikai módosulásokkal (Tokarczuk *Transfugium*¹⁶ című novellájában) vagy közvetetten, Tokarczuk klónozás-elgondolásával (*Mindenszentek hegye*). Buvári Tamás a mémikus transzmissziót¹⁷ hangsúlyozza, azaz, hogy melyek a legfontosabb külső hatások, melyeket a két fiú átvesz, illetve (meg)örököl. Buvári az öröklés kettős jelentését tartja felszínen: az adott tulajdonságok és az elsajátítás kettősében, mi válik recesszív és mi domináns génné¹⁸. Két egyforma ember (klónok¹⁹ vagy ikertestvérek) a fizikum, mentalitás, és szokások tekintetében mennyire lehet más. „S igazán valensek-e azok a gének, amelyek [...] Simandl nagyapjuktól eredtek [...]?” (*Nekem te vagy*, 180).

„Az önös érdek, az önzés, amely, végül is, mintha ugyanúgy magára hagyná az egyént, mint tette ezt az ember társadalmi [...] felebaráti érzékenysége és a tudomány ilyen fokú fejlettsége előtt [...] Mintha valamiféle önpusztító örvény felé haladva, egyszerűen nem akarná megmenteni önmagát [...]” [*Nekem te vagy*, 167].

Utalás lehet ez az öngyilkosságra is, a betegségek tudatos elhanyagolására, kezeletlenségére, mely cselekmények érvényesít(het)ik és előtérbe helyez(het)ik a halált, a megszületés és meg-nem-születés problémáival párhuzamban. Ez tágabb értelemben az emberiség átvett és megörökölt aspektusaira is vonatkozhat, Buvári regényében az egypetéjű ikerpárnál a szinte azonos génállományuk ellenére a csak az egyikükönél kialakuló daganatos elváltozás²⁰ megjelenésére. A gének maguk változatlanok, ám működésük, és a működéssel együtt járó hatás változhat. Ez alátámasztja a Buvári által megfogalmazott, a két fiú közötti élet-

¹⁶ Vö.: Herbert George Wells (1896): *The Island of Doctor Moreau*. A regényből készült egyik filmben (John Frankenheimer rendezése, 1996) a történet alapvető interszjektív kapcsolatain túl, hasonlóan a Buvári által megjelenített Szemhez, Dr. Moreau is figyelemmel kíséri saját lényeiének mindennapjait, az (ál?)orvostudomány, az etológia és pszichológia mentén is. A megfigyelő és megfigyelt kapcsolata az izolált, szigeten kialakított lakószférára terjed ki. A szigetre később érkező Edward Douglas pedig szintén egyszerre válik megfigyelté és megfigyelővé, morális kritikát alkotva a látottakról, tapasztaltakról.

¹⁷ Dr. Falus András – Dr. Melicher Dóra – Dr. Purebl György (2015): „Új értelmezési keretet kaphat az is, hogyan adódhat át nemzedékről nemzedékre egyfajta sérülékenység vagy éppen reziliencia [...] a tanulással átadott tartalmak: családi vagy csoportos hiedelmek, sémák [...] mindaz, amit genetikában mémikus (nem biológiai, hanem kulturális úton, az emberi interakciókon keresztül történő) transzmisszióknak hívunk.” Dr. Falus – Dr. Melicher – Dr. Purebl György (2015): Mentális folyamatok epigenetikai szabályozása. In: *Orvostovábbképző Szemle*, (XXII). 1. 2015/Január, 35. https://psychiatry.pote.hu/tavoktatas/OP_012.pdf

¹⁸ Melicher Dóra: Ikerkutatások és epigenetika. In: *Magyar Tudomány* (180) 2019/8. https://mersz.hu/mod/object.php?objazonosito=matud_f28120_il

¹⁹ „A klónozás [során] az eredeti vész el [...]” (Baudrillard 1997: 103). Baudrillard hozzáteszi: „A klón nem is gyermek, nem is iker [...] hanem a képmás megtestesítése genetikai úton, vagyis mindenféle másság és mindenféle képzeletbeli megsemmisítése” (Baudrillard 1997: 111).

²⁰ Vö. Baudrillard 1994: 97.: „Nem az a kérdés többé, hogy ikrek vagyunk, mivel az Ikrek [az eredeti szövegben Gemini és Twins] bírnak egy különleges tulajdonsággal, a Kettő sajátos és szent varázsával, mely kettő együtt létezik, és soha nem volt egy. Mivel a klónozás őrzi az ugyanaz ismétlődését: I + I + I + I, a klón a kettősség megvalósulása [...]” [‘It is no longer even a question of being twins, since Gemini or Twins possess a specific property, a particular and sacred fascination of the Two, of what is two together, and never was one. Whereas cloning enshrines the reiteration of the same: 1 + 1 + 1 + 1, etc.’]

módbeli, életvitel-beli különbségeket is, ahogyan az ok-okozati viszonyok kifejtésével is megerősíti az író ezt a differenciát. Johann és Bohnsohn intra-pár és inter-pár is egyben, azaz az ikerpár-mivoltukon belüli és közötti összehasonlításban is megképződik a tudományos háttér, így a *Nekem te vagy* című regény egyik tengelyévé is válik.

A kódolás, a genetikai kódoltság (az információáramlás és a jelentés felértékelődése²¹) adott, funkcionális, de tényeken túlit is jelent, amelyet az esélyek és a szükségszerűség mozgat(hat). Buvári és Tokarczuk is kifejezi az ember által teremtett távolságokat és a távolságokban élést. A távolság (messzeség, distancia) és közelség kettőse az elidegenedést földrajzi, fizikai és pszichikai értelemben is meghatározza, többek között a szövegbeli jeleneten keresztül, amely a bolygó és fényviszonyai kapcsolatát taglalja (a bolygó önmagában nem világít, csak visszaveri a Nap fényét – azaz, ha nem verné vissza a rávetülő fényt, nem lenne látható). Ez összefüggésben áll Tokarczuk látható és nem-látható fogalmaival is. „De hát szembesülni a tényekkel mindig fájdalmasabb, mint a tények feltételezése komfortos messzeségből, még ha az elviselhetetlenül közelinek is hat.” (*Nekem te vagy*, 171²²). A haladás eszméjének elváltozására, eltávolodására és a haladás gyakorlatának határtalanságára utal a regényben megjelenő köd-szimbolika is. „Fel tudjuk ismerni a megfelelő távolságot?”²³ (*Nekem te vagy*, 155). Erre Tokarczuk is rávilágít: „Nem láthatok olyasvalamit, amiben nem vagyok jelen [...] az ember mindig csak önmagát látja.” (*Transfugium*). A távolság és az egység, a „minden egy” (*Nekem te vagy*, 91) értelmében Tokarczuk és Buvári egységes és elidegenedő világa a rejtélyes Egy felé tart, melynek egyik megtestesítője, jelképe maga Monodikosz²⁴ (*Emberi ünnepek rendje*) lesz. A nem látható (kontemplatív) a láthatóval (Szem) itt ellentétbe kerül. A mikroorganizmusok és a beteg sejtek elváltozása, a szervezet belső élete *nem látható* motívumok. Ugyanakkor:

„Az átváltozás soha nem mechanikus különbségeken alapult. A transzfugációval ugyanaz a helyzet: a hasonlóságot fogadja el. Evolúciós értelemben még min-

²¹ Baudrillard 1994: 161.

²² A hasonlóság kiemelése utalás az ikertestvéri viszonyra és az evolúciós alakulásokra egyaránt. A diszkordancia és konkordancia itt tulajdonképpen a diszharmónia és a harmónia fogalomkettősének felel meg. „Az üstökös [...] idővel négy részre esett szét, mely részek [...] azóta külön-külön, egymáshoz hasonló pályákon keringenek a Nap körül.” (Buvári, *Nekem te vagy*, 7).

²³ Vö. Baudrillard 1994: 125: „Az ember nem lát alternatív kozmoszt [...] az ember a kezdetektől fogva totális szimulációban van, eredet nélkül, immanensen, múlt nélkül, jövő nélkül, koordináták szét-tartásában [...] nem párhuzamos univerzumból van szó, kettős univerzumból [...] hiperreálisról van szó [...] mely valami egészen más” [‘One does not see an alternative cosmos [...] one is from the start in a total simulation, without origin, immanent, without a past, without a future, a diffusion of all coordinates (mental, temporal, spatial, signaletic) – it is not about a parallel universe, a double universe [...] hyperreal - it is a universe of simulation, which is something else altogether.’]

²⁴ Baudrillard megkülönbözteti a képrombolók és képimádók (bálványimádók) csoportját (iconoclasts, iconolaters), ahol a (valódi és a tükröződő vagy leképeződő) istenség és világ észlelése ütközik egymással. Vö. Baudrillard 1994: 4, 5.

dig mindannyian csimpánzok, sünök és vörösfenyők vagyunk [...] Egy a világ.” (*Transfugium*)

A haladás eszméjével kapcsolatban megjelenik a tudás akarása is. Az alma Buvári regényében egyszerre játékos és komoly motívum: jelzi, hol vannak a hatalom (politika és tudomány) és az etika határai. A tudás elsajátításának analógiája²⁵ jelenik meg a tudás fájának és gyümölcsének a jelképében, melylyel az emberiség tudáshoz és (önmaga) szégyenérzet(é)hez is eljut. Az alma elfogyasztása intellektuális hatalmat ad, mely által az ember tudásra tesz szert, képes mérlegelni morális kereteit, ezzel kölcsönhatásban létezni.²⁶ Mindkét irodalmi mű mondanivalója egybevág Jean Baudrillard gondolatával: „Semmi sem tűnik már el (még Isten sem) befejeződés vagy halál révén [...] nem is beszélhetünk már értékről.”²⁷ A megtorpanás és haladás kettőse, illetve a határok felismerése egy úton halad Buvárinál és Tokarczuknál. „A haladás eszméje eltűnt, a haladás azonban mégis folytatódik.”²⁸ (Baudrillard 1997: 11) A haladás eszméje nélküli haladás van jelen itt. A ember *übermensch* jellegében a tudás, a hatalom, az akarat és a teremtéssel, létrehozással kapcsolatos aktualitások összefüggésben állnak Tokarczuk Monodikosz²⁹ istenség megteremtésével (*Emberi ünnepek rendje*), az isteni és emberi kölcsönös leképeződés³⁰ Buvárinál pedig a következőképpen je-

²⁵ Az alma a tudás elsajátítását és ennek tiltását is jelképezi. Az alma a megközelíthetetlen szimbólumává is válik. „És csak most ébrednek, hogy almalevet kívánok, szívószállal” (Buvári, Nekem te vagy, 128). A modern társadalmakban és világban élő ember (el)fogyasztja, elsajátítja a tudást. Tüллépve az aktualitásokon folyamatosan új felfedezéseket keres, új dolgokat gondol ki, hoz létre, valósít meg. Derrida írja: „[...] Nehéz tartani magamban a csendes ellenállást az szemérmertlenség ellen [...] az állat sem látja vagy érzi magát meztelennek [...]” (Derrida, Jacques (2008): *The Animal That Therefore I Am*, New York: Fordham University Press, 4-5. <https://libgen.is/book/index.php?md5=2BBEF4400170673F5D75BA4B6E82627C>). Derrida a testi feltárulkozással, a természetességgel hozza kapcsolatba ember és állat közvetlen koegzisztenciáját (Vö. Derrida 2008: 15-16.). A *Transfugium* című novellában Renata transzformációja (és pszichikai metamorfózisa) megteremti számára a lehetőséget, hogy elsajátítsa és megtapasztalja azt, aminek az ember nincs birtokában az állati világ felől nézve, és aminek az állatok sincsenek birtokában az emberi világ szemszögéből. Renata és az emberek korrelációja, egymás észlelése, egymás vizuális felismerésének minősége megváltozik.

²⁶ „Francis Bacon a filozófiát természettudományos alapokra akarja helyezni, s az empirikus-induktív módszert vezeti be [...] A természettől kell tanulnunk, és nem abból, amit eddig a természetről mondtak [...]” (Nyíri 2003: 198)

²⁷ Baudrillard 1997: 10.

²⁸ Baudrillard 1997: 11.

²⁹ „»A halál vagy inkább az élet oldalán vagyok.«” [»I am on the side of death or rather on the other side of life.«] (Derrida 2008: 56). Ez Monodikosz figurájára (*Emberi ünnepek rendje*), a nem-eredetiségre is érvényes. Élet és halál, mesterségesség és eredetiség tekintetében kétféle testkép jelenik meg, velük együtt pedig az elme és lélek pillérei – a biológiai reprezentációval, a tulajdonságokkal, cselekményekkel összhangban, a másként és az ugyanúgy megjelenésével. (Vö. Ishiguro: *Ne engedj el!*).

³⁰ Derrida meglátásai alapján párhuzam vonható az állati (*Transfugium*) és a bálványimádó között (*Emberi ünnepek rendje*) („az ahumán isteni és állati kombinációja minden teo-zoomorfikus lehetőség alapján, amelyek helyesen alkotnak mítoszokat, vallásokat, bálványimádást, ezen felül még áldozati gyakorlatokat is a bálványimádással szakítani akaró egyistenhiteken belül.” [the ahuman combining god and animal according to all the theo-zoomorphic possibilities that properly constitute the myths, religions, idolatries, and even sacrificial practices within the monotheisms that claim to break with

lenik meg: „Saját képünkre megmintázni valakit. Vagy, ha nem is teljesen a saját képünkre, sebjaj, uralkodni vágyásunk kimeríthetetlen.” (*Nekem te vagy*, 124). Ebben a hatalom- és tudásvágyban benne van a genetikai leképezés és utódlás kérdése az anya alakjával, mint nővel, és mint reprodukcióra képes alannyal, *eszköz-zel* kapcsolatban. A természetes és a mesterséges úton előállított emberek, létezők feletti uralkodás, valamint a Tokarczuk által sugallt megkülönböztethetlenség kérdésköre is jelentőssé válik, amely az eredeti és a másolat, az igazi és hamis, a valódi és képzeletbeli, a természetes és mesterséges között mozgatja a határokat.

Buvári regénye további kettősséget mutat a tudományos, valamint a vallási szálak összefonódásában is. Többek között a Bibliát, Isten hollétét említi a szövegben, a transzcendenssel, angyalokkal kapcsolatos kérdések felvetésével, illetve Deimos alakja is megjelenik, aki megkezdi „ámokfutását a Föld felé [...]” (*Nekem te vagy*, 21). Buvári megformálja továbbá a Krisztus kigúnyolását is: „Az emberek azonban azt hitték, megbolondult, és kigúnyolták.” A cselekmény és a beszéd meg nem értése gúnyt eredményez a meg-nem-értő felek részéről, akár az alma és a tudás bírásának hiánya, a tudás tehát maga a felismerés ebben az összefüggésben. A *DO NOT TOUCH!* felirat (*Nekem te vagy*, 184.) ugyanígy kettős jelentéssel bír. Egyrészt a *Noli me tangere!* mondatára, jelenetére utal, mely az érinthetlenségre, a másiktól való távolodásra, elidegenedésre, a genetika szempontjából a természetes kiválasztódásra, valamint a betegségektől való félelemre, majd az ebből következő távolságtartásra utal. Buvári felveti: „megfordítható-e vagy lassítható-e a jelenség? És kell-e lassítani egyáltalán?” (*Nekem te vagy*, 157).

A halál és életben levés, életben tartás hite, mint vallási motívum Monodikosz mesterséges életben tartásán keresztül (*Emberi ünnepek rendje*), egyértelmű morális háttérrel együtt körvonalazódik: a halál spontán lezajlásának biztosítása és a végtisztesség megadása kiemelt szempont. A misztikum elvesztése, az eredetből való kilépés után megváltoznak az arányok, az ember immanens töltete csökken, és elindul a kiüresedés útján. Tokarczuk világa a műalkotás és a jelképeség értelmében is teremtett világ.³¹ Benne „az idő a lét megértésének kulcsproblémájává válik.”³² A *Bizarr történetekben* kevésbé van jelentősége a mérhető időnek (kivéve talán Monodikosz élettartamát, ám ebben az esetben csak hozzávetőleges időbeliség rendelhető a test várható vagy feltételezett élettartamához), viszont Buvárinál szinte kézzelfoghatóak a percek, hetek, hónapok, évek; a kronológiai időszámítás a lét megértésével versenyez, az élet értelmének kutatása a világban

idolatry.] (Derrida 2008: 131). Tokarczuk világában (*Transfugium, Emberi ünnepek rendje*) a(z élő)halotti, üres emberi létező összekapcsolható az ösztönszerűvel, a tudatnélkülivel. Tokarczuk kétféleképpen ábrázolja a *nullafok* megközelítését. A farkassá változás és a mesterségesen életben tartott test két pontja felől teszi ezt, mely másként, de ugyanolyan minőségben érvényesül. Az emberitől és a nullafoktól (nullaponttól) mindkettő eltávolodik, hasonlóképpen Buvári metaforikus távolságához.

³¹ Vas Viktória: Hermetikus-mitologikus szimbolika Olga Tokarczuk *Őskor és más idők* című regényében. In: *Nagyvilág* (5), 2012, 402.

³² Vas 2012: 403.

zajló idővel párhuzamos. Hasonlóképpen gondolkodik, ahogyan Tokarczuk: „So-
sem ismétlődöm meg én sem.”³³ Az „Idő és tér fogalma különös sűrítettségben
íródik egymásra, mint a világ megismerési és értelmezési modellje.”³⁴ Ráillik
mindez a két vizsgált regény tér- és idő-viszonyrendszerére. A Tokarczuk novel-
láskötetében megjelenő korlátok és egységesség, a társadalom újjászervezett ko-
herenciája addig a határvonalig minősül egészségesnek, valamint addig a pontig
különböződik el a normáknak megfelelően a jó és a rossz, amíg ezt a határt át
nem lépik, meg nem sértik. Az átvitt értelemben is vett határátlépés Monodikosz
elrablásával is megtörténik. Az elrablás maga etikátlannak tűnik, de valójában
fontos morális eljárást alkalmaznak ennek a lépésnek a megtételével; hagyják
Monodikoszt meghalni majd tisztességgel eltemetik. Az átlépés, a határ(vonal), a
kint és a bent elválasztásának jelképe a ház³⁵ vagy a kapu is (Buvári regényében a
nyolcszögletű lakás, a müncheni otthon, a szálloda, Tokarczuk novellisztikájában
Ilón feltám³⁶otthona, vagy a kolostor). Tokarczuk megfogalmazza a térben való
átlépés lehetőségét: „A kapu az a pont, ahol a profánból átlépünk a szentség te-
rébe, tehát két világ közötti átjárót jelent.”³⁷ Gérard Genette időelgondolása és a
fikcionális elbeszélés kategóriája hasonló szempontokat ad a szövegképzéshez, a
felvetett történelmi elbeszélés alakzataihoz, a cselekményhez, az időbeliséghez,
a retorikához.³⁸

„A fikcionális elbeszélés különböző módon viselkedik a történettel szemben,
amelyet »elbeszél«, s mindezt csupán azért, mert e történet az egyik esetben »va-
lódi« (annak vélt), a másikban fiktív, tehát az találta ki, aki a jelenben elmeséli.”³⁹

A kortárs társadalomkritika mentén azonban nem a tényeket, hanem az általá-
nos tendenciákat, a világ romlását, a viselkedéstípusokat és egyéniségeket vizsgál-
ja Buvári és Tokarczuk. „A regényíró úgy tesz [...] mintha igaz történetet mesélne
el.”⁴⁰ A sötétség, mely Monodikosz eltűnésével keletkezik és kezdődik, jelenetheti

³³ Vas 2012: 404. Vas idézi: Tokarczuk 2011: 193-194.

³⁴ Vas 2012: 406.

³⁵ A ház, a város, átvitt értelemben az ember köré emelt burok, héj, második bőr, mesterséges védelem, a kívül és a belül kölcsönhatása. A territórium fogalma is átalakul, a birtoklás, a tulajdonlás, az uralt Másik, vagy a kreatúra (mint Másik) szimbólumaként alakul újjá. Vö. Baudrillard, Jean: „a funkciók szétesésének, a funkciók meghatározatlanságának és magának a város felbomlásának a modelljével ez a modell maga a városon kívülre kerül, és amely hiperreális modellként, egy metropolisz területének magjaként tételeződik, szintetizálódik, és semmi köze nincs többé magához a városhoz” [‘a model of the disintegration of functions, of the indeterminacy of functions, and of the disintegration of the city itself, which is transplanted outside the city and treated as a hyperreal model, as the nucleus of a metropolitan area based on synthesis that no longer has anything to do with a city.’] In: Baudrillard 1994: 208.

³⁶ Olga Tokarczuk az *Emberi ünnepek rendje* című novellájában szereplő Ilón foglalkozása *feltám*, ami Monodikosz életben tartásának, feltámasztásának és gondozásának a feladatkörét takarja.

³⁷ Vas 2012: 409.

³⁸ Genette, Gérard: *Fikcionális elbeszélés, faktuális elbeszélés*. Budapest, 2019, Helikon folyóirat. 462.

³⁹ Genette 2019: 463.

⁴⁰ Genette 2019: 463.

a szellemi élet valódi kezdetét, valamint az eddigi látszatlétezés és látszatimádat, a kollektív, társadalmilag elfogadott, de individuálisan determinált cselekményrendszernek pedig a végét, a test rituális (ősi beavatási rítusoknak megfelelő) életben tartásával, halálával és feltámasztásával együtt. Mindkét mű életcentrikus, és bennük a test (az istenség) meglátása, látása, láttatása központi feladat és élmény lesz, melyhez Tokarczuk a rendet és az ünnep áhítatát kapcsolja; a halál nem egy lezárt véget jelent: „Számos hagyományban él a remény az eredeti öröklétre való feltámasztásra.”⁴¹ Az élet és a halál átjárható kettős-dimenzióként felfogható teret jelent, ahol az Epifánia (eredet), az Úr megjelenésének ünnepe, az Istenség megtestesülése (*Emberi ünnepek rendje*) fontos tényezővé válik, és amely az epiphaneia, azaz megjelenés görög eredetével analóg, valamint társítható a Vízkereszt és az Úr megjelenéséhez is. „Csak, ami megfoghatatlan és változó, az az igazán hasonlatos Istenhez.”⁴² Monodikosz, mivel megfogható és nem változó, nem tekinthető mégsem istenségnek, vagy Istennek. „A transzmutáció lépcsői a lélek fejlődését jelképezik. Fontosabb maga az út, mint a révbe jutás. Az átalakulás a lényeges [...] utazás az úton levés örömeért.”⁴³ Igaz ez a *Transfugium* és *A szív* című novellákra⁴⁴, de Buvárinál az utazás lépcsőire, a helyszínekre is, melyek mind különböző személyes alakulásokat eredményeznek. Monodikosz olyan idol, amely „meghal a világnak”⁴⁵, „változatlan és halhatatlan”⁴⁶, kisebb megszakításokkal mesterségesen küldik a halálba, hogy később feltámasszák, visszahozzák az életbe. Az „eszményítő masque igekszik egyéníteni a közösséget úgy, hogy rámutat annak középponti alakjára.”⁴⁷

Buvári és Tokarczuk műveiben (típusműveiben) a beágyazott, imaginatív elemek vannak jelen, melyek egy *lehetséges* jövőképet tételeznek. Ezt tekinthetjük a szövegekben megjelenő prospektív vonalnak. A retrospektív vonal pedig abban a módban fedezhető fel, hogy hogyan tekint az ember ezekre a kérdésekre ma, és hogyan évtizedek múlva, amikor a lehetséges és a fikció aktualitássá fejlődik (minősül), amikor hanyatló, destruktív folyamat alakul, egy vele párhuzamosan

⁴¹ Eliade, Mircea: *Okkultizmus, boszorkányság és kulturális divatok*. Budapest, 2005, Osiris Kiadó. 57.

⁴² Vas 2012: 410.

⁴³ Vas 2012: 414.

⁴⁴ A szabadság gyakorlata („practices of freedom”) értelmében Renata felszabadítja magát, megszabadul az emberi kötöttségektől, társadalmi normáktól. Vö.: „A felszabadító gyakorlatok választ adnak [...] az állandó ultimátumra, melyet azért kaptunk, hogy tiszta tárgyakká alkossuk magunkat, de nem adnak választ általában a másik kérdésre, hogy alanyokká váljunk, hogy felszabadítsuk magunkat, kifejezzük magunkat bármi áron [...] létrehozunk, döntünk, beszélünk, részt vegyünk, játsszuk a játékot [...]” [‘The liberating practices respond to [...] the constant ultimatum we are given to constitute ourselves as pure objects, but they do not respond at all to the other demand, that of constituting ourselves as subjects, of liberating ourselves, expressing ourselves at whatever cost, of voting, producing, deciding, speaking, participating, playing the game’]. In: Baudrillard 1994:

⁴⁵ Eliade 2005: 45.

⁴⁶ Eliade 2005: 45.

⁴⁷ Frye 1998: 251.

létrejövő progresszív és pozitív irányba tartó folyamattal együtt⁴⁸. Ez szorosan összefügg a morális és műfaji határokkal. A közelhozás⁴⁹ rávilágít arra, amiben már benne élünk, aminek van már realitásalapja, a távoli science fiction-ök vagy fantasy-k világa ellenében, az elgondolhatóság keretein belül. A műfajhatárok elmosódásának lényege magán a szövegfolyamon és az értelmezésen van. Northrop Frye maga is felveti a „retorikai kritika” kapcsán, hogy vannak-e egyáltalán műfajok az irodalomban. Analógia azonban számtalan van, írja Frye, függetlenül a hatásoktól és a forrásoktól.⁵⁰ Analógia lehet másik szöveg (intertextualitás), társadalmi vagy világ-, állam-, kultúra-, vagy szokáspárhuzam is a retorikai, logikai viszony fenntartása mellett.

„élete, valósága, élménye, természete, képzeleti igazsága, társadalmi feltételrendszere, amit *tartalmának* akarunk felfogni, de maga az irodalom nem ezekből az elemekből áll [...] regényt csak más regényekből lehet létrehozni. Az irodalom magát alakítja, és nem kívülről formálják.”⁵¹

Olga Tokarczuk és Buvári Tamás szövegében tehát a genetika, a tudás, a lelki egyensúly, vagy a rituális szokások mind olyan elemek, melyek az irodalom műfaji és tartalmi innovációja, valamint a technológiai innovációk köré épülnek fel, a harmonikus és nem-harmonikus élet (konkordancia és diszkordancia) párhuzamában. A(z iker)testvérkapcsolaton túl az emberiség dekonstruktív vagy konstruktív jellege alapvetően (saját) tudomány(á)hoz, tudás(á)hoz rendelt, de nem lehet abszolút megismerésre szert tenni. A haladás lehetővé teszi, hogy az ember felhalmozza és pragmatikusan alkalmazza a tudományt és a tudást. A tudomány mellett a szociális kondíciók a belső nyugalmat⁵² is igénylik, az ember intellektusa, intelligibilis oldala mellett az érzelmi, lelki, spirituális és pszichikai oldalt sem hanyagolhatja el, hangsúlyozza Buvári. A jó és a rossz felismerése, megkülönböztetése emberi cselekedet, melynek morális háttere az ember sajátja marad. Az etikai vonal dekonstrukciója lelki romlást is generál, pesszimizmus vagy lemon-

⁴⁸ Vö. Trexler, Adam – Johns-Putra, Adeline (2011): Climate change in literature and literary criticism. *Wiley Interdisciplinary Reviews*, 2. kötet. (2011/március-április). In, Intranät – Humanistiska och Teologiska Fakulteterna – Lunds Universitet.

https://www.academia.edu/3188021/Climate_Change_in_Literature_and_Literary_Criticism

⁴⁹ A történeti összefüggések alapján a szöveg megkomponálása lehet egy álom és egy párhuzamos dimenzió kettős eseményegysége, a valóság nem teljesen ugyanolyan leképezése, mely adódhat az emlékezet töredékességéből is. Kérdés, hogy a fikció és valóság ezen a ponton elválasztható-e egymástól. Ez a probléma a félelmek (szorongás) és veszélyek érzete mentén jelen és a (közel)jövő határpontjainak egymáshoz közelítéséből, kapcsolatából ered.

⁵⁰ Frye 1998: 84.

⁵¹ Frye 1998: 85.

⁵² Dr. Falus András – Dr. Melicher Dóra – Dr. Purebl György: „Az idegrendszer kialakulása [...] bonyolult interakció a külvilággal, amelyben a környezeti hatásokat a fejlődést befolyásoló hormonok és neuromodulátorok közvetítik.” (Falus – Melicher – Purebl 2015: 36). A Buvári által hangsúlyozott nyugalom gyógyászati szempontból is alapvető. A nyugalom eléréséhez pedig az ember olykor drogokat is használ: „az epigenetikai folyamatokban részt vevő enzimek befolyásolása számos kaszkádszerű hatást is elindíthat [...]” (Falus – Melicher – Purebl, „Mentális folyamatok epigenetikai szabályozása”, 36)

dás által. Az interszubjektivitás gyengülése és az elidegenedés a technicizmus és szcientizmus előretörésével egyenes arányban figyelhető meg. A szabad(on) cselekvést és létezést az egyéni és társadalmi, közösségi szint egyaránt meghatározza.

A mindkét műben megfigyelhető változás és állandóság egyensúlyt hoz, a külső és a belső, a világi és a lelki között azonban fordított arányosság keletkezik. Tokarczuk az idővel, rítussal a halál ellenében *alkalmazott* életet hangsúlyozza (*Emberi ünnepek rendje*). Buvári a rituális eljárások jelenségét a (gyermek)születéssel köti össze. A reprodukció, a biológiai képességek mind az utódlás folyamatoságára, rituális életképzésre fókuszálnak, az élet örökké tartó körforgására utalva, a felmutatás, megmutatás gesztusával, amely a gyermek és istenség (alanyainak) felmutatása és megmutatása lesz. Mindkét szerző esetében a manifesztív, demonstratív jelleg gondosan szerkesztett szépirodalmon keresztül képződik, informatív módon, időbeliséget és valós történelmet is a szövegbe építve. A figyelemfelhívó közlés, mely a befogadás felé egyfajta kinyilatkoztatássá is válik, a mai korban aktuális jelenségeket deklarálja, és mutatja fel azt is, mivel áll szemben a világ, és ebben az egyéneknek, társadalmaknak mi a teendője, iránya, hogyan gondolkodjon az aktuális jelenségekről (tovább).

Bibliográfia

Baudrillard, Jean: *A Rossz transzparenciája*. Ford. Klimó Ágnes. Budapest, 1997, Balassi.

Baudrillard, Jean: *Simulacra and Simulation*. Ford. Sheila Faria Glaser. Michigan, 1994, Ann Arbor – The University of Michigan Press. <https://libgen.is/book/index.php?md5=DBF3E860993373223D72E98FADF0F2DC>

Buvári Tamás: *Nekem te vagy*. Veszprém, 2019, Babel Press.

Derrida, Jacques: *The Animal That Therefore I Am*. Szerkesztette Marie-Louise Mallet. Fordította David Wills. New York, 2008, Fordham University Press. <https://libgen.is/book/index.php?md5=2BBEF4400170673F5D75BA4B6E82627C>

Eliade, Mircea: *Okkultizmus, boszorkányság és más divatok*. Ford. Benedek Mihály. Budapest, 2005, Osiris.

Dr. Falus András, Dr. Melicher Dóra, Dr. Purebl György: „Mentális folyamatok epigenetikai szabályozása.” *Orvostovábbképző Szemle* 22/1 (2015): 32–37. http://psychiatry.aok.pte.hu/tavoktatas/OP_012.pdf

Forgách Kinga: „Olga Tokarczuk megalkotta a filozofikus horrort”. *Könyves Magazin*, 2019. szeptember 22. https://konyvesmagazin.hu/kritika/olga_tokarczuk.html

Frye, Northrop: *A kritika anatómiája*. Ford. Szili József. Budapest, 1998, Helikon Kiadó.

Genette, Gérard: „Fikcionalis elbeszélés, faktuális elbeszélés”. *Helikon* (2019/4): 462–80.

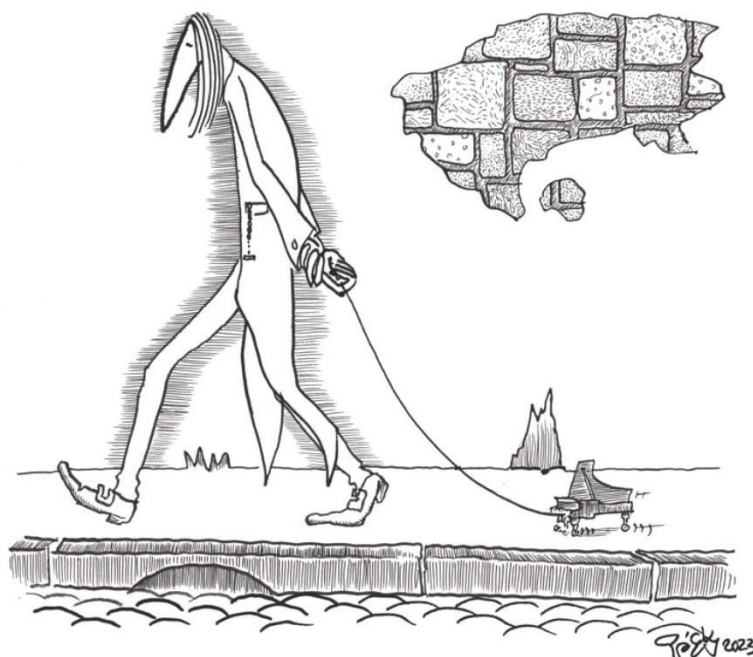
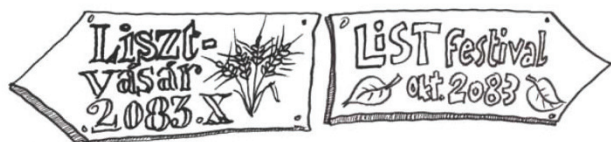
Dr. Melicher Dóra: „Ikerkutatások és epigenetika” *Magyar Tudomány* 180.8 (2019): 1135-46. Magyar Tudományos Akadémia – Magyar Tudomány (2019/8) https://mersz.hu/hivatkozas/matud_f28120#matud_f28120

Nyíri Tamás: *A filozófiai gondolkodás fejlődése*. Budapest, 2003, Szent István Társulat.

Tokarczuk, Olga: *Bizarr történetek*. Ford. Petneki Noémi. Budapest, 2019, Vince Kiadó.

Trexler, Adam, Adeline Johns-Putra: Climate Change in Literature and Literary Criticism”. *Wiley Interdisciplinary Reviews Climate Change*, (March/April 2011), Volume 2: 185–200.

Vas Viktória: Hermetikus-mitologikus szimbolika. Olga Tokarczuk Őskor és más idők című regényében. *Nagyvilág* (2012/5), 402–417.

Práczy István: Liszt Ferenc emlékére – Lisztománia-sorozat (2023)

Visszatérés elfeledett ártatlanságunkhoz

Hajnal Éva az a nap című verseskötetéről

Hajnal Éva, a Litera-Túra Művészeti Magazin tulajdonos-főszerkesztője, a pécsi irodalmi élet egyik fő zászlóvivője, a fáradhatatlan tehetséggondozó idén ősszel új verseskötettel jelentkezett.

„mintha / szakadt koszos zoknit babráló / mormoló kislány volna az a szerda / amikor megloptál” – így szól a címadó vers beszélője. Komoly jelentősége van, hogy ez a vers hordozza a címet, hiszen a sebezhető, tiszta, naiv kislány finom hangja bejárja az egész könyvet. Hajnal Éva ötödik verseskötete az az a nap egyfajta allegorikus visszatérés régi, elfeledett ártatlanságunkhoz. Pilinszkyvel ellentétben „Az a nap, az az óra, mezítelenségünk fölmagasztalása lesz”.

Hajnal Évánál nem a végítélet jön el önmagunk teljes felvállalásának pillanatában. Inkább kései megtisztulás ez: végre sok mindenre rádöbbenés, hogy aztán eljöhessen a másodvirágzás és feloldozódás kora. A tisztaság erős igényét már a kötet borítója, illetve ciklusonként megjelenő illusztrációi is hordozzák (hófehér rózsát tartó női kéz, nőalakok virággal, hófehér ruhában), a képek Kiss Andrea, vizuális művész munkái, szép és igényes támaszai a szövegeknek.

A könyv szerkezetileg a klasszikus irányt követve ciklusokba rendeződik. Ez is rímeli a Hajnal Évától megszokott rendezettség és tisztaság szerzői magatartására.

Az első ciklus az *Itt vagy, Uram?* címet kapta. A versek szinte mindegyikében megjelennek az angyalok. Anélkül hordoznak pátoszt, éteri hangulatot, hogy az összhatás giccses volna. Talán azért, mert egészen hétköznapi cselekvéseket végeznek: maradékot vacsoráznak, elmosogatnak, bepakolnak egy utolsó adag mosást, kitakarítják a mellékhelyiségeket, felsöpörnek, felmosnak, sohasem alszanak, rólunk beszélgetnek, mentateát isznak, vicces sorozatokat néznek. Profán tevékenységük egyfajta antropomorf gesztus, így visznek varázserőt a mindennapokba, amire, valljuk be, nagy szükség van, amikor egyszerre annyi teher nyomja a vállunkat. Mindemellett sajátosan női minőségű, női finomságú, visszafogott és gondoskodó lények; nem söröznek a tévé előtt, nem káromkodnak és cigarettáznak, szennyesüket sem szórják szét a szobában. Hajnal Éva istenábrázolása viszont egyértelműen férfias „ősz hajú, szakállas férfi, aki mindent tud rólam”, mondja gyermeki hittel, tiszta naívsággal, szívében folyamatos várakozással a kegyelemre.

A második ciklus, a *Hogy lehetnék meg nélküled?*, a gyászmunkáról szól. Továbbra is a korán meglopott kislány szemszögéből látjuk élettörténetének traumáit; „gondolataimmal elüldögél az idő / e gyerekkoromból ittfelejtett padon / s te közben észrevétlen / tenyerembe rakosgatod / hosszú haldoklásod védtelen virágait”. A családtagok elvesztésének feldolgozása vállalt sorsfeladat, vállalt költői feladat: „engedném, hogy kiszakadjon belőlem a hiány”, „titkos bánat volt / saját”. A gyász, miközben saját élmény, egyetemes élmény is, hiszen mindenkivel megtörténik, sorsközösségünk alapfogalma. Kikerülhetetlen megemlíteni a versek virtuóz zeneiségét, egyáltalán a zenei utalások tömkelegét, a sorok dallamosságát, az alliterációk és rímek megmunkáltságát, amelyek tovább emelik, erősítik a szövegeket és légiességet visznek még a veszteségről szóló versekbe is.

A harmadik ciklus a *Ketten állunk a fülkefényben*, a kötet közepén tulajdonképpen a költői mesterség szakmai ékköve. Minden verse parafrázisként funkcionál a magyar költészet nagyjainak és kedvelt kortárs szerzőinknek ajánlva (a teljesség igénye nélkül Petőfi, Ady, József Attila, Weöres Sándor, Pilinszky, Nagy László, Petri, Parti Nagy, a mesterének tekintett Petőcz András és sokan mások is felsorakoznak még). A szerző magabiztosan, technikai tudással felvértezve, kecses könnyedséggel változtatja a versformákat, stílusokat. A klasszikus versek szókészletét gyakran vegyíti a mai szleng kifejezéseivel ezzel is új, érdekes átértelmezést, más milliót teremt szövegeinek. „Nyikkan a cringe-szerű, feleselget a kéglimagánnyal, / s cammog már, viszi hírét, gengel a lellei bárban. / Vágod? Messzire, félre a csíra beszéddel, flow-ra! / Lám, de beéget kocsmaszobában egy crush kicsi bálvány...”

A negyedik ciklus az *Ahol így szeretnek*, igazi romantikus zárása a kötetnek. Szerelmes verseket tartalmaz. Van itt beteljesülni látszó „emberi” szerelem és megjelenik a tökéletes, szakrális, földön túli szerelem eszményképe is. „Mindenem, / képmásod tökéletes, / semmi sem hasonlítható hozzád. / Vonásaid ékkövek. / Tested, szavamra nyíló alabástrom szelence.” A szerelemre, szeretésre való várakozás, a készülődés a kedves érkezésére, a hit a csoda megtestesülésében szintén egyetemes alapélményünk és Hajnal Éva verseiben ennek megélésében is van egyfajta ártatlan, tiszta, gyermeki öröm és mélység, egy mindig új reménykedéssel teli nyitottság, megingathatatlanul erős hit. Manapság sok esetben kínosnak és manírosnak tartják a vállaltan romantikus verseket, pedig Hajnal Éva fülbemászó dallamaival és pompás szóvirágaival megszórva igenis van bennük eredetiség és új árnyalatok, amelyek kellemes élménnyé teszik az olvasást. „nesztelen foszló fellegek / táncolnak gyöngyök útjain / beszéded fényes víztükör / csordultig telnek kútjaim” (nyolc)

Amikor ezeket a sorokat írom, advent van, közeleg a karácsony, a fény ünnepe: „hát én nehezen tudom elképzelni / hogy egy könyvből fény jön” – elmélkedik a kislány *a fény* című versben, pedig, aki elolvassa ezt a könyvet, anélkül melengeti meg a békés, belső fény, hogy gyertyát gyújtana.

Szolláth Mihály: Tűznehéz

(*Fekete Sas Kiadó, 2024*)

Már a borító is szellemes. A szerző neve kínálja a játékoságot, persze némi változtatással. Széttörve kissé, de *szól* és *lát* is a költő...

Kötete késeinek is mondható, hiszen valljuk be, nem fiataleberről van szó. Persze tulajdonképpen mellékes, hogy valaki túl korán vagy túl későn jelentkezik első kötetével. Szolláth Mihály régóta ír verset, s úgy tűnik, most jött el igazán az ideje. Azt is mondhatjuk, hogy jókor. Éretten, élettapasztalattal, a mesterség birtokában. Ahogy a mesterének tekinthető Petőcz András írja: „...költészete a későn induló alkotók minden jellemzőjét megmutatja, ami ebben az esetben azt jelenti, hogy az első kötet nem tipikusan ‚első‘, hanem nagyon érett, nagyon tudatos alkotó kiváló munkája...” (Petőczön kívül egyébként még Hajnal Éva és Tomaji Attila is írt előszót a kötethez.)

Formai gazdagság, szókimondás, szabadság. Ezen értékek jellemzik az anyagot. Mindemögött műveltség és világirodalmi tájékozottság húzódik meg, s ez utóbbi a költőre gyakorolt hatásokat is jelzi. Így hát nem véletlen, hogy a kötetnyitó szonett, a *Muszájban éltem* alcíme: *Hommage à Oscar Wilde*. Frappáns nyitány, egy kisebbfajta sorsösszegzéssel, önbizalommal, lendülettel, tenniakarással. A „most magamnak fúrok gémeskutat” tisztánlátásával. S aztán rögtön ott egy műfaji meglepetés: a haibunok ciklusa. A haikun kívül ezt az ősi japán formát is műveli költőnk. Itt a prózai rész után egy haiku zárja le a szöveget. Persze a prózában is van líraiság, mintegy előkészítendő a befejezést. A *Párnákban* például az „őszi avar színeit” láthatjuk, majd a haiku: „rigó nem dalol / karjával nem öl meg / hideg lesz mindig”. Logikusan, egymást erősítő részletek. De foglalkoztatja az ugyancsak ősi időprobléma is, sajátos bölcselkedéssel. Vagy éppen a sorsösszegzés, hasonló hitelességgel.

Másképpen meglepőek a *Tarot lapok* cím alá besorolt művek. Jóslások lennének? Bár a *Leszek sas* inkább már-már archaikus ízeivel emelkedik ki az átlagból: „földedre léptem / sólyommal mögöttem...”, vagy „...színek és árnyak / élé-
bem állnak...” Másutt megéneklei a múlt emlékeit, stílusa mives és érzékletes. A sokszínűség jeleként a viharos életű, sokat vitatott zseni Oscar Wilde is újra előkerül az Ő volt itt soraiban. Izgalmas ebben az, hogy miként vonzódik az extremitáshoz, a különlegességhez. Hasonló erővel küzd a visszatartó erővel,

a létezés veszélyeztető értéktelenséggel. (*Az ördög túlélői*) S ha kell, hitetlenül is küzd a hitért...

Egyszerre közösségi és magányos költői alkat a *Tűznehéz* szerzője. S ha már ismét előkerült a különös cím, jegyezzük meg, amit az egyik előszó írója, Hajnal Éva tesz közzé: „...Az újszülöttek lucskos és a haldoklók tűznehéz ingét viseltem – mondja Pilinszky, *Most* című versében...” Összetett, rejtett tartalmú szó. Tulajdonképpen a sorsot írja le. Szolláth issza kedvenc elődeinek szavait, hatnak is rá, s mindezekből merítkezve írja saját műveit. Sokféle hangon és formában. Közben kutatja a lét alapkérdéseit, és megesik, hogy az esendő ember kérdéseit teszi fel. Megérintik az új háború borzalmait a *Bahmut és Bucsa* ezt igazolja: „...ötéves kislány szemüregből vér hull / piros pipacsok // már nem sikolt a kislány arcán a vér / pernyére szárad // már nem kel a nap a pipacsok felett / feketére szárad”. Különböző síkok találhatnak itt egymásra, hiszen a pipacs az emlékezés napjának a jelképe az első világháború óta, a címbe emelet két ukrán település pedig napjaink barbarizmusának valóságos színhelye.

Az emlékezés részei azok a szövegek, amelyekben az apa alakja jelenik meg (*Régi kép, Apám*). Összeállnak az emlékképek, a gondolatfutam megkapó, érzelmekben gazdag. És szól az anyáról is (*Világítótorony*), s itt meg a múlt elvarratlan szálaival néz szembe. Szembenéz a világ, korunk gondjaival is, elővetíti a veszélyeket (*Alzheimer*). A nyomasztó dolgokat aztán nyelvi játékkal oldja fel. Mint ahogy a feloldást szolgálja az Énekek éneke parafrázisa is, igazi nyelvi remekléssel. Magáévá tudja tenni a szent szöveget, azonosulván annak hőisével. Sokféle hangpróbájának egyik bizonyítékával találkozunk ebben az esetben, és formai remeklése is emlékezetes.

Közben izgalmasak ajánlásai is, ezek közé sorolható a Petőcz Andrásnak ajánlott *A folyó felett*, idézvén a költő válogatott verseinek kötetét. Fontos benne az ég és a lég motívuma, hogy aztán így teljesebben ki a szöveg: „...a folyó felett a híd / onnan nézem én // hullámot vet vörösen / örvénylik az ég // a folyó felett az ég / angyallal tele”. Ettől eltérően találunk másutt naturalisztikus elemeket is, pl. a Gregory Corso-nak tisztelgő *Házasságban*, a megidézett költő modorához igazodva. S aztán elérkezünk a kötetet lezáró vershez, a *Volt egy kerthez*. Elégikus hangú, szép befejezés. Középpontban a kert szimbolikájával, némi nosztalgiával, az emlékezés fölemelő pillanataival. A keserűség édes-bús ízeivel. Hiszen: „...s a házból mindenki / felzuhant az Égbe / csak én élek még itt lenn / fuldokolva a vízben / a kútmélyi víztükörben”.

Már-már mitikus létértelmezés, ami végigfut ezen az értékes kötetben.

A nápolyi éjjeleken

I.

Sárgába merül a kába sötétség.
Csöpögnek fejedre a kilógatott fehéreneműk könnyei.
Nincs hová menned, mégis mész
az utcák kövein.

Tolongsz az izzadt tömegben.
Sodor magával sok elbűvölő és visszataszító alak.
Idegenek közt vagy idegen.
Szótlanul haladsz.

Elsuhannak melletted a robogók.
Több száz zászlóról figyelni lépteid Maradona.
A sötétben vígan rád mosolyog
egy fitt madonna.

Eltűnik, tán nem is létezett.
Most egy ráncos, vén banya bámul helyette.
Mint aki bolond, énekel,
egy lépésnyire melletted.

II.

Visonganak, nevetgélnek,
sikoltoznak, cseverésznek.
Egymást kiabálják túl a sötétbőrű portékások,
a részeg középiskolások,
az áhítatos futballdrukkerek,
az akaratos kisgyermekek,
a motorok mély bűgása,
evőeszközök csattogása,
utcai zenészek dobolása,
gitárpengetés ritmusára.
ADHD, káoszkoncert.
Ezernyi hang más hangnemben,

ki-ki saját dallamára
vág másoknak a szavába,
s a gondolatok elvesznek a hangzavarban.

III.

Elrévedtél, húgyba léptél,
érezed bűzét orrodban.

Vegyül mellé sült szalonna, rohadt gyümölcs meg fűszag,
izzadt hónalj és mosószer, cigifüst, kis égett pizza.

Alkohol és csokoládé, málnás vape meg öreg szemét,
a benzingőzzel keveredik a virágosbolt, s az ürülék.
Ott csüng még az az édes, sós, keserű íz a nyelveden,
ott függ az a boldog, szomorú érzés a szívedben.

IV.

A nagyváros feketeségét megtöri
az utcalámpák sárgája, s a kisboltok neon fénye.
A romos falakon anarchista graffiti
és Jézus arcképe.

Egysávos úton kétirányú utca.
A zsidongó tömeg a Vezúvval mit sem törődik.
Elég, ha az embernek annyira futja,
hogy az éjszakát túléli.

Szemhéjad ragad, lassan elfáradsz.
Míg körülötted tombolnak, te indulsz a metróra,
s a keletkezett ürességben eláraszt
a minden és a semmi bújja.

Pár megálló, leszállsz a Materdei-n.
Félsz, emlékeid elhalványulnak, s elfelejted,
hogy milyen volt itt sétálni
a nápolyi éjjeleken.

(A 2024-es Pegazus alkotói pályázat líra kategóriájának 1. helyezettje)

A gyönyör nyomában

Villamoson ülve,
az utcán sétálva,
benn egy kávézóban,
vagy ablakból bámézkodva
minden éber tekintetem,
mint sötétben a kapcsolót,
keresi a gyönyört.

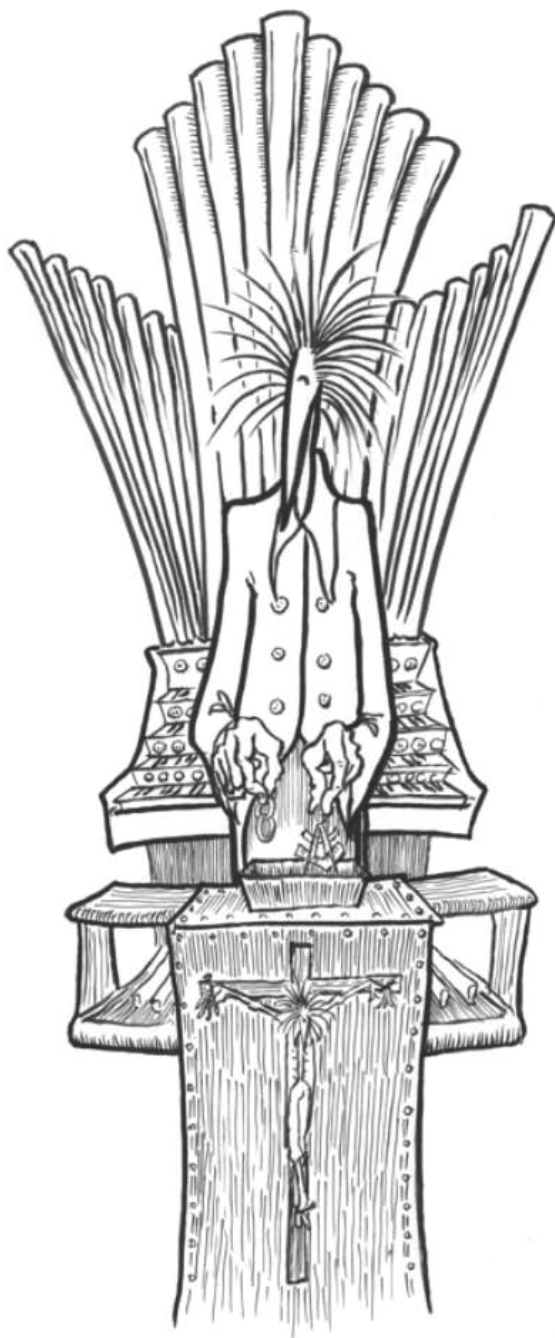
Az arcotokban,
testetek vonalaiban,
díszruhátokban és díszmosolyotokban,
kócos, sima, göndör tincsetekben,
abban, ahogy pislogtok,
vagy egymásnak intetek,
váratlanul rám talál.

Gyönyörködöm bennetek,
mintha bármi haszna lenne,
mintha ettől én is szebb lennék.
Figyelem lábatok versenyét,
ahogy egyik beéri a másikat,
majd újból hátrányba kerül,
míg ti jobbra tértek, én meg balra.

Hallom, ahogy néhány szó összecseng,
vagy egyszerre nevettek és sajnálkoztok.
Mindig rácsodálkozok, mint az újszülött,
hogy mennyire hasonlítunk egymásra.
És gyönyörű a kedvesség, valóban,
az apró áldozat, de megrémiszt,
hogy ez már lehet, nem elég.

Testetek szimmetriája szembeszáll
tetteitek aszimmetriájával.
Keresem bennetek a gyönyört,
még ha nem is látom.
Még ha nincs is mit látni.
S olykor, mikor rábukkanok,
gyomron üt: és akkor mi van?

Nézem egy-két másodpercig,
mint egy cirkuszi mutatványt,
és éhes a lelkem, nem bír betelni.
Nyáladzok, mint Pavlov kutyája,
de olyan csak, mint tévében a reklám.
Megtanulok elengedni, lemondani
arról, hogy bármikor is elég lesz.

Práczy
2023

Práczy István: Liszt Ferenc emlékére – Lisztománia-sorozat (2023)

Üres tekintet

Azon a napon muszáj volt túlóráznom. Nyár volt, többen elmentek nyaralni, így több munka maradt azokra, akik nem engedhették meg maguknak a szabadságot. És ennek köszönhetően temérdek papírmunka szakadt a nyakamba. Már este nyolc óra volt, mire végeztem az összessel. Igen, azon a napon meglepően hűvös volt az idő...

Elindultam a metróállomás felé, és felszálltam az egyik járatra. Ahogy leültem és elhelyezkedtem, észrevettem, hogy velem szemben egy negyvenes éveiben járó nő ül két öreg férfi között. Nem szenteltem nekik túl sok figyelmet, csak egy futó pillantást vettem rájuk. Elővettem a telefonomat, hogy megnézzem a híreket, mert még nem volt időm átolvasni őket. Már az olvasás felénél tartottam, amikor felfigyeltem arra, hogy az asszony, aki velem szemben ül, figyelmesen bámult rám. Folyamatosan félrenéztem, de ő nem szakította meg velem a szemkontaktust. Még csak nem is pislogott. Üres tekintetével szinte átlukaszhatta volna a testemet. A bámulása kezdett egyre jobban elbizonytalanítani, már a hírek olvasására sem tudtam figyelni. Szememmel gyorsan végigfutottam magamon, hogy nem rajtam van-e valami különös, ami miatt az a nőszemély bámul. De nem találtam semmi kivetnivalót. A szemben ülő hölgy viszont továbbra is a lelkembe bámult. A két öreg férfi, akik között ült, nem is pillantottak az irányába, úgy tettek, mintha nem vették volna észre az asszony furcsa viselkedését.

A következő megállónál új utas szállt fel. Egy magas, hosszú barna kabátot viselő férfi. Leült mellém, de a bambuló nő rá sem hederített az érkező férfira, továbbra is csak rám szegezte a tekintetét, ami az idő elteltével egyre jobban kezdett megijeszteni. Úgy tettem, mintha nem vettem volna észre az egészet, de minden alkalommal, amikor rápillantottam, továbbra is kigúvadt szemmel nézett vissza rám, csak nézett és nézett...

Amikor a metró megérkezett a következő állomásra, a mellettem ülő férfi felállt, hogy kiszálljon. Azonban hirtelen szorosan megragadta a karomat, és az ajtók kitárolása után kirángatott a metróból. Az ajtók becsukódtak, a metró elindult, én pedig magamra maradtam az idegen férfival. Azt sem tudtam, hova legyek ijedtemben. Elkezdtem sikítani, és segítségért kiáltani. De a férfi nem kezdett el maga után rángatni, helyette ezt mondta:

– Nyugodj meg! Nem akartalak megijeszteni, de muszáj volt lerángatnom téged arról a metróról. Ki tudja, mi történt volna veled, ha továbbra is ott maradsz. Az a nő, aki veled szemben ült, halott volt, és a két öregember, akik között ült, szorosan fogták a testét, hogy el ne dőljön.

Azóta kísért a halott nő tekintete.

Én és Ikarosz

Úgy szerettem az embereket,
mint Ikarosz a napot.
S úgy, ahogy ő
én is zuhanni kezdtem.
Szárnyaimat letörték,
elfojtották a levegőt.
Nem kérték, hogy figyeljek,
és velem sem törődtek.
Félek a tengertől, mely vár.
Nincs Istenség ki elnyelne,
szigetem sem lesz valós.
Sosem tudják meg, ki lehettem.

Práczky István: Liszt Ferenc emlékére – Lisztománia-sorozat (2023)

A SZMÍT és a szerkesztőség hírei

PROFÁN IMÁK. A Vámbéry Irodalmi Estek 2024-es utolsó rendezvénye Aich Péter *Profán imák* című kötetbemutatója volt a dunaszerdahelyi Country Pub irodalmi kávézójában. A kiadványt Tamási Orosz János mutatta be, a versekből Nagy Tibor olvasott fel. Az est házigazdája Nagy Erika, a SZMÍT titkára volt. A könyvbemutatók 2025-ben is folytatódnak.

CSAPONGÁSOK. Póda Erzsébet és Hodossy Gyula november végi beszélgetős irodalmi estjén az étkezésről esett szó. Pontosabban, ahogy az est címe is jelezte: *Csapongások a magyar gasztroirodalomban*. A felolvasással fűszerezett irodalmi esten előadták a témában alkotott műveiket a Grendel Lajos Mentorprogramban részt vevő fiatal tehetségek: Juhos Rebeka, Kiss Bálint Béla, Kovács Balázs, valamint Z. Németh István költő, író is. Az estet egy gasztroirodalmi kóstolóval zárták.

VÁROSOM: DUNASZERDAHELY. *Ahova élni jöttem, és ahol élni jó* cím alatt tartott vetített képekkel színesített beszélgetést Tóth László József Attila-díjas író december elején a dunaszerdahelyi Csaplár Benedek Városi Művelődési Központban. A beszélgetésben kiemelte az életéhez leginkább kötődő dunaszerdahelyi mozzanatok, a városhoz való kötődését, az itt élő vagy alkotó művészekkel való kapcsolatát. Az est folyamán a jelenlévők is megdöbbenek azon, hogy milyen sok könyv- és lapkiadó van és volt városunkban, az itt élő művészekről, írókról, költőkről már nem is beszélve. Az est háziasszonya Tarcsi Alica volt.

BETŰVETŐK. 2024. december 12-én a dunaszerdahelyi Csaplár Benedek Városi Művelődési Központban a *Csallóközi betűvetők* irodalmi pályázat eredményhirdetésére került sor. A jelenlévőket Varga Viktor, a Csallóközi Népművelési Központ igazgatója, a verseny meghirdetője üdvözölte, majd Hodossy Gyula József Attila-díjas költő, a Szlovákiai Magyar Írók Társaságának elnöke, a zsűri elnöke értékelte a versenybe beküldött munkákat. A Csallóközi Népművelési Központ célja a pályázat meghirdetésével, hogy ösztönözze és támogassa az alap- és középiskolás diákok kreativitását, írói tehetségét. 2024-ben a pályázatra 11 alap- és középiskolából 36 diáktól érkezett alkotás.

LAPSZÁMUNK SZERZŐI

Bakonyi István (Székesfehérvár, 1952). József Attila-díjas magyar irodalomtörténész, író, kritikus. Különböző folyóiratokban eddig 800 publikációja jelent meg. Eddig 40 kötetet jegyez. 2019 óta a Csoóri Sándor Társaság elnöke.

Balogh Horňan Ildikó (Losonc, 1964). Író, képzőművész, szociális munkás. Tanulmányait Párkányban és Nyitrán végezte, jelenleg Nagyöveden él.

Bukor Lilianna (Somorja, 2006). Gimnazista. Szívesen ír, rajzol és fest. Rendszeresen publikál.

Csáky Pál (Pozsony, 1956). Talamon-díjas író, volt politikus, Pozsonyban él. A múlt század nyolcvanas éve óta foglalkozik irodalommal, máig 28 kötete jelent meg. Könyvei 4 kategóriába sorolhatók: széppróza, publicisztika, drámák, elemzések.

Csapody Kinga (Budapest, 1980) A Manó Könyvek Kiadó vezető-főszerkesztője 13 éve, a gyerek- és ifjúsági könyveken túl az egész könyvszakma érdekl, szívesen foglalkozik felnőtt irodalommal is. Szabadidejében imád utazni.

Csató Anita (Miskolc, 1991). Magyartanár, költő. Pár éve publikál. Versei jelentek meg többek közt az Apokrif, a Kortárs, a Szépirodalmi Figyelő, valamint a KULTer.hu közlésében.

Durec Valéria (Párkány, 1964). Prózát ír, néha eltéved egy-egy vers felé. Szabadidejében kézműveskedik. Szögyénben él.

Farkas Arnold Levente (Nagyvárad, 1979). Költő, író, drámaíró. Kötetei: *A másik Júdás*, *Anyám teste*. A Szentendrei-szigeten él családjával, tanít.

Fehér Kinga (Budapest, 1975). Költő, író, művelődésszervező. 2019 óta publikál. Versei, prózái különböző folyóiratokban jelennek meg. 2023 óta a Magyar Írószövetség szociográfia tagozatának aspiránsa. 2022 óta a Pannonius Irodalmi Kör Zugló elnöke. Első kötete 2022-ben jelent meg *Játékom marad* címmel.

Harmatos Mária (Zalaegerszeg, 1975). Mérnök, irodalomterapeuta és képzett mediátor. Budapesten él, prózát és verseket ír, folyamatosan tanul.

Hajdú László (Csongrád, 1964). Író, költő és szerkesztő. Csongrádon és Köveskálón él, alkot. Művei irodalmi lapokban, antológiákban jelennek meg. Több életrajzi ihletésű könyv megszületésekor bábáskodott, szerkesztőként.

Hogya György (Királyhelmec, 1956). Szülővárosában él. Legutóbbi kötetei: *Daszvant árnya* (elbeszélések, 2019), *Félreértések és félremagyarázások* (elmélkedések, 2022).

Hörcher Eszter (Budapest, 1984). Kortárs magyar irodalommal foglalkozik, recenziókat, tanulmányokat ír. Válogatott írásaiból *Tükröződések és kölcsönhatások* címmel 2023-ban jelent meg kötete.

Jakubecz Márta (Vágsellye, 1962). Író, publicista, szerkesztő. Alsószeliben él. Legutóbbi kötetei: *Nádország tünderei* (meseregény 2023), *Angyal a hóban* (novellák, 2024).

Juhos Rebeka (Hodos, 2004). A pozsonyi Comenius Egyetem szerkesztő szakos hallgatója, a Grendel Lajos Mentorprogram mentoráltja. Pályakezdő író, újságíró és szerkesztő.

Kiss Bálint Béla (Dunaszerdahely, 2005). *Romok között* című kisregényével az Író-Deák Vers- és Novellairó Pályázaton dobogós helyezést ért el. Verseket és prózát is publikál, de zenével is foglalkozik.

Kolek Zsolt (Révkomárom, 1977). Tanár, szerkesztő, publicista, az ELTE Bölcsészettudományi Karán szerzett oklevelet. 2018 óta a Ma7 médiacsalád munkatársa, 2021 óta a ma7.sk portál vezető szerkesztője.

Kovács Balázs (Pozsony, 1996). Költő, szerkesztő. Komáromban él.

Kövesdi Károly (Melléte, 1953). Költő, szerkesztő, publicista. Magyar Örökség-díjas, Európa-érmes, a Magyar Művészeti Akadémia által Illyés Gyula-díjjal kitüntetett alkotó. A dunaszerdahelyi Magyar7 konzervatív hetilap főmunkatársa.

Lévai Katalin (Budapest, 1954). Író, szociológus és politikus. 2006-ban a *Párnakönyv és más mesék* című kisregényével jelentkezett íróként. Azóta tizenhat regénye, több novellája és két színdarabja jelent meg.

Nagy Dorottya (Budapest, 1986) Költő. Magyar-cseh szakon végzett az ELTE Bölcsészkarán. Több folyóiratban publikált. Két gyermekével és párjával Budapesten él.

Rózsa Boglárka (Budapest, 1995). Verseket, novellákat ír. Írásai antológiákban és folyóiratokban jelentek meg. Legutóbbi verseskötete 2024-ben jelent meg *Elképzelt* címmel.

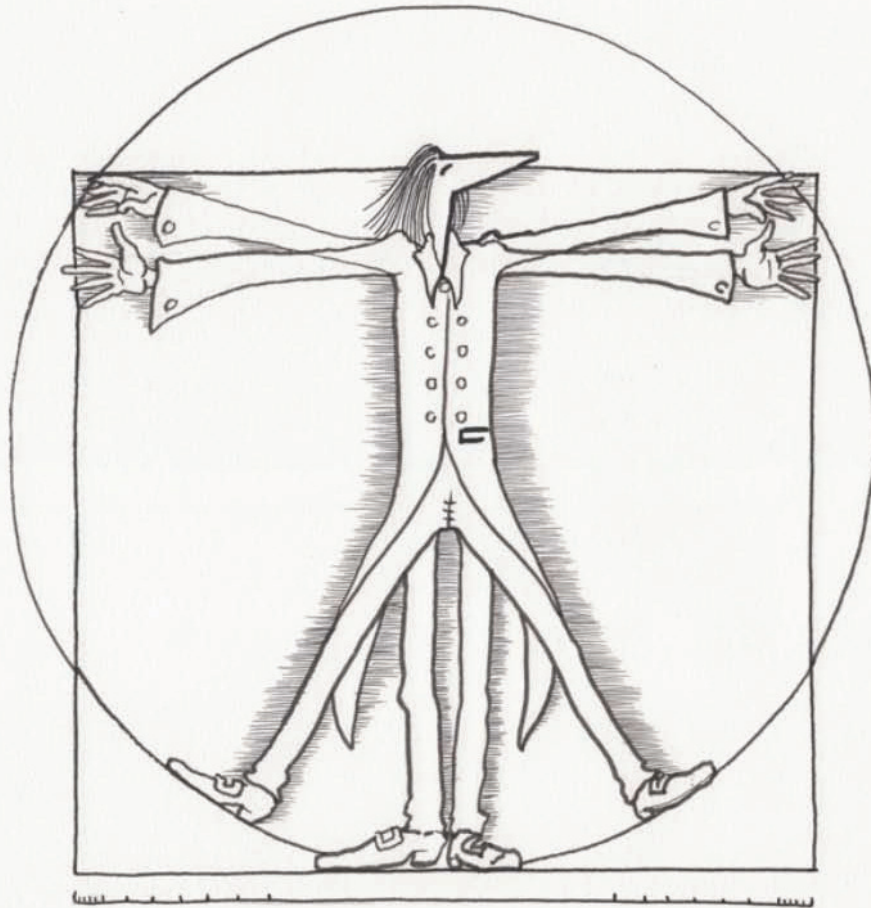
Seres Rebeka (Budapest, 1998). Könyvelő és bölcész, szabadidejében verseket ír. Jelentek meg tudósításai, versei, kritikái, a Litera-Túra Művészeti Magazin egyik szerkesztője, tagja a Fiatal Írók Szövetségének.

Tamási Orosz János (Budapest, 1953). Nyugalmazott szerkesztő és költő, az elmúlt század szülőtte. Posztpolgár. Legutóbbi kötetei: *Fiatalok, még itt vagytok?* (versek, Cédrus Alapítvány, 2024) és *Ide kell születnie* (versek, Lilium Aurum, 2024).

Tóth László (Budapest, 1949). József Attila-díjas költő, író, szerkesztő, a Magyar Művészeti Akadémia tagja. Dunaszerdahelyen él. Legutóbbi kötete: *Rossz napok* (versek, 2023). Hamarosan megjelenő kötete: *Időző* (válogatott versek 1968–2024).

Tüske László (Piliscsaba, 1953). Arab szakos orientalista, könyvtáros. A Pázmány Péter Katolikus Egyetem oktatója. 2014–2019 között az Országos Széchényi Könyvtár főigazgatója. Arab nyelvből készült prózai és versfordításai szaklapokban jelentek meg.

Z. Németh István (Komárom, 1969). Forbáth-, Talamon- és Simkó-díjas költő, prózaíró, szerkesztő, pedagógus. Csicsón él. Legutóbbi kötetei: *Tejfehér kód*, *Csillag voltál álomban*, *A hencegő óriás és más mesék*, valamint az *Éjszaka a szaunában* (versek, 2023).

Póky 2023

bekapcsolás után egy órávala üzletben
szerelmét való a férfi
aki a tdb @ user155 néven ismer
hónapok óta tökéletes a kapcsolatuk
a távolság nem akadály
nyelvi nehézségekben transzlátor segít "

Fehérkinga

ISSN 1338 - 0265

9 771338 026000 >